

АНДАРЗНОМАИ
ФИРДАВСӢ

Ту беморию панд доруйи туст
Бикӯшам ҳаме то шавӣ тандуруст
Абдулқосим Фирдавӣ

АНДАРЗНОМАИ ФИРДАВСӢ

ББК 84 (0) 4 Тоҷик
А 94

А 94 Андарзиномаи Фирдавсӣ. (Таҳия ва тадвин аз
Зоҳир Аҳрорӣ, Камол Айний). Душанбе: Ирфон,
1992.— 272 сах.

ISBN 5—667—00426—7

А $\frac{4700000000 - 44}{501(12) - 92}$ 131— 92

ISBN 5—667—00426—7

ББК 84(0) 4 Тоҷик

© Нашриёти «Ирфон», 1992

ҲАКИМИ ОМУЗГОР

Ҳазор сол гузашт-
Бинои кохи суҳанро ки баркашид баланд,
Наффт ҳеч зи борону офтоб газанд.
На гавҳарест ки арҷаш ба кистӣ афтад,
На оташест ки хокистараш бипӯшонад.
Ҳазор соли дигар, сад ҳазор соли дигар,
Шукӯҳи шеъраш хун дар бадан бичӯшонад.

(Фаридунӣ Муширӣ)

Асрҳо ва солҳо пайи ҳам сипарӣ мешавад, ходисаву воқеаҳои тоза ба тоза, номҳои гуногуни фалон ибни фалон дар саҳнаи ҳастӣ арзи вучуд менамояд ва ба ҳукми қазо, қонуни зиндагӣ, бо мурури замон аксар рӯ ба нестӣ мениҳад ва охируламр ба оғӯши бодӣ фаромӯшӣ меафтад. Аммо дар он силсила номҳову чех-рахое ҳам пайванд дорад, ки бо гузашти рӯзгорон ҷилову дурахши тозатаре ёфта, мақому мартабаашон волотар, қимат ва маҳбубияташон назди ҳамнавбон бештар мегардад ва торафт мардумонро ба рӯзгор, осор ва афқору андешаҳои эшон ниёзе зоиҷулвасф падида меояд.

Ҳаким Абулқосим Фирдавӣ — ҳудованди «Шоҳнома»-и безавол, меъмори кохи баланди назми ноби дарӣ яке аз он шумор аст, яке аз он абармардонии фарҳанги

мост, ки номаш дар радифи бузургтарин суханварони ҷаҳон дар китоби тамаддуни башарӣ бо хати зар сабт мебошад.

«Шоҳнома» китоби халқ аст. Мардум ин ёдгори азиз ва гаронбаҳо, ин «Куръони Аҷам»-и худро дар канори завқ, ихлос ва эътиқоди эҳтироми хеш аз газанди ҳаводиси махуфи рӯзгорон маҳфуз дошта, аз насл ба насл мерос гузоштаанд. Дар «Шоҳнома» ёфтаанд бозтоби орзу ва ормонҳои худро, одоб, оин, суннат ва тарзи зисту зиндагии ниёгонро, илми набарду пирӯзиро, сабаки ватандӯстиву ватанпарвариро, дарси одамият ва инсонияти ҳақиқиро. Ин китоби ҳама аст, китоби дӯстдоштан ҳамма халқҳо ва миллиятҳо.

Маҳбубияти «Шоҳнома», шӯҳрат, овоза ва таъсири он саросари ҷаҳонро фаро гирифта, донишмандони ҳар мулку сарзаминро дар пешгоҳи шукӯҳи маънавии хеш ба зоҷи муталиаи таҳқиқ, тарҷума ва нашр нишондааст. Қисматҳои ҷудогонаи он ба забонҳои гуногун тарҷума ва нашр шуда, дастраси доираи васеи хонандагон гардидааст. Фирдавси ва «Шоҳнома» дар ҳама ғушаву канори олам ватан, хешу пайвандон, ошноён ва ҳаводорони зиёде доранд, ки миёни онҳо ниҳоят азиз ва мӯҳтарам мебошанд.

Зоҳиран ҷунон ба назар мерасад, ки «Шоҳнома» маҷмӯи дostonҳои ҷангӣ, ишкӣ ва нақлу ривоёти гуногуни маъмулист. Аммо дар асл, китоби таърихи халқҳои эронинажод, суннат ва анъаноти писандидан мардум, дostonи фалсафаву ҳикмат, тарбияту ахлоқ, одоби зисту зиндагӣ, зиндагисозӣ, оини шохӣ, усули тадбири саҳеҳи мамлакатдорӣ, раиятпарварӣ, сипоҳдорӣ, ватандӯстӣ, ватанпарварӣ, ҳимояти ватан ва таъмини истиқлоли он, қаҳрамониву диловарӣ, озодӣ ва озодазистан, дину ойину ишқу муҳаббат, варзиш, тибб, тичорат, кишоварзӣ, хунардандӣ, касбу касибӣ, мусиқӣ, хунёгарӣ, ҷангу сулҳ, шинохти ҳаққ ва ботил, марғу зиндагӣ, набарди нуру зулмат, пирӯзии нур бар зулмат, забон, одоби гуфтушунав, масоили дипломатӣ, мардумшиносӣ, пайдоиши оламу одам, офтобу моҳ, ситорагон, иҷтимоъ ва тазодҳои иҷтимоӣ, зан, модар ва хоҳар, нақши ғазали зан дар умури идорӣ ва ҳаллу фасли масоили байни давлатҳо, ихтилофи динӣ-мазҳабӣ, одоби базм, ҷавонмардӣ, ҷуду саҳо, қадрдонии солмандон, бузургон, шинохти ҳаққу ҳуқуқи дигарон, дӯстиву рафоқат, ҷиғанагин фарзанд ва амсоли нисхост. Дар ҷараёни муталиаи «Шоҳнома» дар

радифи дигар мавзӯъ ва масоили муҳими зиндагии чо-
меаи онвакта, яъне аҳди зиндагии Фирдавсӣ, мавзӯҳо
ва масъалаҳои тарбиявӣ-ахлоқӣ ҳам васеъ дучор меша-
ванд, ки ҳар яке мақоми шоиста дошта, ҷузъи таркибии
асарро ташкил намудааст. Ин худ гувоҳи он аст, ки Фир-
давсӣ на танҳо шоири ҳамосасаро, балки ҳакиме омӯз-
гор, муаллиме ғамхор ва устоде дар мақоми воқон ус-
тодӣ мебошад.

Ҳадафи ӯ аз пешниҳоди масоили гуногуни ахлоқӣ,
ташвиқ ва таълиғи хислатҳои неки инсонӣ, сифоти воқон
одамӣ, чун дигар пешоҳангони номовари адабиёт, ҳамо-
но тарбияи маънавии инсон аст.

Бояд хотирнишон сохт, ки то ҳакими Тус ва баъд аз
он ҳам ин вазифаи душвор, вале пурифтихорро сарома-
дони илму адаби давраҳои мухталифи гузаштаи мо ба
дӯши табъу андеша доштаанд.

Таълимоти ахлоқии шоир аз як тараф ҷамъбаст ва
истифодаи васеи афкори ахлоқии пешининӣ ва аз тара-
фи дигар ҳулосаҳои мустақил ва мустақими мушоҳида-
ҳои ҳаррӯзаи ӯ аз ҷараёни ҳодисаву воқеаҳои замон, ко-
ру кирдори афроди чомеа, табақаҳои гуногуни аҳолии
мебошад. Дар афкори ахлоқии ӯ қабл аз ҳама ва беш
аз ҳама хирад — ақлу ҳуш дар мақоми ҳамду сано ома-
дааст. Шоир бо ин нерӯи бузурги дарёфт ва идроки ҳу-
бу зишти ғамол, шинохти неку бади зиндагӣ аҳамияти
хосе қоида буда дар бораи он ниҳоят ҳақимона тавак-
куф намудааст. Саросари «Шоҳнома» ин мавзӯи идома
дорад. Бесабаб нест, ки Фирдавсӣ пас аз ҳамди мухта-
сари офаридгор аз хирад сухан ба миён меорад ва ме-
фармояд:

Хирад беҳтар аз ҳарчи эзад-т дод
Ситонш хирадро бех аз роҳи дод
Хирад раҳнамою хирад дилкушоӣ
Хирад даст гирад ба ҳар ду сарой
Аз ӯ шодмонӣ аз ӯят ғам аст
Аз ӯят фузунӣ аз ӯят кам аст
Касе к-ӯ хирадро надорад зи пеш
Дилаш гардад аз қардан хеш реш
Хирад ҷашми ҷон аст чун бингарӣ
Ту бе ҷашм шодон ҷаҳон наспарӣ
Нахуст офариниш хирадро шинос
Ниғаҳбони ҷон асту онӣ сипос

Хирад ва ақлу ҳуш дар асари омӯхтани илму дониш,
мушоҳидаи дақиқи гузашти зиндагӣ, ҷараёни воқеаву
ҳодисаҳои ҳаррӯза, қору кирдори мардумон такмил хо-

ҳад ёфт ва ба нерӯи ҳақиқӣ табдил хоҳад шуд. Аз ин рӯ Ҳакими бузург мақоми баланди илму дониш, аҳамият ва зарурати онро дар зиндагии башар ҷо-ҷои «Шоҳнома» ғушрас сохта бад-ин васила ҳамнавбонро ба фаро гирифтани он ташвиқ намудааст. Тавоноии инсон ва ҷавонӣ—нерӯмандии дилу равони одамиро, ҳатто солмадонро ҳам дар дониш ва бо дониш дидаву доништааст:

Тавоно бувад ҳар ки доно бувад
Зи дониш дили нир барно бувад

Аз ин рӯ бо назардошти аҳамияти ҳаётии илму дониш таълим медиҳад, ки ҳамвора дар ҷустуҷӯи дониш бояд буд ва лаҳзае аз омӯختан ва фаро гирифтани андӯхтани ин ганчи бебаҳо фориг набояд зист:

Маёсоя аз омӯхтан як замон
Зи дониш маяфкан дил андар гумон

Ё худ:

Зи ҳар донише чун сухан бишнавай
Зи омӯхтан як замон нагнавай

Донишманди бузург худ дар асари саъю кӯшиши пайгир вучуди хешро, ба қавли ҳудаш ҷону дилро аз партави дониш ороставу пероста ва рӯшану соф дошта, ҷодаҳои торик ва пурфарозу фуруди зиндагиро бо шӯълаҳои он рӯшан ва осонгузар менамуд. Аз ҷароғи дониш асон маҳкаме дар даст дошт.

Фирдавсӣ аз миёни хислатҳои одамии нақӯӣ ва нақӯкориву нақӯномиро ниҳоят муҳим ва арҷманд мешуморад:

Ба неки гирою ба неки бикӯш
Ба ҳар неку бад панди доно ниҷош

У саросари «Шоҳнома» ин акидаро таблиғ ва ташвиқ намуда дар муқобили он бадӣ, бадкирдорӣ ва бадандеширо зерӣ тозиёнаи танқид мекашад, оқибатҳои бадӣ бадиро дар зиндагӣ нишон медиҳад ва ҷун дигар сифот ва афъоли ношоиста ва хилофи мақоми баланди одамии, аз ин парҳез ва иҷтиноб мефармояд. Ба акидаи ӯ инсонро дар сафҳои китоби бузурги зиндагӣ аз нақӯӣ ва нақӯкорӣ ном сабт ва зиндаву мӯхтарам хоҳад монд. Дар ҳама достонҳои «Шоҳнома» ғояи некиву бадӣ таъкид шудааст:

Биё то ҷаҳонро ба бад наспарем
Ба кӯшиш ҳама дастӣ некӣ барем
Набошад ҳаме неку бад пойдор
Ҳамон бех, ки некӣ бувад ёдгор

Накӯй дар ҳар боб, дар ҳар маврид, ҳама ҷо ва ҳа-
меша дастгирӣ инсон аст:

Нагирад туро даст ҷуз некувӣ
Гар аз марди доно сухан бишнави

Бадӣ ва бадандешӣ оқибати бад, зиён ва зарарҳои
зиёде дорад, ки он зарару зиён пеш аз ҳама ба худӣ кас
хоҳад расид:

Ҳар он кас ки андешаи бад кунад
Ба фарҷом бад бо тани ҳвад кунад

Е худ:

Мақун бад ки бинӣ ба фарҷом бад
Зи бад гардад андар ҷаҳон ном бад

Масъалаи некиву бадӣ, нур ва зулмат, пирӯзии некӣ
бар бадӣ ва ғалабаи нур бар зулмат дар таълимоти
қабл аз исломии мардумони мо мақоми марказӣ дошт.
Дар таълимоти Зардушт, Монӣ ва Маздак ҳам ба ин
мавзӯ таваҷҷуҳи ҳосе зоҳир доштаанд.

Дар миёни афкори тарбиявӣ-ахлоқии Фирдавсӣ, мав-
зӯи кӯшишу қор, саъю амал, нисбатан ҷои васеътареро
ишғол намуда, шарҳу баёни он дар бахшҳои гуногуни
«Шоҳнома» зиёд дучор меояд. Хайати иштирокчиёни
асар ҳама дар зиндагии ҳаррӯза хоҳ дар разм, хоҳ дар
базм, хоҳ дар дигар ҷабҳаҳои зиндагӣ ҳамеша дар саъю
кӯшиш, қидду ҷаҳд ва қору ғаъолият мебошанд. Занон
низ ҳамин сифоти мардонро доранд. Аксар занон ҳам
дар ҷодан ишқу муҳаббат, тарбияи атфол, дар базму
разм, бархурд бо ҳаводиси гуногун, ҳатто ҳаллу фасли
масоили диниву мазҳабӣ, рою усули мамлакатдорӣ, мас-
лиҳат ва машварати ҳаррӯза ғаъол, кӯшо ва пуё мебо-
шанд. Рудоба, Синдухт, Манижа, Мехрак, Гурдофарид
ва ғайраҳо аз шумори ҷуни занонанд.

Этиқод ва назари ҳақими фарзона дар бораи саъю
кӯшиш ҷун омили асосии расидан ба орзуҳо, пирӯзихо-
ву қомеъихо ва бад-ин васила гузоштани осори хайру
номи нек дар бисёр абёт ва қитъаоти «Шоҳнома» инъи-
сос ёфтааст.

Таъсири саъю кӯшиш дар ҳаёти моддиву маънавии инсон ниҳоят бузург аст. Масалан, дар тарбияи баданӣ, таҳсили орзу ва таманноҳо, ҷамъи мол, касби ҷоҳ, умед ба ҳаёт, осонии ҷону тан, таъсири хонавода, фарзандони солаҳ ва амсоли ин.

Фирдавсӣ мақоми саъю кӯшишро ниҳоят баланд доништа, парвардигори инсонаш хондааст:

Зи кӯшиш мақул эҷ сустӣ ба кор
Ба гетӣ ҷуз ӯ нест парвардигор

Ба ақидаи шоир ва ҳақиқати зиндагии воқеӣ, беҳбуди ҳаёти одамӣ, ба даст овардани маводи зарурӣ зиндагӣ вобаста ба кӯшиш ва маҳсули ҷидду ҷаҳд мебошад. Бе ранҷ ғанҷ муяссар нахоҳад шуд. Аз ин ҷиҳат кас бояд саъю кӯшиш ба ҳарҷ дода аз коҳилӣ ва танбалӣ, хобу танпарварӣ канора ҷӯяд:

Ба ранҷ андар аст эй хирадманд ғанҷ
Набӯад касе ғанҷ нобурда ранҷ
Таносониву коҳилӣ дур кун
Викӯшу зи ранҷи танат сур кун

Коҳилӣ, таносонӣ ва бекориву беамалӣ хусусан дар ҷавонӣ, ки фасли кор, саъю талош, дониш ва ҳунар аст, хеле зарарнок ва бадфарҷом хоҳад буд:

Чу коҳил бувад марди барӣ ба кор
Аз ӯ сер гардад дили рӯзгор

Танбали ва коҳилӣ дар ҳар синну сол ҳислате бад ва афъоле зишту нописанд мебошад, ин ҳислат на шоистаи ҷавон асту на лоиқи пир. Пирӣ коҳил ҳам дар ҷашми ҳама ҳамнавбон хор ва ҳадафи маломату сарзаниш аст:

Ҳам он пирмарде ки бекор гашт.
Ба ҷашми гаронмоягон хор гашт.

Шоирӣ бузург, ҷунон ки дар ҳар коре ва шуғлу пешае ҳудуди муайяне шинохта ва муқаррар доштааст, дар ин соҳа ҳам ба ҳамон ақида аст. Кӯшиш ҳам ба дараҷаи рафъи эҳтиҷ ва ба кадрӣ эътидол бояд бошад:

На кӯшидане к-он тан орад ба ранҷ
Равонро бупечонӣ аз баҳри ғанҷ
Чу кӯшиш зи андоза андар гузашт
Ҷунон дон ки ҷуанда наҷмед гашт.

Фирдавсӣ таълим медихад, ки дар корҳо миёнагузин бояд буд, зеро ин ҳол боиси оромӣ, эминии шахс ва сабаби маҳбубият ва эътибори он дар миёни халқ хоҳад шуд:

Ҳар он кас, ки бошад худованди гоҳ
Миёнҷӣ хирадро кунад бар ду роҳ;
На тезӣ на сустӣ ба кор андарун
Хирад бод ҷони туро раҳнамун
Зи кори замона миёна гузин
Чу хоҳӣ ки ёбӣ зи халқ офарин
Касе к-ӯ миёна гузинад зи кор
Писанд оядаш гардиши рӯзгор

Ин суҳанвари бемарғу анӯша дар таълимоти ахлоқии худ дар боби дӯстӣ, пайвандҳои дӯстонаи миёни ҳамнавбон, шартҳои дӯстӣ, ҷиғунагии дӯст фикру ақидаҳои ҷолиб дорад. Аз дӯст, бешак дӯсти ҳақиқӣ, содиқ ва вафодорро дар назар дорад, ҳеч чиз, ҳатто дидаву мағзу пӯстро, яъне ҳама ҳастиро дарег набояд дошт. Ин худ гувоҳи он аст, ки Фирдавсӣ дӯстиро неъматӣ бузургӣ зиндагӣ, дастоварди беназири маънавии инсон мешуморад ва ба он арзиш ва қимату аҳамияти зиёд қонл мебошад.

Надорӣ дарег он чи дорӣ зи дӯст
Агар дида хоҳад, агар мағзу пӯст

Ҳар кас лонки дӯстӣ ва ҳар дӯстнамое шоистаи дӯстдорӣ намебошад. Дӯст он аст, ки дар саҳтиҳо, душвориҳо ва пешомадҳои ногувори рӯхӣ ва ҷисмонӣ дар аҳди дӯстӣ устувор, барҷо ва ҳамдӯшу ҳамроҳ, дар зарурат ёрирасон бошад. Бо чунин дӯст бояд дӯст ва вафодор буд, ҳалқаи вафои ӯро дар гушӣ ҷон бояд дошт:

Ҳамон дӯстӣ бо касе кун баланд
Ки бошад ба саҳтӣ туро ёрманд

Дӯст бояд ҳунарманд, бошарму ҳаё, орому бурдбор бошад. Ҳар он ки майл ба дӯстӣ кунад ва бо ин азмуният пеш ояд, бояд ҳамин нишонаҳоро дар ӯ ҷустуҷӯ дошт ва дар сурати мавҷудият, дасти дӯстӣ метавон ба сӯяш дароз кард. Дар акси ҳол ҳар кас ба роҳи худ.

Ба фикри ниён бузург ҳама чизи дунё пирӣ ва завол дорад, аммо дӯстӣ безавол ва ҷовидонист.

Ҳама чиз пирӣ пасирад бидон
Магар дӯстӣ к-он бувад ҷовидон

Фирдавсӣ худ марде конеъ, назарбаланд ва аз қай-
ду тааллуқоти молу зар озода буд. Бандагони зару мол-
ро бадбахттарин махлуқи рӯи замин мепиндошт, зарару
зиёни оз ва хирсу тамаъро, ки завлонаи пову гардани
варандӯзон буд, дида ва мушоҳида менамуд ва аз он
хулосаҳои ибратбахш ва омӯзанда мебарорад. Ӯ хирсу
тамаъро, ки аз хислатҳои зишти одамон ва яке аз воси-
таҳои омилҳои коҳиши иззати нафс, шаъну шарафи
инсонӣ, мойи сарзадани ҷангу кашмакашҳои хунии ме-
бошад, мазаммат менамояд. Бандан молу зар шудан,
обрӯ ва ҳастии худро дар гарав гузоштан хилофи шаъ-
ни одамон ва номи баланди он мебошад. Аз ин ру ба ин-
сон хитоб намуда, гуфтааст:

Зи баҳри дирам тунду бадхӯ мабош
Ту бояд ки бошӣ дирам гӯ мабош

Аз фишори бори сангини озу тамаъ, ташвиши андох-
тани сарват сабукдӯш зистанро ин озодамарди доно
мойи вақтхушӣ ва фароғати хотир доништааст:

Касе к-ӯ ба ганҷу гуҳар ҷангарад
Ҳама рӯзи ӯ бар хушӣ бугзарад

Ҳаками мардумшинос ба масъалаи сабру сукун,
бурдборӣ, ки бо тезиву тундӣ ва шитобзадагӣ муқобил
гузошта шудааст, таваҷҷуҳи ҳосе мабзул дошта, дар ра-
дифи дигар сифот ва хислати хусусияти ҳасана, онро аз
омилҳои асосии одамонӣ ба қалам додааст. Ӯ беозориро
ба бурдборӣ пайванд карда, дар абёти зайл пандомӯз
ҷунии хулоса намудааст:

Сари мардуми бурдборӣ бувад
Чу теи кунӣ тан ба зорӣ бувад
Қамозорину бурдборӣ гузин
Ки ин аст онку фарҳангу дин

Фирдавсӣ, ҷунон ки аз маҷмӯи андэрҳояш пайдост,
илова бар мавзӯ ва масоили зикршуда, дар боби ҷанг
ва сулҳ, бартарини сулҳ бар ҷанг, зарар ва зиёҳои мод-
диву ҷонии ҷанг, ҳимояти ватан, бархурди савоб бо аси-
рон, ғирифторон, эҳтироми падару модар, солмандон,
ҳифзи обрӯ ва қадру мартабаи инсонӣ, ҷавонмардӣ, са-
хо ва қарам, ишқу муҳаббат, сафои ботин, шинохти ҳад-

ду мартабаи хеш ва дигарон, андозаи хобу хуриш, одоби маҳфил, муурооти қоидаҳои базму разм, гуфтор, кирдор ва пиндори нек, ёрӣ ба ҳамнавьон, хоса ба бечорагон ва бенавоён, адлу дод, сухан, одоб ва мавқеи сухан, хайрхоҳӣ ва хайрандешӣ ва амсоли инон гуфторҳои ҳакимонан судбахш дорад.

Мо чун шиноснома баъзе абёти тарбиявӣ-ахлоқии ин омӯзгори бузургро ёдовар шуда, бакиро ба қазовати мустақими хонандагони киromӣ воғузоштем.

Дар ин ҷо ҳамин нуктаро такроран хотирнишон бо-яд кард, ки «Шоҳнома» танҳо китоби базму разм, диловариву қахрамонӣ, ривоёту афсона нест, балки дар баробари ин ҳама панднома, ахлоқнома ва дастури омӯзиши хулқу аҷвори ҳасана, ҳислат ва хусусиёти неки одамӣ мебошад. Ҷадди бузургвор дар ин баҳши «Шоҳнома» чун муаллими ахлоқ, тарбиятгари маънавии ҳамнавьон, муҳофизи шаъну шараф ва ному мақоми воли инсонӣ сар бардоштааст. Ӯ саъй фармудааст, ки инсонро аз хатову халал, гумроҳӣ, аз инҳироф аз ҷодаи рост ва ҳамвори одамият начот бахшад. Волотарин ормони Фирдавсӣ инсонӣ комил, инсонӣ ҷӯё ва пӯё, инсонӣ разманда ва пирӯз ва бад-ин васила сарнавиштсоз мебошад.

Фирдавсӣ ҳам чун дигар саромадони адаби пешин ба ин ақидааст, ки инсон зубдан офариниш ва сарвари ҳама махлуқот аст. Пас бояд тани ӯ, равони ӯ пок, шариф, саропон вучудаиш бо зевари некӯиҳо, мардумиҳо ороставу пероста бошад. Инсон бояд бо донишу биниши саҳеҳ, фазлу адаб, ахлоқи нек ва шинохти рисолати таърихӣ хеш мақоми волеяшро дар зиндагӣ ишғол карда тавонад.

Аз инҷост, ки бо панду андарзҳо, насиҳату раҳнамонӣҳо саъй варзидааст, ки руҳи худшиносӣ ҳамнавьонро бедор намояд, онҳоро ба шоҳроҳи одамият раҳсипор созад.

Ҳангоми мутоллан «Шоҳнома» ин хирадманди устоди бузург ҷи дар қанори рӯшноии рӯз ва ҷи дар огуши хилвати шабон сар бар сари андешаҳои ӯ гузошта ба оламе паҳновар, зебо ва пушукӯҳу азамат ва ниҳоят ҳайратафзо ворид мешавем, дунёро сайр мекунем, ки дидаи, дӯстдоштанӣ, омӯзанда ва саросар панду ҳикмат мебошад. Бӯи гулҳои гардишгоҳҳо, растаҳо ва хиёбонҳои димоғи ақлу хушро муаттар дошта, шабнами рӯн

гулбаргхон чаманзораш ба домани завку андеша дурхон
ноб мерезад.

Дар аснон сайру гашт бар равони ни сухансарон бе-
ҳамол, Рустам Раҳиш сухан устод Абулқосим Фирдав-
си дуруд мефириستم ва дар саноиш Сановвор меғуем:

Эй аз ту мушкли хавон шеър чун аз мушк қайб
Эй аз ту рангин бисоти назм чун аз гул чаман
Гавҳар аз назми ту меборад чу борон аз саҳоб
Ҳикмат аз шеъри ту мезояд чу аз пистон лабан

Зоҳир Аҳрорӣ

Чахон сар ба сар чун фасон асту бас
Намонад баду нек бар ҳеч кас (1,51)

Чахоно мапарвар чу хохӣ дуруд
Чу мебидравӣ парваридан чи суд? (1, 59)

Ки фарзанди бад гар бувад наррашер
Ба хуни падар ҳам набошад далер (1, 71)

Ки ҳар к-ӯ набиди ҷавонӣ ҷашид
Ба гетӣ ҷуз аз ҳештавро надид (1, 94)

Биё то чахонро ба бад наспарем
Ба кӯшиш ҳама дасти некӣ барем

Набошад ҳама неку бад пойдор
Ҳамон беҳ ки некӣ бувад ёдгор (1, 122)

• • •

Чаҳоно чи бадмехру бадгавҳарӣ
Ки худ парварониву худ бишкарӣ (1, 123)

Ки ширинтар аз чону фарзанду чиз
Ҳамоно ки чизе набошад баниз

• • •

Гиromитар аз дида онро шинос
Ки дида ба дидан-ш дорад сипос

• • •

Хирадѐфта марди некисигол
Ҳама дӯстиро бичӯяд ҳамол

• • •

Чу хуррам ба мардум бувад рӯзгор
На некӯ бувад бесипаҳ шахриѐр (1, 130)

Чу фарзанд бошад ба ойину фарр
Гиromӣ ба дил-бар чи мода чи нар? (1, 142)

Чавонро бувад рӯзи пирӣ умед
Нагардад сияҳ мӯйи гашта сафед (1, 151)

• • •

Бузургӣ ки фарҷоми ӯ тирагист
Бад-он бартарӣ-бар бибояд гирист (1, 164)

• • •

Маѐзор мӯре ки донакаш аст
Ки чон дораду чони ширии хуш аст (1, 165)

* * *

Мабар худ зи меҳри замона гумон
На некӯ бувад ростӣ дар камон (1, 168)

* * *

Ҳар кас ки тухми чафоро бикишт
На хуш рӯз бинад на хуррам бихишт (1, 181)

* * *

Шикебову бо хушу рою хирад
Ҳижабри жиёро ба дом оварад (1, 197)

* * *

Замона ба як сон надорад диранг
Ғаҳе шаҳд нӯш аст ғаҳе шаранг (1, 195)

* * *

Ки фарзанд ҳарчанд печад зи дин
Бисузад ба марғаш падар ҳамчунин (1, 201)

* * *

Чунин гуфт бо бачча ҷангипаланг
Ки эй пурҳунар баччаи тезчанг

Надониста дар кор тундӣ мақун
Биандешу бингар зи сар то ба бун

Ба гуфтори ширини бегонамард
Ба вижа ба ҳангоми нангу набард

Пижӯхиш намою битаре аз камин
Суҳан ҳарчи бошад ба жарфӣ бубин (1, 205)

Ҳам аз бадхӯйӣ ҳам зи қардари бад
Ба рӯйи ҷавонон ҷунин бад расад (1, 208)

* * *

Хунук он к-аз ӯ некӯйӣ ёдгор
Бимонад агар банда гар шаҳриёр (1, 220)

* * *

Биёмӯзу бишнавази ҳар донише
Биёбӣ зи ҳар донише ромише

* * *

Зи хӯрду зи бахшиш меёсои ҳеч
Ҳама донишу дод дӯдан бисеч (1, 247)

* * *

Ба гул нангарад он ки ӯ гулх(в) араст
Агарчи гул аз тил ситудатар аст

* * *

Киро сирка дору бувад бар чигар
Шавад э-ангубин дарди ӯ бештар (1, 259)

* * *

Ба пайвастагӣ чун ҷаҳон рой қард
Дили ҳар касе меҳро чой қард

Чу хоҳад гусистан набояд-ш гуфт
Бибурад сабук ҷуфтро ӯ зи ҷуфт

Гусистан-ш пайдову бастан ниҳон
Ба ину ба он аст хӯи ҷаҳон (1, 263)

• • •

Замона ба мардум шуд ораста
В-аз ӯ арҷ гирад ҳама хоста

• • •

Агар нестӣ чуфтӣ андар ҷаҳон
Бимондӣ тавоноӣ андар ниҳон (1, 278)

• • •

Яке андарояд дигар бугзарад
Кӣ дидӣ ки ҷархаш ҳаме нашкарад?

• • •

Ба тангии дил ғам нагардад дигар
Бар ин нест пайкор бо додгар (1, 296)

• • •

Писар к-ӯ зи роҳи падар бигзарад
Далераш зи пушти падар нашмарад

• • •

Нишони падар бояд андар писар
Раво бошад ар камтар орад хунар (1, 298)

• • •

Ҳар он гаҳ ки бегона шуд ҳеши ту
Бувад тира рӯи бадандеши ту (1, 300)

Ба бозӯ кунад шер ҳамвора кор
Ҳар он ҷо ки бошад биёбад шикор (1, 316)

Чунон дон ки бар кас намонад ҷаҳон
Яке боядат ошкору ниҳон

Бар ин панди ман бошу мағзар аз ин
Ба ҷуз бар раҳи рост маспар замин (1, 373)

* * *

Дарахте ки талх оварад бору барг
Найрзад ҳаме зиндагониш марг (1, 390)

* * *

Туро корҳон дурушт аст пеш
Ғаҳе гург бояд будан гоҳ меш (1, 391)

* * *

Чу аз домани абр чин кам шавад
Биёбон зи борон пур аз нам шавад (1, 393)

* * *

Ба ҳар кор хангом чустан накуст
Задан рой бо марди хушёр дӯст

* * *

Чу коҳил шавад мард хангоми кор
Аз ӯ пас наёбад чунон рӯзгор (1, 407)

* * *

Чаҳонро чунин аст ончу сон,
Яке рӯз шодиву дигар ғамон (1, 402)

* * *

Бикун шерӣ он ҷо ки шерӣ сазад,
Ки аз шахриёрон далерӣ сазад (1, 420)

Ки гетӣ яке нағз бозигар аст,
Ки ҳардам варо бозии дигар аст.

* * *

Сарат гар бисояд бар абри сиёх
Саранҷом хок аст аз ӯ ҷойгоҳ (1, 424)

* * *

Аё донишӣ марди бисёрхуш,
Ҳама ҷодари озмандӣ мапӯш (1, 436)

Зи модар ҳама маргро зодаем,
Бар инему гардан варо додаем. (1, 440)

Ба дониш наёяд сари ҷангҷӯй,
Биёбад ба ҷанг андарун обрӯй.

* * *

Сари марди ҷангӣ хирад наспарад,
Ки ҳаргиз наёмехт кин бо хирад. (1, 445)

* * *

Ҳар он номвар қ-ӯ набошад-ш рой
Ба тахту бузургӣ набошад сазой (1, 447)

* * *

Ту гар додгар бошиву покрой
Ҳама музд ёби ба дигар сарой

В-агар оз гирад саратро ба дом
Барорӣ яке теги тез аз ниём

Бад-он хештан ранча дорӣ ҳама
Пас онро ба душман супорӣ ҳама

Дар он ҷой ҷои ту оташ бувад
Ба дунё дилат талху нох (в) аш бувад (2, 27)

* * *

Ҷаҳонро чунин аст расму ниҳод
Биёрад зи ҳоку диҳадшон ба бод

* * *

Дарахти барӯманд чун шуд балани
Гар эдун ки ояд бар ӯ бар газани

Шавад барг пажмурдаву бех сус
Сараш сӯи пастӣ гирояд нахуст

Чу аз ҷойгаҳ бугсилад пой хеш
Ба шохи навоин диҳад ҷои хеш

Мар ӯро сипорад гулу баргу боғ
Баҳоре ба кирдори равшанчароғ (2, 28)

Агар шохи бад хезад аз беҳи нек
Ту бо бех тундӣ маёғоз рек

* * *

Падар чун ба фарзанд монад ҷаҳон
Кунад ошкоро бар ӯ-бар ниҳон

Гар ӯ бифканад фарру номи падар
Ту бегона хонаш махонаш писар

Агар гум кунад роҳи омӯзгор
Сазад к-ӯ чафо бинад аз рӯзгор

Чунин аст расми саройи кӯхун
Сараш ҳеч пайдо набинӣ зи бун (2, 28)

Чу расми бадаш боз ёбад касе
Сазад гар ба гетӣ намонад басте

Агар кохилӣ пеша гирад далер
Нагардад зи осудану гоҳ сер

В-агар баддилӣ пеша гирад ҷавон
Бимонад манишпасту тираравон (2, 31)

• • •

Агар бурдборӣ сари мард нест
Ба нобурдборон бибояд гирист

Хирадманди пирӯзи бо ҳангу санг
Ба неку бади худ шиносад диранг

Ба хушу ба андешаву ҳангу рой
Дарорад зимину замон зери пой

• • •

Яке панди дигар бигӯям ту ро
Зи дил тирагиҳо бишӯям ту ро

Ту ро бод хубиву шодиву ком
Зи гетӣ ба неки бароварда ном

На марг аз тани хеш битвон сипӯхт
На ҷашми замон кас ба сӯзан бидӯхт (2, 40)

Нахоҳад ҳаме монд эдэр касе
Бибояд шуд ар чанд монад басте

* * *

Касе к-ӯ чаҳонро ба номи баланд
Бигирад ба рафтан набошад нажанд (2, 52)

* * *

Агар додгар бошиву покдин
Зи хар кас наёбӣ чуз аз офарин

В-агар биднихон бошиву бадкуниш
Зи чархи баланд оядат сарзаниш

Чаҳондор агар додгар бошадӣ
Зи фармони ӯ кай гузар бошадӣ (2, 87)

* * *

Яке дoston барзад он шаҳриёр
Зи кори худу гардиши рӯзгор

Киро дар паси парда духтар бувад
Агар тоҷ дорад бадахтар бувад (2, 127)

Чу пайвастан хун набошад касе
Набояд бар ӯ будан эмин басте

Бувад низ пайваста хунӣ ки меҳр
Бибуррад зи ту то бигардад-ш чехр

* * *

Чу меҳри касеро бихоҳӣ ба суд
Бибояд ба суду зиён озмуд

Бувад к-ӯ ба чоҳ аз ту камтар бувад
Ҳам аз рашки меҳри ту лоғар бувад

* * *

Чунин аст кайҳони нопокрой
Ба ҳар бод хира бичунбад зи чой

Зи нодӯстӣ роз пайдо кунад
Ҳамон к-ӯ дурӯғ аст расво кунад (2, 131)

Чунин аст расми сарои сипанҷ
Ҳама аз пайи оз бо дарду ранҷ

Саранҷом неку бадаш бугзарад
Шикор асту маргаш ҳаме бишкарад (2, 134)

* * *

Фузунӣ маҷӯй ар шудӣ бениёз
Ки зуд орадат пеш ранҷи дароз

* * *

Паланги жиён гар чи бошад далер
Наёрад шудан пеши чанголи шер

Чунин гуфт шери жиён бо паланг
Ки бар ғурм чун рӯз шуд тору танг (2, 150)

Ба неку ба бад кори худ нангарад
Биёяд дамон пеши мо бугзарад

Чӣ гуфт он сароянда марди далер
Ки ногаҳ баровехт бо наррашер

Ки гар номи марди бичӯй ҳаме
Ба хун теги ҳинди бишӯй ҳаме

Зи бадхо набояд-т парҳез кард
Чу пеш оядат рӯзгори набард

Замона чу ояд ба тангӣ фароз
Ҳамоно нагардад ба парҳез боз

Чу ҳамраҳ кунӣ маргро бо хирад
Далерат зи ҷанговарон нашмарад (2, 165)

: * *

Бар ину бар он рӯз ҳам бугзарад
Хирадманд мардум чаро ғам х(в) арад? (2, 190)

Агар тундбод барояд зи кунҷ
Ба хок афканад норасида турунҷ

Ситамкора хонам-ш ар додгар
Хунарданд гӯям-ш ар беҳунар?

* * *

Агар марг дод аст бедод чист
Зи дод ин ҳама бонгу фарёд чист?

Аз ин роз чони ту огоҳ нест
Бад-ин парда андар туро роҳ нест

* * *

Ҳама то дари оз рафта фароз
Ба кас во нашуд ин дари оз боз

Агар марг касро наҷавборадӣ
Зи пиру ҷавон хок биспорадӣ

Агар оташе гоҳи афрӯхтан
Бисӯзад аҷаб нест з-ӯ сӯхтан

Бисӯзад чу дар сӯзиш ояд дуруст,
Чу шохи нав аз беҳи кӯҳна бируст

* * *

Дами марг чун оташи ҳавлноқ
Надорад зи барнову фартут бок

Ҷавонро ҷӣ бояд ба гетӣ тараб
Ки не маргро хаст пирӣ сабаб

Дар ин ҷойи рафтаи на ҷойи диранг
Бар аспн қазо гар кашад марг танг (2, 189)

Чунон дон ки дод аст бедод нест
Чу дод омадат бонгу фарёд чист?

* * *

Бале ишқ пинҳон намонад ки роз
Ба мардум намояд ҳаме ашқ боз

Ғами ҷон барорад хурӯш аз дарун
Агарчанд ошиқ бувад зуфунун (2, 224)

* * *

Касе хастаи меҳри дилбар бувад
Ки ӯ аз зару зӯр лоғар бувад

* * *

Хар он кас ки шуд комрон дар чаҳон
Парастии кунандаш кехону меҳон (2, 225)

* * *

Чу дарё ба мавҷ андарояд зи ҷой
Надорад дами оташи тез пой (2, 232)

Хирад бояд андар сари шаҳриёр
Ки тезиву тундӣ наёяд ба кор

* * *

Чаҳоно шигифтӣ зи кирдори туст
Шикаста ҳам аз ту ҳам аз ту дуруст

Хаме баччаро боздонад сутур
Чи моҳӣ ба дарё чи дар дашт гӯр

Надонад хаме мардум аз ранҷу оз
Яке душманеро зи фарзанд боз (2, 270)

Дари маргро он бикубад ки пой
Ба асп андарорад бичунбад зи ҷой

Агар сол гардад фузун аз хазор
Ҳамин аст роҳу ҳамин аст кор (2, 280)

Хама маргроем пиру ҷавон
Ба гетӣ намонад касе ҷовидон (2, 281)

* * *

Яке дoston зад бад-ин шаҳриёр
Ки душман мадор ар чи хурд аст хор! (2, 286)

* * *

Дар он гаҳ ки ту ташна гашти ба хун
Биелудӣ ин ханҷари обгун

Замои ба хуни ту ташна шавад
Бар андоми ту мӯй дашна шавад (2, 289)

* * *

Шикорем яксар ҳама пеши марг
Сари зери тоҷу сари зери тарг

Чу ояд-ш ҳангом берун кунанд,
В-аз он пас надонем то чун кунанд

Зи марг эй сипаҳбад беандӯх кист?
Ҳама хештанро бибояд гирифт

Дароз аст роҳаш в-агар кӯтах аст
Парокандагонем агар ҳамрах аст (2, 298)

* * *

Касе душмани хештан парварад
Ба гетӣ дарун номи бад густарад (2, 300)

* * *

Чуини аст кирдори чархи баланд
Ба дасте кулоҳу ба дигар каманд

Чу шодон нишинад касе бо кулоҳ
Ба ҳамми камандаш рабояд зи гоҳ (2, 303)

* * *

Чаро меҳр бояд ҳаме бар ҷаҳон
Чу бояд хиромид бо ҳамраҳон

Чу андешаи буд гардад дароз
Ҳаме гашт бояд сӯи хок боз

Агар ҷархро хаст аз ин оғаҳӣ
Ҳамоно ки гаштаст мағзаш тикӣ

Чунон дон ки-аз гардиш огоҳ нест
Ба чуно чаро сӯи ӯ роҳ нест

Яке зуд созад яке дертар
Саранҷом бар марғ бошад гузар

Агар осмон бар замин барзанӣ
В-агар оташ андар ҷаҳон дарзанӣ

Наёбӣ ҳамон рафтаро боз ҷой
Равонаш кӯхан дон ба дигар сарой

* * *

Яке доира омада ҷанбарӣ
Фаровон дар ин доира доварӣ

На ҳар подшоҳу на ҳар бандаро
Шиносад на доно на донандаро

Ҷаҳон саргузашт аст аз ҳар касе
Чуни гунагун бозӣ орад басте (2, 304)

* * *

Киро дар ҷаҳон хаст хушу хирад
Қучо ӯ фиреби замона хӯрад (2, 310)

• • •

Дил андар сарои сипанҷӣ мабанд
Сипанҷӣ набошад бaсе судманд (2, 315)

• • • • •

Сухан чун баробар шавад бо хирад
Равони сароянда ромнш барад

• • •

Касеро ки андеша нох (в) аш бувад
Бад-он нохушӣ раъйи ӯ к-аш бувад

Ҳама хештанро чалипо кунад
Ба пеши хирадманд расво кунад

Валекин набинад кас охун хеш
Туро равшан ояд ҳама хӯн хеш

• • •

Агар дод бояд ки монад ба ҷой
Биёрой э-он пaс ба доно намой (3, 5)

• • •

Ту чандон ки бошӣ суҳангӯй бош
Хирадманд бошу накухӯй бош

• • •

Нигар то ҷӣ корӣ ҳамон бидравӣ
Сухан ҳарчи гӯй ҳамон бишнавай

Дуруштӣ зи кас нашнавад нармагӯй
Сухан то тавонӣ ба озарм гӯй

• • •

Ҳар он кас ки зод ӯ зи модар бимурд
Зи дасти аҷал ҳеҷ кас ҷон набурд (3, 18)

* * *

Чу фарзанд шоиста омад падид
Зи меҳри занон дил бибояд бурид

* * *

Забон дигару дил-ш ҷойи дигар
Аз ӯ пой ёбӣ чу ҷӯй ту сар (3, 55)

* * *

Ба рою ба андешаи нобакор
Кучо боз гардад бади рӯзгор (3, 57)

* * *

Чунин аст кирдори гарданда даҳр
Ғаҳе нӯш бор оварад гоҳ заҳр (3, 60)

* * *

Қасе к-ӯ набинад саранҷом бад
Зи кирдори бад бозгаштан сазад

* * *

Диле к-аз хирад гардад ороста
Чу ғанче бувад пурзару хоста

* * *

Агар зери нӯш андарун заҳр нест
Дилатро зи ранҷу зиён баҳр нест (3, 80)

* * *

Набошад ҷуз аз ростӣ дар миён
Набояд будан чун паланги жиён

* * *

Касе к-оштй чўяду суру базм
На неку бувад тез рафтан ба разм

Ва дигар ки паймоншикастан зи шоҳ
Набошад писандидан некхоҳ (3, 88)

* * *

Хама ёфтй чанг хира маҷўй
Дили равшанат э-оби тира машўй

* * *

Зи фарзанд паймоншикастан махоҳ
Мағў он чи андар хўрад бо гуноҳ (3, 89)

* * *

Макуи бахти фарзанди худро диҷам
Бубуи дили хеш э-ни пас ба ғам

* * *

Манех аз чавонй сар андар фиреб
Гар аз чархи гардон нахоҳй инҳеб (3, 92)

* * *

Дари бениёзй ба шамшер чўй
Ба кишвар бувад шохро обрўй (3, 99)

Чй бояд ҳаме хира хун рехтан
Чуни дил ба кин андаровехтан?

* * *

Саре к-аш набошад зи мағз огаҳй
На аз бадтарй боз донад беҳй (3, 96)

Ки чун баччаи шерй нар парварй
Чу дандон кунад тез кайфар барй

Чу бо зӯру бо ҷанг бархезад ӯй
Ба парвардигор андаровезад ӯй

* * *

Касе к-аз падар кажживу хӯи бад
Нагирад аз ӯ бадхӯйӣ кай сазад? (3, 106)

* * *

Ки душман ҳаме дӯст бонст кард
Зи оташ кучо бардамад боди сард

* * *

Зи душман наёяд ба чуз душманӣ
Ба фарҷом ҳарҷанд неки кунӣ (3, 109)

* * *

Ту эй дояи баччаи шери нар
Чӣ ранҷӣ ки ҳам ҷон наёри ба бар

Бикӯшиву ӯро кунӣ пурхунар
Ту бебар шавӣ чун вай онд ба бар

Нахустин ки ояд-ш нерӯи ҷанг
Ҳамон парваронанда орад ба ҷанг

Чаро кишт бояд дарахте ба даст
Ки бораиш бувад заҳру баргаш кабаи (3, 139)

* * *

Зи хокему бояд шудан сӯи хок
Ҳама ҷои тарс асту тимору бок (3, 150)

* * *

Ҷаҳон сар ба сар ҳикмату ибрат аст
Чаро баҳрани мо ҳама ғафлат аст?

* * *

Чу шуд сол бар шасту шаш чора чӯй
Зи бешиву аз ранҷ бартоб рӯй (3, 151)

* * *

Биё то ба шодӣ диҳему хӯрем
Чу гоҳи гузаштан расад бигзарем

* * *

Чӣ бандӣ дил андар сарои сипанҷ
Чӣ нозӣ ба ганҷу чӣ ноӣ зи ранҷ? (3, 160)

К-аз он ганҷ дигар касе бархурд
Қаҳондор душман чаро парвард?! (3, 158)

* * *

Зи дад тездандонтар аз шер нест
Ки андар дилаш бими шамшер нест

Агар баччаи ӯ шавад дардманд
Кунад марғзоре табоҳ аз газанд (3, 181)

* * *

Ҳар он гаҳ ки бегона шуд хеши ту
Бидонист рози каму беши ту

Бар ин дoston зад яке раҳнамун
Ки боде ки аз хона ояд бурун

Набинӣ аз ӯ чуз ҳама дарду ранҷ
Парокандани дудаву ному ганҷ (3, 184)

Надонӣ ки парвардигори палаиғ
Набинад зи парварда чуз дарду чанғ

* * *

Надидаст кас хуфта бо пил шер
На оташ дамон аз бару об зер

* * *

Агар баччаи шери ноҳӯрдашир
Бипӯшад касе дар миёни ҳарир

Дихад нӯш ўро зи ширу шакар
Ҳамеша варо парваронад ба бар

Ба гавҳар шавад боз чун шуд бузург
Натарсад зи оҳанги пили сутург

* * *

Ситуда набошад сари бодсор
Бар ин достон зад яке хушёр

Сабуксор мардум на воло бувад
Агар чи гави сарваболо бувад (3, 184)

* * *

Ҳар он ҷо ки равшан шавад ростӣ
Фурӯғи дурӯғ оварад кистӣ (3, 191)

* * *

Ба пой андар оташ набояд шудан
На бар мавҷи дарё бар эмин будан (3, 194)

Чунин аст кирдори чархи баланд
Ғаҳе шод дорад ғаҳе мустаманд (3, 202)

* * *

Ба ҳангоми шодӣ дарахте макор
Ки заҳр оварад бори ў рӯзгор (3, 210)

* * *

Зи доно шунидам яке достон
Хирад шуд бад-ин гуна ҳамдостон

Ки оҳистадил кай пушаймон шавад
Ҳам ошуфтаро хуш дармон шавад

Шитобу бадӣ кори оҳарман аст
Пушаймониву ранҷи ҷону тая аст (3, 211)

Магар худ ниёзат набошад бад-ин
Мағустар ба гетӣ чунин фарши кин (3, 215)

* * *

Задӣ дому душман гирифтӣ бад-ӯй
Бикуш тезу хира мабар обрӯй

* * *

Хирадманду ҳам мардуми бадгумон
Надонад касе чорайи осмон (3, 223)

Яке бад кунад нек пеш оядаш
Ҷаҳон бандаву бахт хеш оядаш

Яке ҷуз ба некӣ замин наспарад
Ҳама аз нажандӣ фуру пажмарад

Ки нопойдор асту носозгор
Чунин буд то буд ин рӯзгор

* * *

Яке дон аз ӯ ҳар чи ояд ҳама
Чу ҷовид бо ту напояд ҳама (3, 222)

* * *

Туфу бод бар ин газанди ҷаҳон
Батар э-ошкоро мар ӯро ниҳон (3, 233)

Мабошед густох бо ин ҷаҳон
Ки ӯ бадтарӣ дорад андар ниҳон

Аз ӯ ту ба чуз шодмонӣ маҷӯй
Ба боғи қаҳон барғи андӯҳ мабӯй

Агар тоҷ дорӣ в-агар кафши танг
Набинӣ ҳаме рӯзгори диранг

Маранҷон равон к-ин сарон ту нест
Ба чуз тангтобут ҷон ту нест

Ниҳодан ҷӣ бояд ба хӯрдан нишин
Бар уммедаи ганҷи қаҳнофарин

* * *

Зи гетӣ туро шодмонист бас
Ки ӯ ҳеҷ меҳре надорад ба кас

Якero сараш баркашад то ба моҳ
Фароз оварад рostaш зери ҷоҳ

Чунин аст кирдори ҷарҳи барин
Ғаҳе ин бар ону ғаҳе он бар ин

* * *

Сағи кордида бигирад паланг
Зи рӯбах рамад шери нодида ҷанг (3, 258)

* * *

Аз оташ набинӣ чуз афрӯхтан
Қаҳоне чу пеш оядаш сӯхтан (3, 261)

* * *

Чу бадхоҳ пеш оядат кушта бех
Ғар овора аз ҷанг баргашта бех (3, 279)

* * *

Чу фарзанд бояд ки дорӣ ба ноз
Зи ранҷ эмин аз хоста бениёз

Ту беранчро ранч манмой ҳеч
Хама мардиву дод додан бисеч

* * *

Хунар бехтар аз гавҳари номдор
Хунармандро гавҳар ояд ба кор

* * *

Туро бо хунар гавҳарасту хирад
Равонат ҳаме аз ту ромиш барад

* * *

Хама дод кун ту ба гетӣ дарун
Қи аз дод ҳаргиз нашуд кас нагун (3, 281)

Гарат дил на бо рои оҳарман аст
Сӯи оз мангар ки ӯ душман аст (3, 285)

* * *

Ба ранҷ асту бо ранҷ номасту ганҷ
Хамоно ки номат барояд зи ранҷ (3, 290)

* * *

Агар ҷовидона намонӣ ба ҷой
Хамон ном беҳ э-ин сипанҷӣ сарой (3, 291)

* * *

Чу донӣ ки эдар намонӣ дароз
Ба торак чаро барнихӣ тоҷи оз?

Хамон озро зери хок оварӣ
Сараш бо сар андар мағок оварӣ

* * *

Туро з-ин чаҳон шодмонӣ бас аст
Кучо ранчи ту баҳри дигар кас аст

Ту ранчиву осон дигар кас хӯрад
Сӯи гӯру тобути ту нангарад

Бар ӯ низ шодӣ сар ояд ҳаме
Сараш зери гард андарояд ҳаме (3, 295)

* * *

Ба неки гирою маёзор кас
Раҳи растагорӣ ҳамин асту бас

Манех ҳеч дил бар чаҳанда чаҳон
Ки бо ту намонад ҳаме ҷовидон

Агарчанд монӣ бибояд шудан
Паси он шудан нест бозомадан

Кунун эй хирадманди бедордил
Машав дар гумон пой баркаш зи гил

Чу гардан ба андеша зер оварӣ
Зи ҳастӣ макун пурсишу боварӣ

Нашояд хӯру хобу бо ӯ нишаст
Ки ҳасту набошад ба яздон кӣ ҳаст?

Дилаш кӯр бошад сараш беҳирад
Хирадмандаш аз мардумон нашмарад

Зи ҳастӣ нишон аст бар обу хок
Зи дониш макун ҳештан дар мағок (3, 295)

* * *

Агар дил тавон доштан шодмон
Ҷуз аз шодмонӣ макун то тавон

• • •

Ба хубӣ биёрою бешӣ бубахш
Мақун рӯзро бар дили хеш пахш

Бихӯр ҳар чӣ дорӣ фузунӣ бидех
Ту ранҷидай баҳри душман манеҳ! (3, 370)

• • •

Хунар бо нажодасту бо гавҳараст
Се чиз асту ҳар се ба банд андараст

Хунар кай бувад то набошад гуҳар
Нажода касе дидай беҳунар?!

Нажод он ки бошад зи тухми падар
Сазад к-ояд аз тухми покиза бар

Хунар он ки омӯзӣ аз ҳар касе
Бикӯшиву печӣ зи ранҷиш басте

Чу ин ҳар се ёбӣ хирад боядат
Шиносандан неку бад боядат

Чу ин чор бо як тан ояд ба ҳам
Биёсоад аз озу аз ранҷу ғам (3, 373)

• • •

Ба ҳар ҷойгаҳ ёри дарвеш бош
Ҳама род бар мардуми хеш бош

• • •

Бубин нек то дӯстдори ту кист
Хирадманду андӯхгусори ту кист?

* * *

Бубахшу биёсою фардо мағўй
Чи донӣ ки фардо чӣ ояд ба рӯй

* * *

Машав дар ҷавонӣ харидори ганҷ
Ба беранҷ кас ҳеҷ манмоя раиҷ

* * *

Мақун эминӣ дар сарои ҷусӯс
Ки гаҳ сандарус асту гаҳ обиӯс

Зи ту ном бояд ки монад баланд
Магар дил надорӣ зи гетӣ нажанд (3, 405)

* * *

Ба хира маёзор ҷони касе
Набояд ки печӣ зи афро басте

* * *

Чунон рав ки пурсад-т рӯзи шумор
Напечӣ сар аз шарми наравдингор

Нахустин ба нармӣ сухангӯӣ бош
Ба доду ба кӯшиш беохӯӣ бош

Чу қорат ба нармӣ нагардад нақӯӣ
Дуруштӣ кун он гоҳу пас разм чӯӣ

* * *

Хама қорқоро саранҷом бин
Чу бадхоҳ ҷинна ниҳад дом бин

* * *

Манех нав раҳе к-он на олин бувад
Ки то монад ӯ бар ту нафрин бувад

* * *

Дари дод бар додхохон мабанд
Зи савганд магзар ниғаҳ дор панд

* * *

Чу некӣ намояд-т кайҳонхудоӣ
Ту бар ҳар касе низ некӣ намой

* * *

Нагирӣ ту бадхохро хира хор
Ки нараждаҳо гардад ӯ вақти кор

Бикуш оташи хурд пеш аз газанд
Ки гетӣ бисӯзад чу гардад баланд

Ба кас роз макшоӣ дар барбисеч
Бадандешро хор машмар ту ҳеч (3, 406)

* * *

Баду нек бар мо ҳаме бугзарад
Хирадманд мардум чаро ғам хӯрад? (3, 408)

* * *

Касеро к-аш аз бун набошад хирад
Хирадмандаш аз мардумон нашмарад (3, 409)

* * *

Набояд намудан ба беранҷ ранҷ
Ки бар кас намонад саройи сипанҷ (3, 412)

* * *

Аз афроз чун каж бигардад сипехр
На тундӣ ба кор ояд аз бун на мехр

* * *

Чазоне ки чонаш бихоҳад парид
Кучо метавонад ба пири расид? (3, 420)

* * *

Сухан нарма гӯй эй ҷаҳондида мард
Маёлой лабро ба гуфтори сард (3, 426)

* * *

Яке дoston зад бар ин-бар хирад
Ки аз хӯн бад мард кайфар барад (3, 435)

* * *

Саранҷоми ҳар зинда мурдан бувад
Худ ин зиндагӣ дамшумурдан бувад (3, 451)

* * *

Ба бозигаре монад ин ҷархи маст
Ки бозӣ бар орад ба ҳафтад даст

Замоне ба боду замоне ба меғ
Замоне ба ханҷар замоне ба теғ

Замоне ба дасти яке носазо
Замоне хур орад зи сахтӣ раҳо

Замоне диҳад тахту ганҷу кулоҳ
Замоне ғаму ҳориву банду ҷоҳ

Агар худ назодӣ хирадманд мард
Надидӣ ба гетӣ ҳаме гарму сард (3, 456)

Ба бад бас дароз аст дасти сипехр
Ба бедодгар барнагардад ба меҳр (3, 457)

Чу тундӣ пушаймонӣ орад-т бор
Ту дар бӯстон тухми тундӣ макор

Ки тезӣ на кори сипахбад бувад
Сипахбад ки тезӣ кунад бад бувад

* * *

Хунар бо хирад дар дили марди тунд
Чу теге ки гардад ба зангор кунд

* * *

Чунин аст ҳар чанд монем дер
На пили сарафроз монад на шер

Дили сангу сандон битарсад зи марг
Раҳой наёбад аз ӯ беҳу барг

Хама маргроем пиру ҷавон
Ки маргаст чун шеру мо оҳувои

Намонанд андар сарои сипанҷ
Чи бо шодмонӣ чӣ бо дарду ранҷ

Чу донӣ, ки вочор бояд-т рафт
Ҳамон беҳ ки коре бисозӣ ба тафт (3, 460)

* * *

Чунин омад ин гунбади тезгард
Ғаҳе шодмонӣ диҳад гоҳ дард (3, 482)

* * *

Агар ду бародар ниҳад пушт-пушт
Тани кӯхро хок монад ба мушт (3, 497)

* * *

Хамон беҳ ки бо чоми гетифурӯз
Ҳаме бугзаронем рӯзе ба рӯз

* * *

Зи баргаштани душман эмин машав
Замон то замон огаҳиҳо шав (3, 322)

* * *

Чунин аст анҷому фарҷоми ҷанг
Яке тоҷ ёбад яке гури таиғ (4, 10)

* * *

Чунон дон ки кас бе замона намурд
Дилатро бад-ин ғам набояд супурд (4, 11)

* * *

Агар марғ бошад ҳаме бегумон
Ба овардгоҳ беҳ ки ояд замон (4, 27)

Маро марғ номитар аз сарзаниш
Ба ҳар ҷойи бегоран бадкуниш

Чунин аст гетӣ пурозору дард
Аз ӯ то тавон гирди бешӣ магард

Фузуниш як рӯз бигзорядат
Ба будан замоне нэяфзорядат (4, 40)

* * *

Чунин аст фарҷоми овардгоҳ
Яке хок ёбад яке фарру чоҳ (4, 56)

* * *

Агар бишнавай панду андарзи ман
Ту донӣ ки нашкебад аз шӯй зан

Чавон кай шикебад зи чуфти чавон
Ба вижа ки бошад зи тухми каён?

Ки мард аз барои занонанду зан
Фузунтар зи мардаш бувад хостан (4, 71)

* * *

Чу бечангтон душман ояд ба чанг
Ба зудӣ чӣ бояд-т кардан диранг (4, 75)

Хамон марг хуштар ба номи баланд
Аз ин зистан бо ҳаросу газанд (4, 76)

* * *

Ба бад рӯз чандин чӣ бояд гузошт
Ғаму дарди беҳуда тимор дошт? (4, 94)

* * *

Чунин аст оғозу анҷоми разм
Якерост мотам якерост базм (4, 110)

* * *

Чунин аст кирдори гардонсипахр
Ғаҳе чанг захр асту ғаҳ нӯшу меҳр

* * *

Чунон рафт бояд ки ояд замон
Машав тез бо ғардиши осмон (4, 112)

* * *

Машав ғарра з-оби хунархон хеш
Ниғаҳ дор бар ҷойгаҳ пойи хеш

* * *

Чу ҷашма бари жарфдарё барӣ
Ба девонагӣ монад ин доварӣ (4, 135)

* * *

Чуини аст расми саройи фиреб
Гахе бар фарозу гахе бар нишеб

* * *

Чуини аст расми сипехру замон
Гахе бо ғаму дарду гаҳ шодмон

Хама дарду ранҷ асту тимору ғам
Ба мардӣ набошад тӯро бешу кам

Ба мардӣ набояд шудан дар гумон
Ки бар ту дароз аст дасти замон

* * *

Ҳама то тавонӣ ба некӣ гирой
Ситониш кун ӯро ки шуд раҳнамоӣ (4, 139)

* * *

Зи модар ҳама маргро зодаем
Ба ноқом гардан бад-ӯ додаем

Кас аз гардиши осмон нагзарад
В-агар бар замин нилро бишмарад (4, 142)

* * *

Паданг ни шиносад ки пайкору ҷанг
На хуб асту донад ҳама кӯху санг (4, 161)

* * *

Ҳама норхо кард бояд дуруст
Зи оғиз кина набояст ҷуст (4, 167)

* * *

Дили хеш якбора ғамгин макун
Бувад к-аз гумон дигар ояд сухун (4, 171)

* * *

Зи ноомада кор дилро ба ғам
Сазад гар надорӣ набошӣ диҷам

* * *

Хунар мардумӣ бошаду ростӣ
Зи қажжӣ бувад қаммию қостӣ (4, 172)

* * *

Сари моӣи туст равшан хирад
Равонат ҳаме аз хирад бар хӯрад

* * *

Зи ҷанг оштӣ бегумон беҳтараст
Ниғаҳ кун ки говат ба ҷарм андар аст

* * *

Бигӯям яке пеши ту дoston
Кунун бишнаваз аз гуфтаи бoston

Ки аз ростӣ ҷони бадғавҳарон
Гурезад ҷу гардан зи бори гарон (4, 173)

* * *

Туро ном бояд ки монад дароз
Намонӣ ҳаме кор ҷандин масоз (4, 185)

* * *

Ҷунин буд то буд гардонсипехр
Ғаҳе ҷанг заҳр асту ғаҳ нӯшу меҳр (4, 202)

* * *

Зи баҳри бару буму фарзанди хеш
Зану қудаки хурду пайванди хеш

Хама сар ба сар тан ба куштан диҳем
Аз он беҳ ки кишвар ба душман диҳем (4, 236)

Зи баҳри бару буму фарзанди хеш
Бикӯшему аз баҳри пайванди хеш (4, 243)

* * *

Гар аз душманат бад расад ё зи дӯст
Бадӯ некро дод додан накуст (4, 254)

* * *

Палзиг он замон печад аз кини хеш
Ки нахчир бинад ба болини хеш (4, 263)

* * *

Замоне ҳаме бор захр оварад
Замоне зи тарёк баҳр оварад

* * *

Хама чоман разм берун кунед
Хама хубкорӣ ба афзун кунед

Чӣ бандел див дар саройи сипанҷ
Ки дорад гаҳе шоду гаҳе ба ранҷ

Замоне чу оҳарман ояд ба ҷанг
Замоне арӯсе пур аз бӯю ранг

* * *

Беозориву хомӯшӣ баргузин
Кӣ гӯяд, ки нафрия беҳ аз офарин? (4, 263)

* * *

Касе к-аш хирад бошад омӯзгор
Нигаҳ дорадаш гардиши рӯзгор (4, 267)

* * *

Туро ҳар чи бар чашм-бар бугзарад
Бигунҷад ҳаме дар дилат бо хирад (4, 269)

* * *

Ту гар сахтай роҳ санҷида пӯй
Наёяд ба бун ҳаргиз ин гуфтугӯй

Ба як дам задан растӣ аз ҷону тан
Ҳаме бас бузург оядат хештан

Ҳаме бугзарад бар ту айёми ту
Сарое чуз ин бошад ороми ту (4, 270)

* * *

Агар монадӣ кас ба мардӣ ба пой
Замона пайи ӯ набурдӣ эн ҷой

* * *

Бидон к-инчунин аст гарданда даҳр
Ғаҳе нӯш бор оварад гоҳ заҳр (4, 278)

* * *

Ҳар он к-ӯ гузашт аз раҳи мардумӣ
Эн девон шумар машмараш э-одамӣ

Хирад к-ӯ бад-ин гуфтаҳо награвад
Магар нек маънии менашнавад (4, 283)

* * *

Ба чӯе ки як бор бугзашт об
Насозад хирадманд аз ӯ чои хоб (4, 292)

* * *

Чавон арчи доно бувад бо гуҳар
Абе озмояиш нагирад хунар (4, 296)

* * *

Баду нек ҳар гуна бояд кашид
Зи ҳар шӯру талхӣ бибояд чашид

* * *

Ба роҳе ки ҳаргиз нарафтӣ мапӯй
Барӣ халқ хира мабар оби рӯй (4, 296)

* * *

Қасе к-ӯ ба раҳ барканад жарфҷох
Сазад ғар кунад ҳештаиро ниғох (4, 301)

* * *

Ба мардон зи ҳар гуна кор оядо
Ғаҳе базму ғаҳ корзор оядо (4, 310)

* * *

Қасе к-аз ғазофа суҳан ронадо
Дарахти балоро бичунбонадо (4, 311)

* * *

Чунии аст ғардандан кӯҷпушт
Чу нармаӣ намудӣ биёбӣ дурушт (4, 315)

* * *

Зи дастури покизаи роҳбар
Дурахшон шавад шохро гоҳу фар (4, 325)

* * *

Хирадманд к-орад хаворо ба зер
Бувад достонаш чу шері далер (4, 363)

* * *

Хар он кас ки гардад зи роҳи хирад
Саранҷом печад зи кирдори бад (4, 365)

* * *

Чунин аст расми сарои сипанҷ
Гаҳе нозу нӯшу гаҳе дарду ранҷ (4, 390)

* * *

Яке дoston зад савори далер
Ки рубаҳ чӣ санҷад ба ҷанғоли шер?! (4, 392)

* * *

Бидаррад дилу гӯши ғурми сутург
Агар бишнавад номи ҷанғоли гург

* * *

На рӯбаҳ шавад з-озмудан далер
На ғӯрон бисоянд ҷанғоли шер (4, 393)

* * *

Зи баҳри дирам то набошӣ ба дард
Беозор беҳтар дили родмард (4, 403)

* * *

Чу бастӣ камар бар дари роҳи оз
Шавад кори гетит яксар дароз

* * *

Ба як рӯй чустан баландӣ сазост
Агар дар миёни дами аждаҳост

* * *

Парастандан озу чӯён кин
Ба гетӣ зи кас нашнавад офарин

* * *

Чу сарви сахӣ каж бигардад ба боғ
Бар ӯ-бар шавад тира равшан чароғ

* * *

Раҳи донишӣ гиру пас ростӣ
Қ-аз ин ду нагирад касе костӣ (5, 5)

* * *

Се чизат бибояд қ-аз ӯ чора нест
В-аз он низ бар сарт пайғора нест

Хӯрӣ ё бипӯшӣ ва ё густарӣ
Сазад гар ба дигар сухан нангарӣ

Қ-аз ин се гузаштӣ ҳама ранҷу оз
Чи дар оз печӣ чӣ андар ниёз?!

Чу донӣ ки бар ту намонад ҷаҳон,
Чи ранҷонӣ аз оз ҷону равон?!

Бихӯр он чи дориву бешӣ маҷӯй
Ки аз оз қоҳад ҳама обрӯй (5, 6)

* * *

Қасе қ-ӯ барад обу оташ ба ҳам
Абар ҳарду бар қарда бошад ситам (5, 10)

* * *

Сияҳмор чун сар барорад бикӯб
Зи сӯроҳ печон шавад сӯи ҷӯб

* * *

Чу Хусрав ба бедод қорад дарахт
Бигардад аз ӯ подшоҳиву бахт (5, 11)

* * *

Касе к-ӯ ба ҷангат набандад миён
Чунон соз к-аз ту набинад зиён

* * *

Ба ҳар кор бо ҳар касе дод кун
Зи язони некидиҳиш ёд кун (5, 16)

* * *

Маро марг бехтар аз ин зиндагӣ
Ки солор бошам кунам бандагӣ

Яке дoston зад бар ин баъ паланг
Чу бо шерӣ ҷангӣ баромад ба ҷанг

Ба ном ар бирезӣ маро гуфт хун
Беҳ аз зиндагонӣ ба нанг андарун (5, 25)

* * *

Ту дилро зи меҳри касе баргусил
Кучо несташ бо забон рост дил (5, 27)

* * *

Чу солор шонста бошад ба ҷанг
Натарсад сипоҳ аз диловар наҳанг (5, 31)

* * *

Касе к-ӯ бувад судан рӯзгор
Нзбояд ба ҳар қораиш омӯзгор (5, 37)

* * *

Сабуксор тундӣ намояд нахуст
Ба фарҷоми қор андух орад дуруст

* * *

Забоне ки андар сараш мағз нест
Агар дур биборад ҳамон нағз нест (5, 42)

Чу пирӯз гаштӣ битаре аз газанд
Ки яксон нагардад сипехри баланд

* * *

Ситеза ба чое расонад сухан
Ки вайрон кунад хонумони куҳан (5, 46)

* * *

Надонӣ ки шери жиён рӯзи ҷанг
Наёлояд аз хуни рӯбох ҷанг (5, 51)

* * *

Агар коҳилӣ пеша гирад ҷавон
Бимонад манишпасту тираравон (5, 60)

* * *

Ба кин ҷустани мурдан нопадид
Сари зиндагон чанд хоҳӣ бурид?!

Агар боз н-ояд шуда рӯзгор
Ба гетӣ дарун тухми кина макор

* * *

Равонат маранҷону мағдоз тан
Зи хун рехтан бозкаш хештан (5, 95)

* * *

Пас аз марг нафрии бувад бар касе
Қ-аз ӯ номи зиштӣ бимонад басе

* * *

Ҳар он гаҳ ки мӯи сияҳ шуд сапед
Ба будан намонад фаровон умед (5, 96)

* * *

Ба яксон нагардад сипехри баланд
Ғаҳе шод дорад ғаҳе мустамад

Ту дилро бад-ин кор хаста мадор
Равонро бад-ин банд баста мадор (5, 121)

Диле к-ӯ зи дарди бародар шахуд
Давои пизишкон бад-ӯ нест суд (5, 122)

* * *

Киро гардиши рӯз бо ком нест
Варо марг бо зиндагонӣ якест (5, 125)

Касеро кучо парваронад ба ноз
Барорад бар ӯ рӯзгори дароз

Шабехун кунад гоҳи шодӣ бад-ӯй
Хамон сахтӣву хорӣ орад ба рӯй (5, 167)

* * *

Шунидастам ин достон аз меҳон
Ки ҳар чанд бошӣ ба хуррамҷаҳон

Саранҷом марг асту з-ӯ чора нест
Ба ман-бар бар ин ҷойи пайғора нест (5, 170)

* * *

Чунин аст худ гардиши рӯзгор
Нагирад ҳаме панди омӯзгор

Замона ба захр об додаст ҷанг
Бидаррад дили шеру ҷарми паланг

* * *

Ҷаҳон чун ману чун ту бисёр дид
Наҳоҳад ҳаме бо касе орамид (5, 171)

* * *

Касе к-ӯ наҷӯяд саранҷоми хеш
Наёбад зи гетӣ ҳаме коми хеш

* * *

Ту чандин ба пеши замона мапӯй
Ки ӯ худ сӯи мо ниҳодаст рӯй (5, 189)

Чу об андаромад бибоист нон
Ба андӯху шодӣ набандад даҳон (5, 191)

* * *

Чунин аст кирдори гардонспехр
Бибурад зи парвардан хеш меҳр

Чу ҷӯйи сараш пой ёбӣ нахуст
В-агар пой ҷӯйи сараш пеши туст (5, 196)

Ки бахти бад аст аждаҳон диҷам
Ба дом оварад шерӣ шарза ба дам

Ба мардӣ наёбад касе з-ӯ раҳо
Чунин омад ин тезчанг аждаҳо (5, 202)

* * *

Якero ҳамасола ранҷ асту дард
Пушаймониву дард бояд-ш х(в)ард

Якero хама баҳра шахдасту канд
Таносониву нозу тахти баланд

Якero хама рафтан андар фиреб
Ғаҳе бар фарозу ғаҳе дар нишеб

Чунин парваронад хаме рӯзгор
Фузун омад аз ранҷи гул ранҷи хор (5, 220)

* * *

Касе к-ӯ ба дониш тавонгар бувад
Зи гуфтор кирдор беҳтар бувад

* * *

Забон чарбгӯёву дил пурдурӯғ
Бари марди доно нагирад фурӯғ (5, 312)

* * *

Касе к-ӯ битобад сар аз ростӣ
Кажӣ гирадеш кору хам костӣ (5, 315)

* * *

Зи бахри бару буму фарзанди хеш
Хамон аз пайи ганчу пайванди хеш

Бубандед бо якдигар домано
Мамонед бадхоҳ перомано! (5, 321)

* * *

Касе к-ӯ бияфтад зи кому зи ноз
Бар ӯ бар бубахшой рӯзи ниёз (5, 328)

* * *

Хунук он касе к-ӯ бувад подшо
Кафе род дорад диле порсо

Бидонад ки гетӣ бар ӯ бугзарад
Нагардад ба гирди дари беҳирад (5, 361)

* * *

Вафо чун дарахте бувад мевадор
Кучо ҳар замоне нав ояд ба бор (5, 386)

* * *

Чӣ чӯйи бидонӣ ки аз кори бад
Ба фарҷом бар бадкуниш бад расад

* * *

Чу хоҳӣ ки тоҷи ту монад ба ҷой
Мабодӣ ҷуз охиставу покрӣ

* * *

Ниғаҳ кун ки то тоҷ бо сар чи гуфт
Ки бо мағзат эй сар хирад бод ҷуфт (5, 410)

* * *

Мақун бад ки бинӣ ба фарҷом бад
Зи бад гардад андар ҷаҳон ном бад (5, 411)

* * *

Бидонед к-ин ҷархи нопойдор
На парварда донад на парвардигор
Ҳама парварад пиру барно ба ҳам
Аз ӯ дод бинему ҳам з ӯ ситам (5, 432)

* * *

Дурустиву ҳам дардмандӣ бувад
Ғаҳе хушшиву ғаҳ наҷандӣ бувад (5, 440)

* * *

Мақун девро ошно бо равон
Чу хоҳи ки бахтат бимонад ҷавон

* * *

Хирадманд бошу беозор бош
Ҳамеша забонро ниғаҳдор бош! (5, 467)

* * *

Чи афсар ниҳи бар сарат-бар чи тарғ
Бар ӯ бугзарад ҷангу дандони марғ (5, 472)

* * *

Ба неқӣ бибояд тан оростан
Ки неқӣ нашоёд зи кас хостан (5, 473)

Ҳама дод ҷӯю ҳама дод кун
Зи гетӣ тани меҳтар озод кун (5, 474)

* * *

Чунин аст гетӣ фарозу нишеб
Яке шодмон дигаре бо ниҳеб

Аз ӯ шодмонӣ в-аз ӯ дардманд
Бибояд гусист аз чиву чуу чанд (5, 486)

* * *

Бисозед в-аз дод бошед шод
Таносону аз кии магиред ёд (6, 6)

* * *

Чавонӣ ханӯз ин баландӣ маҷӯй
Суҳанро бисанҷу баандоза гӯй (6, 11)

* * *

Сари моӣ мардумӣ ростист
Зи ториву кажӣ бибояд гирист! (6, 45)

* * *

Чи нохуш бувад дӯстӣ бо касе
Ки моя надорад зи дониш базе (6, 96)

* * *

Касе к-аш бувад номи некӯ базе
Суҳан гуфт боядш бо ҳар касе (6, 97)

* * *

Чу банди равон биниву ранҷи тан
Ба қоне ки гавҳар наёби мақан (6, 165)

* * *

Чу табъе надорӣ чу оби равон
Мабар даст аӣ номаӣ хусравон

* * *

Даҳон гар бимонад зи хӯрдан тухӣ
Аз он беҳ ки носоз хоне нӣхӣ (6, 164)

* * *

Барандешад он кас ки доно бувад
Зи коре ки бар вай тавоно бувад (6, 192)

* * *

Тан он гаҳ бувад бегумон арчманд
Сазовори шохиву таҳти баланд

Қ-аз анбӯхи душман натарсад ба ҷанг
Ба кӯҳ аз палангу ба об аз наҳанг

* * *

Ба ҷое фиребу ба ҷое ниҳеб
Ғаҳе бар фарозу ғаҳе дар нишеб (6, 246)

Чунин аст кирдори гардандадаҳр
Ғаҳе нӯш ёбӣ аз ӯ гоҳ заҳр

* * *

Чи бандӣ дил андар саройи сипанҷ
Чу донӣ ки эдар намонӣ маранҷ (6, 263)

* * *

Мабодо туро пеша хун рехтан
На бе кина бо меҳтар овехтан

* * *

Хамеша бизӣ шоду беҳрӯзгор
Равону хирад бодат омӯзгор

* * *

Зи гетӣ ҳаме панди модар нинош
Ба бад тез маштобу бар бад макӯш! (6, 295)

* * *

Хар он бар ки корӣ ҳамон бидравӣ
Сухан ҳар чи гӯӣ ҳамон бишнаві (6, 302)

* * *

Хар он кас ки дорад равонаш хирад
Сари мойи корҳо бингарад (6, 314)

* * *

Сухан ҳар чи бар гуфтаниш рӯй нест
Дарахте бувад к-аш бару бӯй нест

* * *

Агар ҷони ту биспарад роҳи оз
Шавад кор бесуд бар ту дароз

* * *

Чу меҳтар сарояд сухан сахта бех
Зи гуфтори бад ком пардахта бех (6, 315)

* * *

Хамон тобиши моҳ натвон нухуфт
На рӯбаҳ тавон кард бо шер чуфт

* * *

Ба ҳарза зи дил дур кун хашму кин
Ҷаҳонро ба ҷашми ҷавонӣ мабин (6, 317)

* * *

Надонӣ ки мардони паймоншикан
Ситуда набошанд дар анҷуман (6, 379)

* * *

Хама корҳои ҷаҳонро дар аст
Магар маргро к-он дари дигар аст (6, 390)

* * *

Зи доно ту нашиндӣ ин достон
Ки бар гӯяд аз гуфтаи бостон

Ки гар парварӣ баччаи наррашер
Шавад тездандону гардад далер

Чу сар баркашад зуду чӯнд шикор
Нахуст андарояд ба парвардингор (6, 415)

* * *

Зи душман наёяд магар душманӣ
Ба фарҷом агар чанд неки кунӣ (6, 423)

* * *

Бародар ки ўро зи ман шарм нест
Маро сӯи ў рохи озарм нест

Чи меҳтар бародар чи бегонае
Чи фарзонамарде чи девонае

* * *

Нигар то чи гуфтаст марди хирад
Ки ҳар кас ки бад кард кайфар барад (6, 434)

* * *

Чӣ чӯйӣ ҳаме з-ин сарои сипанҷ
Ки оғоз ганҷ асту фарҷом ранҷ?

Бирезӣ ба хок ар ҳама оҳанӣ
Агар динпарасти гар Оҳарманӣ

* * *

Ту то зиндаӣ сӯйи неки гирой
Магар ком ёбӣ ба дигар сарой (6, 450)

* * *

Ҳар он кас ки ўро хӯру хоб нест
Ғами марг бо ҷашну сураш якест (6, 454)

* * *

Хирадмандро шоду наздик дор
Чаҳон бар бадандеш торик дор (6, 455)

* * *

Хама ростӣ кун ки аз ростӣ
Наёяд ба кор андарун костӣ "

* * *

Бихӯр ҳарчи дориву бар бад макӯш
Зи гетӣ ба марди хирад дор гӯш

* * *

Ба манзил расид он ки пӯянда буд
Беҳӣ ёфт он кас ки чӯянда буд

* * *

Нагирад туро даст чуз некӯвӣ
Ки аз марди доно сухан бишнави (6, 258)

* * *

Хар он кас ки ӯ бошад аз оби пок
Наёрад сари гавҳар андар мағок (4, 458)

* * *

Ба гетӣ ҳамон кун ки ком оядат
В-агар з-он сухан фарру ном оядат (6, 461)

* * *

Хамин пеша хонӣ зи пеша чӣ пеш
Хамеша зи ҳар кор пешаст пеш (6, 459)

* * *

Чуз аз некномиву фархангу дол
Зи рафтори гетӣ магиред ёд (6, 542)

* * *

Мадоред бе дидбон марзи хеш
Падид оваред андар ни арзи хеш

* * *

Мадоред бозор бепосбон
Ки ронад ҳаме номи мо бар забон

Бад-он то набошад зи дуздон газанд
Бимонед шодондилу судманд

* * *

Дилу пушти бедодгар бишканед
Хама беҳу шохаш зи бун барканед (6, 544)

* * *

Ба доду диҳиш дил тавонгар кунед
Аз озодагӣ бар сар афсар кунед

Ки фарҷом ҳам рӯзатон бугзарад
Замона пай мо ҳаме бишмарад

* * *

Биёмӯз дониш ту то эдари
Ки онҷо ҳама бар зи дониш х(и) арӣ (6, 545)

* * *

Чу хуни худованд резад касе
Ба гетӣ дирангаш набошад басе (7, 12)

* * *

Набошад фаровонхӯриш тандуруст
Бузург он ки ӯ тандурустӣ бичуст (7, 41)

* * *

Бад-ӯ гуфт к-аз хуфту хези заион
Чавон пир гардад ба тан бегумон (7, 43)

Хуреду дихеду равон парваред
Ба дасти хирад войи бад бишкарעד

* * *

Хаме ном бояд ки монад на нанг
Бар ин маркази моху паргори танг (7, 47)

* * *

Чу бар тухмае бугзарад рӯзгор
Насозанд бо панди омӯзгор (7, 49)

* * *

Ба гетӣ хама тухми зӯфтӣ макор
Битаре аз таъзиду бадӣ рӯзгор (7, 50)

* * *

Чуини аст раъми сарои синанҷ
Ғаҳе шод бошӣ аз ӯ ғаҳ ба ранҷ

* * *

Бихӯр ҳар чи дорӣ мавех боз нас
Ту ранҷӣ чаро монд бояд ба кас?!

* * *

Бубахшӯ бихӯр ҳар чи ояд фароз
Бад-ин тоҷу гоҳи синанҷӣ маноз (7, 60)

* * *

Чуз аз ошӣ мо набинем рӯй
На воло бувад мардуми ҷангҷӯй (7, 90)

* * *

Шикебой аз мо нашоёд ситад
На касро зи доини расад низ бад (7, 96)

* * *

Бараҳна чу зояд зи модар касе
Набояд ки нозад ба нӯшиш бәсе (7, 97)

* * *

Бубояд ҳамон зиндари нин мурд
Яке рафту навбат ба дигар сунурд (7, 98)

Бипарҳезу таиро ба яздон супор
Ба гетӣ чуз аз тухми некӣ макор

* * *

Ҳама марғроғе то зодаем
Ба бечорагӣ дил бад-ӯ додаем

* * *

Бипарҳезу хуни бузургон марез
Ки нафрин бувад бар ту то растахез (7, 150)

* * *

Ту аз марғи ман ҳеҷ ғамгини машав
Ки андар замон ин суҳан нест нав

Ҳар он кас ки зояд бибояд-ш мурд
Агар шаҳриёр аст агар марди хурд (7, 153)

* * *

Ҳама некувӣ бояду мардумӣ
Ҷавонмардиву хубиву хуррамӣ

* * *

Суҳан беҳ ки вайрон нагардад суҳан
Чу аз барфу борон саройи куҳан (7, 164)

* * *

Ситам номан азли шохон бувад
Чу дарди дили бегуноҳон бувад

Ситонӣ набурд он ки бедод буд
Ба тахту ба ганҷи меҳӣ шод буд

Бимонод то ҷовидон ин гуҳар
Ҳунарманду бодонишу додгар

* * *

Набошад чаҳон бар касе пойдор
Ҳама номи некӣ бувад ёдгор

* * *

Сухан монад андар чаҳон ёдгор
Сухан беҳтар аз гавҳари шоҳвор (7, 169),

* * *

Киро ёр бошад сипехри баланд
Бар ӯ-бар зи душман наёяд газанд (7, 189)

* * *

Ҳар он бад к-аз андеша берун шавад
Зи бахшаш ба кӯшиш гузар чун шавад (7, 198)

* * *

Чунин аст расми чаҳони чаҳон
Ҳама рози хеш аз ту дорад ниҳон

* * *

Насозад ту ночор бо ӯ бисоз
Ки рӯзе нишеб асту рӯзе фароз (7, 227)

* * *

Набояд, ки мардум фурӯшӣ ба ганҷ
Ки бар кас намонад саройи сипанҷ (7, 254)

* * *

Ҳама ростӣ чӯю фарзонагӣ
Зи ту дур бод озу девонагӣ

* * *

Агар кишвар обод дорӣ ба дод
Бимонӣ ту ободу аз дод шод (7, 255)

* * *

Чавонони донои донишпазир
Сазад гар нишинанд бар чойи пир (7, 256)

* * *

Ба ҳар манзили-дар хӯреду диҳед
Бад-он зердастон сипосе ниҳед

* * *

Ба чизи касон кас маёзед даст
Ҳар он кас ки у ҳаст яздонпараст

* * *

Ба душман ҳар он кас ки бинмуд пушт
Шавад а-он сипас рӯзгориш дурушт (7, 257)

* * *

Чу пирӯз гардӣ зи таи хун марез
Чу бошад зи ту бадкуниш дар гурез

Чу хоҳад зи душман касе зинҳор
Ту зинҳордеҳ бошу кина мадор

* * *

Чу ту пушти душман бубинӣ ба чиз
Матозу манардоз ҳам чой инз

* * *

Набояд ки эмин шавӣ аз камин
Сипаҳ бошад андар дару дашти кин

Ҳар он гаҳ ки аз душман эмин шавӣ
Суҳан гуфтаи кас нигар нашнави

* * *

Ғанимат бар он бахш к-ӯ чанг чуст
Ба мардӣ дил аз чони ширин бишуст

* * *

Хар он кас ки бо ту нагӯяд дуруст
Чунон дон ки ӯ душмани чони туст

Аз ин пандҳо ҳеҷ гуна магард
Чу хоҳӣ ки монӣ ту беранҷу дард (7, 258)

* * *

Чу хоҳӣ ки озод бошӣ зи ранҷ
Беозору оғанда беранҷ ганҷ

Беозорин зердастон гузин
Ки ёбӣ зи ҳар кас ба дод офарин!

* * *

Ба гетӣ мамонед чуз номи неқ
Хар он кас ки хоҳад саранҷоми неқ (7, 262)

* * *

Набояд ниҳодан дил андар фиреб
Қи ҳаст аз паси ҳар фарозе нишеб

* * *

Ниҳолӣ ҳама ҳок доранду хишт
Хуноқ он ки чуз тухми неқӣ нақишт! (7, 264)

* * *

Хар он кас ки донд ки додор ҳаст
Набошад магар пок яздонпараст

Дигар он ки дониш мағиред хор
Агар зердастед агар шаҳриёр

Се дигар бидонӣ ки ҳаргиз сухан
Нагардад бари марди доно куҳан

Чаҳорум чунон дон ки бими гуноҳ
Фузуи бошад аз банду зиндони шох

Ба панҷум сухан мардуми айбҷӯй
Нагирад ба назди касон обрӯй

Хунук он ки обод дорад чаҳон
Бувад ошкорон ӯ чун ниҳон

Дигар он ки дорад ҳам овози нарма
Хирад дораду шарму гуфтори гарм (7, 265)

Тавонгар шавад ҳар ки хурсанд гашт
Гули навбаҳораш баруманд гашт

Се дигар наизӣ ба наигу набард
Ки наигу набард оварад ранҷу дард

Чаҳорум ки дил дур дорӣ зи ғам
Зи ноомада ғам набони диҷам

Ба панҷум ба коре ки кори ту нест
Наизӣ бад-он к-он шикори ту нест

* * *

Замоне маёсоӣ аз омӯхтан
Агар чон ҳаме хоҳӣ афрӯхтан (7, 266)

* * *

Чу фарзанд бошад ба фарҳанг дор
Замона зи бозӣ бад-ӯ танг дор

* * *

Ҳар он кас ки бо доду равшандилед
Зи омӯзиши яқдигар мағсилед

* * *

Дил ором доред аз чор чиз
К-аз ӯ хубиву судмандист низ

Дигар дод додан тани хешро
Нигаҳ доштан домани кешро

Се дигар ки пайдо кунӣ ростӣ
Ба дур афканӣ кажживу костӣ

Чаҳорум ки аз ройи шоҳи чаҳон
Напечӣ дил аз ошкору ниҳон (7, 267)

* * *

Чунон дон ки бедодгар шахриёр
Бувад шеро дарранда бар марғзор

Ҳамон зердасте ки фармони шох
Ба ранҷу ба кӯшиш надорад нигоҳ

Бувад зиндагониш бо дарду ранҷ
Нагардад куҳан дар сарон сипанҷ (7, 268)

* * *

Ба фардо мамон кори имрӯзро
Бари тахт маншон бадомӯзро

* * *

Битарс аз бади мардуми бадниҳон
Қи аз бадниҳон танг бошад чаҳон

Сухан ҳеҷ масрой бо роздор
Ки ӯро бувад низ анбозу ёр

* * *

Суханро ту барканда донӣ ҳаме
Ба гетӣ пароканда хонӣ ҳаме

Чу розат ба шаҳр ошкоро шавад
Дили бихрадат бемадуро шавад (7, 275)

Барошӯбиву сарсабук хонадат
Хирадманд к-он чӯш бишнонадат

* * *

Ту айби касон ҳеч гуна маҷӯй
Ки айб оварад бар ту-бар айбгӯй

В-агар чира гардад хаво бар хирад
Хирадмандат аз мардумон нашмарад

* * *

Касе к-ӯ бувад тезу бартарманиш
Напечад зи пайгорову сарзаниш

* * *

Набояд ки бошӣ фаровонсухун
Ба рӯйи касон порсой макуи

* * *

Сухан бишнавай беҳтарин ёд гир
Нигар то кадом оядат дилпазир

* * *

Сухан пеш фарҳангиён сохта гӯй
Ба ҳар кас навозандаву тозарӯй

* * *

Макуи хор хоҳанда дарवेशро
Бари тахт маншон бадаишро

* * *

Ҳар он кас ки нӯзиш кунад бар гуноҳ
Ту биизиру киин гузашта маҳоҳ (7, 276)

* * *

Ҳама додгар бошу парвардигор
Хушк марди бахшандаву бурдбор!

* * *

Чу душман битарсад шавад чоилус
Ту лашкар биёрою барбанд кӯс

* * *

Ба ҷанг он гаҳе шав ки душман зи ҷанг
Бинархезаду суст гардад-ш ҷанг

В-агар ошӣ чӯяду ростӣ
Набинӣ ба дил-ш андарун костӣ

Аз ӯ бож бистону кинд маҷӯй
Чунин ор наздики ӯ обрӯй

* * *

Биёроӣ дилро ба дониш ки арз
Ба дониш бувад чуи бидонӣ биварз

* * *

Чу бахшанда бошӣ гиромӣ шавӣ
Ба дононву дод номӣ шавӣ

* * *

Ту аҳди падар бо раъснат бидор
Ба фарзанд мон ҳамчунон ёлгор (7, 277)

* * *

Биё то ҳама дастӣ некӣ барем
Ҷаҳони ҷаҳонро ба бад наспарем (7, 280)

* * *

Киро орзу беш тимор беш
Бикӯшу манех меван аз пеш

* * *

Ба осоншу некиномӣ гирой
Гурезон шав аз марди нопокрой (7, 282)

* * *

Ба чизи касон даст ёзад касе
Ки баҳра надорад зи дониш басе (7, 283)

* * *

Ба чуз доду некӣ мақун дар ҷаҳон
Паноҳи кехон бошу фарри меҳон

* * *

Мазан бар камозор бонги баланд
Чу хоҳӣ ки бахтат бувад ёрманд (7, 288)

* * *

Дари оз бошад дили сифламард
Бари сифлагон то тавонӣ магард (7, 289)

* * *

Нигар то напечӣ сар аз додхоҳ
Набахшӣ ситамгарагонро гуноҳ

* * *

Забонро магардон ба гирди дурӯғ
Чу хоҳӣ ки тоҷ аз ту гирад фуруғ

* * *

Равонат хирад боду дастур шарм
Сухан гуфтанат хубу овоз нарма

* * *

Бинех кинаву дур бош аз ҳаво
Мабодо ҳаво бар ту фармонраво

* * *

Суханчину бедонишу чорагар
Набояд ки ёбанд пешат гузар

* * *

Зи нодон наёбӣ ба чуз бадтарӣ
Нигар сӯйи бедонишон наигарӣ

* * *

Чунон дон ки бешарму бисёрғӯй
Надорад ба назди касон обрӯй

* * *

Хирадро меҳу хашмро банда дор
Машав тез бо марди парҳезгор

* * *

Нигар то нагардад ба гирди ту оз
Ки оз оварад хашму биму инёз

* * *

Хама бурдборӣ куну ростӣ
Чудо кун зи дил кажживу костӣ

* * *

Бипарҳез то бад нагардад-т ном
Қи бадном гетӣ набинад ба ком

* * *

Зи роҳи хирад ҳеч гуна матоб
Пушаймони орад дилатро шитоб (7, 292)

* * *

Сари бурдборон наёяд ба хашм
Зи нобурданиҳо битобанд ҷашм

В-агар бурдборӣ зи ҳад бугзарад
Диловар гумоне ба сустӣ барад

Хар он кас ки бошад худованди гоҳ
Миёмҷӣ хирадро кунад бар ду роҳ

На тезӣ на сустӣ ба кор андарун
Хирад бод ҷони туро раҳнамун

* * *

Зи душман мақуи дустӣ хостор
В-агар чанд хонад туро шахриёр

Дарахте бувад сабзу бораи кабасти
Агар пой гирӣ сар ояд ба даст

* * *

Агар дар фарозиву гар дар нишеб
Набомад ниҳодаи сар ашдар фиреб

Ба дил низ андешии бад малор
Бадаишро бад бувад рӯзгор

* * *

Хирад гир к-орони кари туст
Ниғахлори гуфтору кирлори туст (7, 293)

* * *

Нигар то насози ту бо-нозу ганҷ
Ки бар ту сар ояд сарои сипанҷ

Хар он кас ки ӯ аз гунаҳгор чашм
Бихобида осон фуру хурд хашм

Фузунии хар рӯз афзун шавад
Шитоб оварад дил нур аз хун шавад

* * *

Хар он кас ки аз оби дарё набард
Бичӯяд набошад хирадманд мёр

* * *

Камон дор дилро забонат чу тир
Ту ин достони ман осон мағир

Кушода барат бошавад рӯст рӯст
Нишона бинех э-ой нишон к-ат хавост (7, 296)

Забону дилат бо хирад рост кун
Ҳамерон аз он сон ки хоҳи сухун

* * *

Ҳар он кас ки андар сараш мағз буд
Ҳама рою гуфтори ӯ нағз буд

Ҳар он гаҳ ки бошӣ ту бо ройзани
Суханхо биёрой бо анҷуман

Ғарат рой бо озмонш бувад
Ҳама рӯзат андар физонш бувад

Шавад ҷонат аз душман ожиртар
Дилу мағзу роят ҷаҳонгиртар

* * *

Касеро кучо пешрав шуд ҳаво
Чунон дон ки рояш нагирад наво

Ҳаво мардро хору бебар кунад
Ба гетни чун мурғи беаар кунад

* * *

Агар дӯст бошад туро тозарӯй
Бияфзолаш нозину рангу бӯй

* * *

Ту бо душманат рух нуруҷанг дор
Бадандешро ҷаҳра ҷаҳанг дор (7, 295)

* * *

Зи деҳкону аз марди хусравнараст
Ба гетӣ сӯйи бад маёседа даст

* * *

Саросар бубандед дасти ҳаво
Ҳаворо мадоред фармонраво (7, 297)

* * *

Хунук он ки дар ҳашм хушёртар
Ҳамон бар замини ӯ беозортар

Гаҳи тангдастӣ дилаш шоду род
Чаҳон бе тани марди доно мабод

* * *

Ситеза на хуб ояд аз номҷӯй
Бипарҳезу гирди ситеза мапӯй
Зи гуфтори некӯву кирдори зишт
Ситониш наёбиву хуррамбихишт

* * *

Хама рост гӯеду некӣ кунед
Дили некпай мардумон машканед (7, 298)

* * *

Сароянда бошу физоянда бош
Шабу рӯз бо ромишу ханда бош

* * *

Ба доду деҳиш гетӣ обод дор
Дили зердастони худ шод дор (7, 299)

* * *

Сари мардумӣ бурдборӣ бувад
Чу тезӣ кунӣ таи ба хорӣ бувад (7, 301)

* * *

Чу хушнуд гардӣ таиосон шавӣ
В-агар оз варзӣ ҳаросон шавӣ

* * *

Хама эминӣ бояду ростӣ
Набояд ба дод андарун костӣ ,

* * *

Агар оз гирад дилатро ба ҷанг
Бимонад равонат ба коми наҳанг

* * *

Ки хубиву зиштӣ зи мо ёдгор
Бимонад ту ҷуз тухми некӣ макор!

* * *

Ту кирдори хуб аз тавоно шинос
Хирад низ наздики доно шинос

* * *

Далерӣ зи хушёр будан бувад
Диловар ба ҷойи сутудан бувад

* * *

Ҳар он кас ки бутрезад аз коркард
Аз ӯ дур шуд ному наини набард

Ҳамон кохилӣ мардум аз баддилӣст
Ҳамовоз бо баддилӣ кохилист (7, 305)

* * *

Ситонш наёбад сари сифламард
Бари сифлагон то тавонӣ магард

Мазан низ бо марди бадхоҳ роӣ
Агар пандгирӣ ба неки гироӣ

* * *

Ситоянда к-ӯ бесинос аст низ
Сазад гар надорад кас ӯро ба чиз (7, 307)

* * *

Гар аз кохилон ёр хоҳӣ ба кор
Набошӣ ҷаҳонҷӯю мардумшумор

* * *

Нигар хештанро надорӣ бузург
В-агар тоҳ ёби нагардӣ сутуре (7, 308)

* * *

Якero ҳама зуфтиву аблаҳист
Якero хирадмандиву фарраҳист

Бар ину бар он рӯз ҳам бугзарад
Хирадманд мардум чаро ғам х(в)рад (7, 355)

* * *

Хуиук шоҳи бедоди яздонпарасти
К-аз ӯ шод бошад дили зердасти

Ба доду ба бахшиш фузунӣ кунад
Чаҳонро бад-и раҳнамунӣ кунад

Нигаҳ дорад аз душманон кишвараи
Ба абр андар орад сару афсараи

Ба доду ба ором ганҷ оғанад
Ба бахшиш зи дил ранҷ бироқанад!

Гуноҳ аз гунаҳкор бугзоштан
Раҳи мардумро нигаҳ доштан

Хар он кас ки ӯ ин хунархо бичаст
Хирад бояду ҳазину роӣи дуруст

* * *

Бибояд хирад шоҳро номузир
Ҳам омӯзини марди бариову нир

Дилу марғи мардум ду шоҳи таванд
Дигар олат аз таи сипоҳи танад (7, 361)

Чунин ҳам чу шуд шоҳ бедодгар
Чаҳон э-ӯ шавад пок зеру эабар

Бар ӯ бар пас аз марғ нафрин бувад
Ҳамон номи ӯ шоҳи бедин бувад

Хар он подшо к-ӯ чуз ин роҳ чуст
Зи гегӣ дилу даст бола-и шуст

* * *

Накӯҳида бошад чафопеиш мард
Ба гирди дари оғзорон мағирад

* * *

Бидон эй бародар ки аз шаҳриёр
Бичӯяд хирадманд ҳар гуна кор

Яке он ки пирӯзгар бошад уй
Зи душман натобад ғаҳи ҷанг рӯй (7, 362)

Дигар он ки лашкар бидорад ба дод
Бидомад фузунин марди наҷод

Касе к-аз дари подшоҳӣ бувад
Наҳоҳад ки меҳтар сипоҳи бувад

Се дигар ки дорад ба дил ростӣ
Наёрад ба дод андарун коти

Чаҳорум ки бо зердастони хеш
Ҳамон бо қудан дарнарастони хеш

Надорад дари ғанҷро баста сахт
Ҳаме борад аз шох бори дарахт

* * *

Набояд дари подшо бесипоҳ
Сипаҳро дари ғанҷ дорад ғиноҳ

* * *

Агар ғанҷат обод дорӣ ба дод
Ту аз ғанҷ шоду сипоҳи ту шод

* * *

Силеҳи тии ороиши хеш дор
Бувад к-ат шаби тира ояд ба кор

Пас эмин маҷнаб бар инсаҳлори хеш
Чу эмин бувай росу кун кори хеш (7, 363)

* * *

Бидонед к-он кас ки гуна дурӯ
Аз он пас нагирад бари мо фуру

Дурӯғозмой набошад зи рой
Ки аз рой монад бузургӣ ба ҷой

* * *

Хамон мардуми сифларо дӯстдор
Наёбӣ ба боғ андарун хав макор

* * *

Касеро кучо мағз бошад басе
Гавоҷа набояд задан бар касе

* * *

Забонро ниғахдор бояд будан
Набояд равонро ба захр ожадан

Ки бар анҷуман марди бисёрғӯй
Бикоҳад зи гуфтори хеш обрӯй

* * *

Агар донишимард ғӯяд сухан
Ту бишнава ки дониш нагардад куҳан

* * *

Дили марди томеъ бувад пур зи дард
Ба гирди тамаъ то тавони магард

* * *

Мақун дӯстӣ бо дурӯғозмой
Хамон низ бо марди нопокрой

* * *

Сиришти рад аз чор гавҳар бувад
Ки бо мард ҳар чор дар ҳ(в)ар бувад

Яке пурхунар бод бошарму дод
Ба озодагӣ якдилу якиноҳод

Саввум к-ӯ миёна гузинад зи кор
Писанд оядаш бахшиши рӯзгор (7, 366)

Чахорум наринад сухан аз газоф
Зи бедонишй ном чӯяд зи лоф

* * *

Ду гетй биёбад дили марди род
Набошад дили мардуми сифла шод

Бад-ин гетй андар бувад ном зишт
Бад-он гетй андар наёбад бихишт (7, 367)

* * *

Бисозу бинозу бибозу маранч
Чй ёзй ба кину чй нозй ба ганч?

Ки бахри ту инаст аз ин тирагӯй
Хунар чӯву рози чахонро мачӯй

Ки гар боз ёбй бупечй зи дард
Пижуҳиш макуи гирди розаш магард (7, 368)

* * *

Касе к-ӯ ба бахшиш тавоно бувад
Хирадманду бедору доно бувад

Набояд ки бандад дари ганч сахт
Бавижа худованди дайхиму тахт

В-агар чанд бахшй зи ганчи сухун
Барафшон ки дониш биёнад ба бун (7, 369)

* * *

Баду нек мовад зи мо ёдгор
Ту тухми бадй то тавонй макор! (7, 370)

* * *

Сари ростй дониш оид нахуст
Хуноки он к-аз оғоз фарҷом чуст (7, 380)

* * *

Зи андӯх бошад рухи мард зард
Ба ромиш физоёд тани родмард

* * *

Тани хубрух ромишафзоӣ бас
Ки зан бошад аз дард фарёдрас

Ба зан гирад ором марди ҷавон
Агар тоҷдор аст агар паҳлавон

Ҳамон э-ӯ бувад дини ҷазон ба пой
Ҷавонро ба неки бувад раҳнамоӣ (7, 388)

* * *

Зи сӯроҳ чун мор беруи кашӣ
Ҳаме домани хеш дар хун кашӣ (7, 409)

* * *

Лаимиву кажжӣ зи бечорагист
Ба бедодгар бар биёнда гиригист (7, 419)

* * *

Ҳаром аст май дар ҷаҳон сирбасар
Агар паҳлавон аст агар пешавар (7, 453)

Бар андоза бар ҳар касе май хӯред
Ба анҷому фарҷоми худ бингаред

Чу майгон ба шодӣ бувад раҳнамун
Бихуссад то тӯи нагардад забун (7, 456)

* * *

Кунон эӣ хирадманди донишпазир
Агар бихрадаӣ як суҳгӣ ёд гир

Бахилӣ макуи эҷ агар мардумӣ
Ҳамонро эӣ ту ҳам кунад хурраиӣ (7, 481)

• • •

Зи буйи занон мӯй гардад сапед
Сапедӣ кунад э-ни ҷаҳон ноумед

Чавонро шавад кӯж болон рост
Зи кори занон чанд гуна балост

Ба як моҳ як бор аз омехтан
Гар афзун кунӣ хун бувад рехтан

Ҳамин моҳ аз баҳри фарзандро
Бибонад ҷавони хирадмандро

Чу афзун кунӣ коҳиш афзун бувад
Зи сустӣ тани мард беҳун бувад (7, 505)

• • •

Чуни гуфт бо роизи шахриёр
Кӣ хуррам ба мардум бувад рӯзгор

Ба дахма дарун бастӣ таниҳо шавем
Агарчанд бар тунд боло шавем

Ҳаме бистурад марг ғайронҳо
Ба пай оварад коҳу айвонҳо

Зи шоху эи дарвеш ҳар к-ӯ бимурд
Або ҳештан номи неки бибурд

Зиди аст ранҷиш ҳама ҳар чи бурд
Чу мурд у ҳама ранҷ бо у бимурд

• • •

Ба гетӣ ситониш бимонад бас аст
Кӣ тоҷу кимар баҳри дигар кас аст (7, 531)

• • •

Безорину ростӣ бондат
Чу ҳоҳӣ ки ин хӯрда нагзондат (7, 532)

* * *

Бикӯшед то ранҷхо кам кунед
Дили ғамгинон шоду беғам кунед

Ки гетӣ намонду намонад ба кас
Безориву дод ҷӯеду бас (565, 7)

* * *

Ба дониш равонро тавонгар кунед
Хирадро бад-ин бар сар афсар кунед

* * *

Зи чизи касон дур доред даст
Беозор бошедӯ яздонпараст

* * *

Маҷӯед озори ҳамсоягон
Бавижа бузургону пурмоягон

* * *

Зи дарвеш чизе мадоред боз
Хар он кас ки хаст аз шумо бениёз

* * *

Ба погон ғироеду некӣ кунед
Дилу пушти хоҳандагон машканед (7, 565)

* * *

Зи доранда бар чони он кас дуруд
Ки аз мардумӣ бошадаш тору пуд (7, 566)

* * *

Ту чизе мадон к-аз хирад бартар аст
Хирад бар ҳама некӯиҳо сар аст

* * *

Хирад ҷӯяд оғанда рози ҷаҳон
Ки ҷашми сари мо набинад ниҳон (7, 573)

* * *

Тани марди нодон зи гил хортар
Ба ҳар некувӣ носазовортар

* * *

Ба марги бадон шод бошӣ равост
Чу зояд тани марди бад маргност (7, 575)

Аз ин судмандӣ бувад з-он зиён
Хирадро миёнчӣ кун андар миён (7, 576)

* * *

Хама дасти покиву некӣ барем
Чаҳонро ба кирдори бад наспарем (7, 580)

* * *

Хама рой бо марди доно занед
Дили мардумони ҷавон машканед

* * *

Ба пирӣ ба мастӣ маёзед даст
На некӯ бувад пири боданараст

* * *

Аз андешаи дев бошед дур
Ғаҳи ҷанги душман маҷӯед сур (7, 581)

* * *

Ҳар он кас ки ӯ шод шуд аз хирад
Чаҳонро ба кирдори бад наспарад

* * *

Пушаймон нашуд ҳар ки некӣ гузид
Ки бад з-оби дониш наёрад мазид

Раҳонад хирадмандро аз бало
Мабодо касе бар бало мубтало

Нахустин нишони хирад он бувад
Ки аз бад ҳамасола тарсон бувад

Бидонад тани хешро бар ниҳон
Ба чашми хирад чуст бояд ҷаҳон (7, 581)

* * *

Хирад афсари шахриёрон бувад
Ҳамон зевари номдорон бувад

Зи мо бод бар ҷони он кас дуруд
Ки доду хирад бошадеш тору нуд (7, 584)

* * *

Касе бо ситора накушад ба ҷанг
На бо осмон чуст кас ному нанг

* * *

Хунар бехтар аз гуфтани нобакор
Ки гирад туро марли донанда хор (7, 589)

* * *

Бехини замон аз ҷаҳон он бувад
К-аз ӯ шӯй ҳамвора хандон бувад (7, 615)

* * *

Хар он кас ки хоҳад ки ёбад бихишт
Магардед гирди баду кори эишт

* * *

Чу доду диҳиш бошаду ростӣ
Бипечад дил аз кажживу костӣ

* * *

Зи дилхо ҳама тарс берун кунед
Ҳама некуниҳо ба афзун кунед (7, 623)

* * *

Чу доно бувад шоҳу нирӯзбаҳт
Бинозад бар ӯ кишвару тоҷу тахт (7, 625)

* * *

Чу дӣ рафту фардо наёмад ханӯз
Набошем аз андеша нирӯз кӯз (7, 634)

Чунин асту ин буд то буд рӯз
Ту дилро ба ози фузунӣ масӯз

* * *

Битарсад дили сангу оҳан зи марг
Ҳам элар туро сохтан нест барг

* * *

Безориву мардумӣ боядат
Гузашта чу хоҳи ки нагзоядат (7, 642)

* * *

Ҳар он кас ки дил тира дорад зи рашк
Мар он дардро дев бошад пизашк

Ки рашк оварад озу курму нӣз
Дижогоҳ дсве бувад кинасоз (8, 5)

* * *

Мар он чиз к-онат наёад писанд
Мақун ҳеч касро бад-он дарманд

Мадоро хирадро бародар бувад
Хирад бар сари дониш афсар бувад

* * *

Ба ҷои касе гар ту неки кунӣ
Мазан бар саран то дилаш нашканӣ

* * *

Чу некикуниш бошиву бурдбор
Набошӣ ба ҷашми хирадманд хор (8, 6)

* * *

Агар сад бимонӣ агар бисту панҷ
Бибояд-т рафтаи зи ҷойи сипанҷ (8, 7)

* * *

Сари мардумӣ бурдборӣ бувад
Сабуксар ҳамеша ба хорӣ бувад

* * *

Сутуни хирад доду бахшонӣ аст
Дари бахшиш ӯро чу оронӣ аст (8, 10)

* * *

Набояд ки бошад ҷаҳонҷӯӣ зуфт
Дили зуфт бо ҳақи тираст чуфт (8, 19)

* * *

Намонад бар ни ҳақ ҷовид кас
Туро тӯша аз ростӣ боду бас (8, 20)

* * *

Бузург он касе к-ӯ ба гуфтори рост
Забонро биёросту кажжӣ нахост

Чу бахшонӣ орад ба ҳашм андарун
Сари ростон хонадаш раҳнамун

Нихад тахти хушнудӣ андар ҷаҳон
Бисбад ба дод офарини меҳон

* * *

Дили хеш агар дур дорӣ аз кин
Меҳону кехонат кунанд офарин

* * *

Суҳайро бибояд шунидан нахуст
Чу доно бувад посух оро дуруст (8, 37)

* * *

Чу донандамардум бувад озвар
Хаме дониши у наёяд ба бар

* * *

Хар он гаҳ ки доно бувад пуршитоб
Чи дониш мар ўро чи дар шўра об

* * *

Чу айби тани хеш донад касе
Зи айби касон барнагӯяд басте

* * *

Сутуни хирад бурдборӣ бувад
Чу тезӣ кунӣ тан ба хорӣ бувад

* * *

Чу хурсанд гаштӣ ба доди худой
Тавонгар шавӣ якдилу покрой

* * *

Гар озода дорӣ танатро зи ранҷ
Тани марди беоз беҳтар зи ганҷ

* * *

Хам онро ки бахшиш бувад тўша бурд
Бимирад-ш тан ном ҳаргиз намурд (8, 38)

* * *

Набояд ки бошад касе барфузуд
Тавонгар бувад тору дарвеш нуд

* * *

Чаҳон рост бояд ки бошад ба чиз
Фузунӣ ҳаром асту нохуб инз

* * *

Тавоно бувад ҳар ки доно бувад
Ба дониш дили нир барио бувад

* * *

Зи гирд оваридан ки ёбад беҳи
Ки мерафт бояд ба даст тухи? (8, 69)

* * *

Ҳар он кас ки андешаи бад кунад
Ба фарҷом бад бо тани (х) в) ад кунад (8, 71)

* * *

Агар подшоро бувад неши дод
Шавад бегумон ҳар кас аз дод шод

* * *

Аз имрӯз коре ба фардо намен
Ки донад ки фардо чи гарзад эмон?

Гулистон ки имрӯз бошад ба бор
Ту фардо чини гул набад ба кор

* * *

Паси зиндагӣ ёд кун рӯзи марг
Чунонҷе бо марг чун боду барг

* * *

Ҳар он гах ки дар кор сустӣ кунӣ
Ҳаме ройи нотандурустӣ кунӣ

* * *

Чу чира шавад бар дили мард рашк
Яке дардманде бувад бе пизашк

В-агар бар хирад чира гарзад халро
Нахоҳад ба девонагӣ бар гуво

Дигар марди бекору бисёргӯй
Намонад ба назди касеи обрӯй

* * *

Ба кажжӣ туро роҳ ториктар
Сӯйи ростӣ роҳ бориқтар

* * *

Ба коре ки ту пешдастӣ кунӣ
Бад ояд ки кундиву сустӣ кунӣ

* * *

Агар ҷуфт гардад забон бо дурӯғ
Нагири зи тахти сипехри фуруғ

* * *

Сухан кажжӣ гуфтаи зи бечорагист
Ба бечорагон бар бибояд гирифт (8, 72)

* * *

Агар шох бододу бахшиши аст
Ҷаҳон пур зи хубиву оронӣ аст

В-агар кажжӣ орад ба рой андарун
Қабасташ бувад хӯрдану об хун

* * *

Ҳама мардумӣ бояду ростӣ
Набояд ба дод андарун кистӣ (8, 73)

* * *

Ба бедодгар-бар маро меҳр нест
Палангу ҷафопеша мардум якест (8, 83)

* * *

Ҷавон бе ҳунар саҳт нох (и) аш бувад
В-агар чанд фарзанди Ораш бувад. (8, 89)

* * *

Хама судмандӣ зи мардум бувад
Чу ӯ гум шавад некӯи гум бувад (8, 129)

* * *

Қасеро ки кӯтоҳ бошад хирад
Ба дини ниёғони худ наигарад

* * *

Писар он бувад бех ки дини падар
Бигирад наёзад ба кини падар (8, 140)

Бад-ин достон зад яке Меҳриӯш,
Парастори бохушу пашминапуш

Ки ҳар к-ӯ ба марги падар гашт шод
Варо ромиши зиндагонӣ мабод!

* * *

Ту бе тирагӣ рӯшноӣ мачӯӣ
Ки бо оташ об андарояд ба чӯӣ

* * *

На осоние дид бе ранҷ кас
Ки расми замона бар ин асту бас

* * *

Ту бо чархи гардон макуи дӯстӣ
Ки гаҳ мағз ёбиву гаҳ пусте

Чӣ чӯӣ зи кирдори ӯ рангу бӯӣ
Бихоҳад рабудан чу бинмуд рӯӣ?

* * *

Бад-он гаҳ бувад ранҷу биму газанд
Ки гардуни гардон барорад баланд (8, 141)

Ки ҳарчанд фарзанд душман бувад
Чу шуд кушта бобаш ба шеван бувад

Чӣ печӣ ҳаме хира дар банди оз
Чу донӣ ки эдар намонӣ дароз

Гузар ҷӯю чанди чаҳониро маҷӯй
Гулаш заҳр дорад ба хира мабӯй

Магардон сар аз дину аз ростӣ
Ки хашми худо оварад костӣ

Чу эмин шавӣ дил зи ғам боз каш
Мазан бар дилат-бар зи тимор таш

Гарат ҳаст ҷоме майи зард хоҳ
Ба дил хуррамиро мадон аз гуноҳ

Нишоту тараб ҷӯю мастӣ макуи
Ғазофа мапиндор мағзи сухун

Падар к-аз писар ҳеч вохушнад аст
Бидон к-он писар тухму бори бад аст

Маёзор ҳаргиз равони падар
Агарчанд аз ӯ ранҷат ояд ба сар (8, 152)

Касеро ки мағзаш бувад бошитоб
Фаровонсухан бошаду дерёб

Чу гуфтори беҳуда бисёр ғашт
Сухангӯй дар мардумон хор ғашт

Хунари ҷӯю тимори беши мах(в)ар
Ки гетӣ сипанҷ асту мо бар гузар

* * *

Ба гетӣ беҳ аз мардумӣ кор нест
Бад-ин бо ту дониш ба пайкор нест

* * *

Хама равшанӣ мардум аз ростӣст
Зи ториву кажжӣ бибояд гирист

* * *

Дили ҳар касе банди орзу
В-аз ӯ ҳар касе бо дигаргуна хуст (8, 164)

* * *

Ҳар он кас ки дар кор пешӣ кунад
Бикӯшад ки оҳанги бешӣ кунад

Хирадманду донову хуррамниҳон
Танаиш з-ин ҷаҳон асту дил з-он ҷаҳон

* * *

Ба ноёфт раиҷа мақуи хештан
Ки тимори ҷон бошаду ранҷи таи

* * *

Зи нерӯ бувад мардро ростӣ
Зи сустӣ дурӯғ ояду кистӣ

* * *

Зи дониш ҷу ҷони туро моя нест
Беҳ аз хомӯшӣ ҳеҷ пероя нест

* * *

Ҷу бар дониши хеш меҳр оварӣ
Хирадро зи ту бутсилад доварӣ

* * *

Тавонгар бувад ҳар киро оз нест
Хунук он касе к-озаш анбоз нест

• • •

Мадоро хирадро бародар бувад
Хирад бар сари чон чу афсар бувад

• • •

Чу доно туро душмани чон бувад
Беҳ аз дӯстмарде ки нодон бувад

• • •

Тавонгар шуд он кас ки хурсанд шуд
Аз ӯ озу тимор дар банд шуд

• • •

Ба омӯхтаи чуи фурутаи шавӣ
Суханро зи донандагон бишнави

Ба гуфтор агар хира шуд рои мард
Нагардад касе чира дар коркард

• • •

Хар он кас ки дониш фаромӯш кунад
Забонро зи гуфтор хомӯш кунад (8, 165)

• • •

Хирадманд к-аз душманон дур гашт
Тани душман ӯро чу муздур гашт

• • •

Чу дод аз тани хештаи дод мард
Чунон дон ки пирӯз шуд дар набард

• • •

Магӯ он сухан к-андар ӯ суд нест
К-аз он оташат бахра чуз дуд нест

• • •

Маяндеш аз он к-он нашоёд будан
Ки натвойи оҳан ба об ожадан

* * *

Фурӯтан бувад шах ки доно бувад
Ба дониш бузургу тавоно бувад

* * *

Хар он кас ки ӯ кардан кирдигор
Бидонад гузашт аз бадӣ рузгор

Бинархезад аз ҳар ҷи нокарданист
Наёзорад оиро ки нозурданист

* * *

Миёна гузинӣ бимонӣ ба ҷой
Набошад ҷуз аз некият раҳнамоӣ (8, 166)

* * *

Чу фармонпазиранда бошад писар
Навозанда бояд ки бошад падар (8, 174)

* * *

Чу бояд ки дониш бияфзоядат
Сухан ёфтаиро хирад боядат

* * *

Дари ном чустан далерӣ бувад
Замона эн баддил ба серӣ бувад

Чу баддил бувад мард беком монд
Чу баддил нашуд дар ҷаҳон ком ронд (8, 178)

* * *

В-агар тахт ҷӯй хунар боядат
Чу сабзӣ диҳад шох бар боядат

* * *

Чу пурсанд пурсандагон аз хунар
Нашояд ки посух диҳӣ аз гуҳар

Гухар бехунар нописанд асту хор
Бар ин достон зад яке шахриёр

Ки гар гул набӯяд зи рангаш мағӯй
Қ-аз оташ начӯяд касе оби чӯй

• • •

Тавонгар ба бахшиш бувад шахриёр
Ба ганчи иухуфта най номдор

• • •

Ба гуфтори хуб ар гухар хостӣ
Ба кирдор пайдо кун он ростӣ

• • •

Фурӯтан бувад ҳар ки дорад хирад
Сипехраш ҳаме дар хирад парварад

Чунни ҳам бувад мардуми соладил
Зи кажжиш баргардад озодадил

• • •

Чу хурсанд бошӣ тавосон шавӣ
Чу оз оварӣ э-ӯ харосон шавӣ

• • •

Мақун некмардӣ ба рӯн касе
Ки подоши некӣ наёбӣ касе

• • •

Кушодадилонро бувад бахт ёр
Анӯша касе к-ӯ бувад бурдбор

• • •

Ҳар он кас ки чӯяд ҳаме бартарӣ
Хунаро бабонд бад-ин доварӣ (8, 177)

Яке рою фарҳанг бояд нахуст
Дуавум озмонш бабонад дурух!

* * *

Фурӯтан бувад шах ки доно бувад
Ба дониш бузургу тавоно бувад

* * *

Хар он кас ки ӯ кардан кирдигор
Бидонад гузашт аз бади рузгор

Бинархезад аз ҳар чи нокарданист
Наёзорад оиро ки нозурданист

* * *

Миёна гузини бимонӣ ба ҷой
Набошад ҷуз аз некият раҳнамоӣ (8, 166)

* * *

Чу фармонпазиранда бошад писар
Навозанда бояд ки бошад падар (8, 174)

* * *

Чу бояд ки дониш бияфзоядат
Сухан ёфтаиро хирад боядат

* * *

Дари ном чустан далерӣ бувад
Замона эн баддил ба серӣ бувад

Чу баддил бувад мард беком монд
Чу баддил нашуд дар ҷаҳон ком ронд (8, 178)

* * *

В-агар тахт ҷӯй ҳунар боядат
Чу сабзӣ диҳад шох бар боядат

* * *

Чу пурсанд пурсандагон аз ҳунар
Нашояд ки посух диҳи аз гуҳар

Гухар беҳунар наописанд асту хор
Бар ин достон зад яке шахриёр

Ки гар гул набӯяд зи рангаш мағӯй
Қ-аз оташ наҷӯяд касе оби ҷӯй

• • •

Тавонгар ба бахшиш бувад шахриёр
Ба ганҷи нухуфта най номдор

• • •

Ба гуфтори хуб ар гуҳар хостӣ
Ба кирдор пайдо кун он ростӣ

• • •

Фурӯтан бувад ҳар ки дорад хирад
Сипехраш ҳаме дар хирад парварад

Чунин ҳам бувад мардуми содадил
Зи кажжиш баргардад озодадил

• • •

Чу хурсанд бошӣ таносон шавӣ
Чу оз оварӣ э-ӯ ҳаросон шавӣ

• • •

Мақун некмардӣ ба рӯи касе
Ки подоши некӣ наёбӣ басе

• • •

Кушодадилонро бувад бахт ёр
Анӯша касе к-ӯ бувад бурдбор

• • •

Ҳар он кас ки ҷӯяд ҳаме бартарӣ
Хунарко бибояд бад-ин довари (8, 177)

Яке рою фарҳанг бояд нахуст
Дувҷум озмонш бибояд дурус!

Сазвум ёр бояд-т хангоми кор
Зи ҳар неку ҳар бад гирифтаи шумор

Чаҳорум дилат бояду ростӣ
Бишустан дил аз кажживу костӣ

Ба панҷум гарат зӯрмайдӣ бувад
Ба тан кӯшиш оӣ баландӣ бувад

* * *

Чу кӯшиш наёрад тани зӯрманд
Наёрад сари орзуҳо ба банд

* * *

Чу кӯшиш зи андоза андар гузашт
Чунон дон ки кушанда навмед гашт (8, 178)

* * *

Чу бар анҷуман мард хомуш бувад
Аз он хомушӣ дил ба ромиш бувад

* * *

Супурдан ба донои гӯянда гӯш
Ба тан тӯша ёбӣ ба дил рою хуш

* * *

Шунида суханхо фаромӯш макун
Ки тоҷ аст бар тахти шоҳӣ сухун

* * *

Чу хоҳӣ ки доништа ояд ба бар
Ба гуфтор букшой банд аз гуҳар (8, 179)

* * *

Чу густурда хоҳӣ ба ҳар чой ном
Забон баркашӣ чун ҳасом аз ниём

• • •

Чу бо марди нодон-т бошад нишаст
Забардаст гардад сари зердаст

• • •

Ба дониш бувад чону дилро фуруғ
Нигар то нагарди ба гирди дуруғ

• • •

Сухангӯй чун баркушояд сухун
Бимон то бигӯяд ту тунди мақун

• • •

Зи гуфтори доно тавоно шавӣ
Бигӯйӣ бар ин сон к-аз ӯ бишнавай

• • •

Зи дониш дари бениёзи бичӯй
В-агар чанд сахтит ояд ба рӯй

• • •

Забонро чу бо дил бувад ростӣ
Бубандад зи ҳар сӯ дари костӣ (8, 180)

• • •

Агар нарма гӯяд забони касе
Дурушти ба гӯшаш наёяд басте

• • •

Бидон к-аз забон аст мардум ба ранҷ
Чу ранчиш нахоҳӣ суханро бисанҷ

• • •

Зи шодӣ ки фарҷоми ӯ ғам бувад
Хирадмандро ози он кам бувад

• • •

Таносонву коҳилӣ дур кун
Бикӯшу зи ранҷи танат сур кун

Ки андар ҷаҳон суд берайҷ нест
Ҳам онро ки коҳил бувад ганҷ нест (8, 182)

* * *

Беҳ аз ростӣ дар ҷаҳон кӯр нест
Аз ин беҳ гуҳар бо ҷаҳондор нест (8, 184)

* * *

Ҳама ростӣ бояд ороистан
Зи кажҷи дили хеш пероистан

* * *

Зи шохӣ ҷаҳондор чуз ростӣ
Назебад ки дев оварад кистӣ (8, 187)

* * *

Тавонгар ки бошад дилаш тангу зуфт
Ба зерӣ замин бехтар ӯро нухуфт

* * *

Абар марди дарвеш кундоварӣ
На зебад на зебадан меҳтарӣ

* * *

Чу кажҷи кунад пир нох(в)аш бувад
Пас аз марг чонаш пуроташ бувад (8, 190)

* * *

Чу коҳил бувад марди барио ба кор
Аз ӯ сер гардад дили рӯзгор

Намонад равон тандурусту ҷавон
Мабодаш равону мабодаш забон (8, 191)

* * *

Ба хӯрду ба пӯшиш ба поки гирой
Бад-и дор фармони яздон ба пой

* * *

Гар ояд-т рӯзе ба чизе ниёз
Ба дасту ба ганҷи бахилон маёз

* * *

Ҳам аз пешаҳо он гузини к-андар ӯй
Зи номаш нагардад ниҳон обрӯй

* * *

Ҳамон дӯстӣ бо касе кун баланд
Ки бошад ба сахтӣ туро ёрманд

* * *

Ту бар анҷуман хомӯшӣ баргузин
Чу хоҳӣ ки яксар кунанд офарин (8, 195)

* * *

Чу гӯйӣ ҳам он гӯ ки омӯхтӣ
Ба омӯхтан дар ҷигар сӯхтӣ

* * *

Сухан санҷу динори ганҷе масанҷ
Ки бар донишимард хор аст ганҷ

* * *

Забон дар сухан гуфтаи ожир кун
Хирадро камону забон тир кун

* * *

Чу разм оядат пеш хушёр бош
Танатро зи душман ниғаҳдор бош

* * *

Баробар чу бинӣ яке ҳамнабард
Набояд ки гардад туро рӯй зард

* * *

Ту пирӯзӣ ар пешдастӣ кунӣ
Сарат паст гардад чу пастӣ кунӣ

Бад-он гаҳ ки асп афканӣ гӯш дор
Силехи ҳамовардро хуш дор

Чу ӯ тез гардад ту э-ӯ бармагард
Хушивор ёрон гузин дар набард

* * *

Чу бо душмани худ натобӣ макӯш
Ба баргаштан аз разм боз ор хуш

* * *

Чуини ҳам нигах дор тан дар хӯриш
Набояд ки бигзоядат парвариш

Махӯр чиз бешӣ ки бигзоядат
Ки гар кам хӯрӣ зӯр бигзоядат

Мақун дар хӯриш хештан чорсӯ
Чунон хӯр ки нузат бувад орзӯ (8, 196)

* * *

Миёна гузин дар ҳама коркард
Ба пайвастагӣ ҳам ба нангу набард

* * *

Магард эч гуна ба гирди бадӣ
Ба неки биёрой агар бихрадӣ

Сутудатар он кас бувад дар ҷаҳон
Ки некаш бувад ошкору ниҳон

* * *

Хаворо мабар пешӣ рою хирад
К-аз он пас хирад сӯи ту нангарад

* * *

Чу хоҳӣ ки ранҷи тан ояд ба бор
Мабартобтаиро зи омӯзгор (8, 197)

* * *

Маёсой аз омӯхтан як замон
Зи дониш маяфкан дил андар гумон

Чу гӯй ки воми хирад тӯхтам
Хама ҳар чи боистам омӯхтам

Яке нағз бозӣ кунад рӯзгор
Ки бинишонадат пеши омӯзгор (8, 204)

* * *

Ҷаҳонро набояд сипардан ба бад
Ки бар бадкуниш бегумон бад расад (8, 214)

* * *

Надорад ниғаҳ рози мардум ҷаҳон
Ҳамаи беҳ ки некӣ куни дар ниҳон

* * *

Агар пеша дорад дилат ростӣ
Ҷунон дон ки гетӣ ту ороистӣ (8, 215)

* * *

Гиромитар аз хуни дил чиз нест
Хирадманд фарзанд бо дил якест (8, 245)

* * *

Ҳар он кас ки дорад зи гурдон хирад
Таъосониву ростӣ парварад (8, 245)

* * *

Ба гетӣ ду чиз аст ҷовид бас
Дигар ҳарчи бошад намонад ба кас

Сухан гуфтани нағзу гуфтори нек
Нагардад куҳан то ҷаҳон асту рек (8, 274)

Зи хуршеду аз боду аз обу хок
Нагардад табаҳ ному гуфтори пок

Бар ин сон бувад гардиши рӯзгор
Хуноқ марди бошарму парҳезгор

* * *

Беозориву судмандӣ гузин
Ки инаст фарҳангу оину дин (8, 275)

* * *

Сухан машнав аз марли афсуиманиш
Ки бо чони равшан бувад бадкуниш

Чу хасту набояд ба дигар сарой
Хам эдар пур аз дард монад ба чой

Касе к-ӯ бувад бар хирад подшо
Равонро наронда ба роҳи ҳаво (8, 276)

* * *

Гуҳар беҳунар зору хор асту суст
Ба фарҳанг бошад равон тандуруст (8, 280)

* * *

Хирад чуи яке хилъати эъдиет
Аз андеша дур асту дур аз бадист

* * *

Хунарманд к-аз хештан дар шигифт
Бимонад хунар э-ӯ набояд гирифт

Хамон хушманиш мардуми хешкор
Набошад ба чашми хирадманд хор

* * *

Бузургиву афзуниву ростӣ
Ҳаме гирад аз хӯйи бад костӣ (8, 287)

* * *

Хирадманд гӯяд ки дар як сарой
Чу фармон ду гардад намонад ба чой (8, 318)

* * *

Ҷаҳонҷӯй агар кушта ояд ба ном
Беҳ аз энда душман бад-ӯ шодком (8, 337)

* * *

Ба беши ниҳодаст мардум ду чашм
Зи каммӣ бувад дил нур аз дарду хашм

На он монад эй пири доно на ни
Зи гетй хама шодмонй гузин

* * *

Агар чанд бифзояд аз ранч ганч
Хама ганчи гетй наярзад ба ранч (8, 340)

* * *

Тани мурда чун марди бедониш аст
Ки нодон ба ҳар чой берониш аст

* * *

Ба дониш бувад бегумон зинда мард
Хунук ранчбардори пояндамард
Чу мардум зи нодонй омад сутӯх
Гие чун калиласту дониш чу кӯх (8, 356)

* * *

Ҳар он кас ки аз мурдагон дил бишуст
Набошад ҳамон дӯстй э-он дуруст (8, 379)

* * *

Мабодо ки бошй ту паймоншикан
Ки хокаст паймоншикаи ро кафан

* * *

Ба бодафраи бегуноҳон макӯш
Ба гуфтори бадгӯй маспор гӯш (8, 392)

* * *

Ба ҳар кор фармон мақун чуз ба дод
Ки аз дод бошад равони ту шод

* * *

Забони магардон ба гирди дурӯғ
Чу хоҳй ги тахт аз ту гирад фурӯғ

В-агар зер дасте бувад ганчдор
Ту ўро аз ин ганч беранч дор

Ки чизи касон душмани ганчи туст
Бад-он ганч шав шод к-аз ранчи туст

* * *

Кӣ некӣ кунад бо ту подош кун
Або душмани дӯст пархош кун

В-агар гардӣ андар ҷаҳон арҷманд
Зи ранчи тан андешу дарду газанд

* * *

Хунар ҷӯю бо пири доно нишин
Чу хоҳӣ ки ёбӣ зи бахт офарин

* * *

Ба дониш гирою бад-ӯ шав баланд
Чу хоҳӣ ки аз бад наёбӣ газанд

* * *

Гиромӣ кун онро ки дар неши ту
Сипар кард ҷони бадаидеши ту (8, 393)

* * *

Бубахшой бар мардуми мустаманд
Зи бад дур бошу битарс аз газанд

* * *

Хамеша ниҳони дили хеш ҷӯй
Мақун родиву дод ҳаргиз ба рӯй

* * *

Ҳамон инз некӣ ба андоза кун
Зи марди ҷаҳондида бишнавад сухун

• • •

Хазина ба андозан ганҷ кун
Дил аз бешини ганҷ беранҷ кун (8, 394)

• • •

Агар ёдгоре кунӣ дар ҷаҳон
Зи номат бузургӣ нагардад нисон (8, 395)

• • •

Чу хоҳиш зи андоза беруи шавад
Аз он орзу дил пур аз хун бувад (8, 397)

• • •

Дари дониш аз ганҷ номитар аст
Ҳамон назди доно ғиромитар аст (8, 400)

• • •

Сухан монад аз мо ҳаме ёдгор
Ту бо ганҷ дониш баробар мадор (8, 401)

• • •

Намурд он ки ӯ неққирдор мурд
Биёсуду ҷонро ба ҷаҳон супурд
Наёсуд он кас к-аз ӯ боз монд
В-аз ӯ дар замона бад овоз монд (8, 405)

• • •

Хар он кас ки дар биму андӯх зист
Бар он ҷаҳзагонӣ бибояд гирифт
Агар шох бошӣ агар кехтарӣ
Зи биму зи дарён ҷаҳон бутзарӣ (8, 406)

• • •

Надорӣ дарет он ки дорӣ зи дӯст
Агар дила хоҳад агар марғу пӯст (8, 410)

* * *

Агар дӯст бо дӯст гирад шумор
Набояд ки бошад мӯёяҷи ба кор

* * *

Чу бо марди бадхоҳ бояд нишаст
Чунон кун ки нақшояд у бар ту даст

* * *

Чу ҷӯяд касе роҳи пайвастагӣ
Хунари бояду шарму охистагӣ

Набояд забон аз хунари чиратар
Дуруғ аз хунари нашмарад додгар

* * *

Надорад бузургӣ касеро ба ҷиз
На хори ба ночиз дорад ба низ

* * *

Агар бадгумоне кушояд забон
Ту тезӣ макун ҳеҷ бо бадгумон

В-аз он пас ки сустӣ гумоне барад
В-аз андоза гуфтори ӯ бугзарад

Ту посух мар ӯро ба андоза гӯй
Суханҳои хуб овару тоза гӯй

* * *

Чу бекор бошӣ машав ромишӣ
Фигор аст бекор агар бохушӣ

* * *

Ба ҳар кор кӯшо бибояд будан
Ба дониш ниюшо бибояд шудан

* * *

Ба коре наёзӣ ки фарҷоми ӯй
Пушаймониву тундӣ орад ба рӯй

(8, 411)

* * *

Чу солат шуд эй пир бар шасту як
Маю чому ором шуд бенамак

* * *

Ба оғоз агар кори худ нангарӣ
Ба фарҷом ночор кайфар барӣ

* * *

Машав шодмон ар бадӣ кардаӣ
Ки озурда гардӣ гар озурдаӣ

* * *

Зи бад кардан ояд ба ҳосил зиён
Агар бад кунӣ ғам барӣ аз ҷаҳон (8, 429)

* * *

Бияфзоӣ неки ту то эдари
Ки гардӣ аз он шод чун бугзарӣ

* * *

Ба дониш бувад мардро эманӣ
Бубандад зи бад дастӣ оҳарманӣ (8, 433)

* * *

Зи фарзанд бошад падар шоддил
Зи ғамҳо бад-ӯ дорад озодадил

* * *

Хар он кас ки неки фаромуш кунад
Хирадро бикӯшад ки беҳуш кунад (8, 436)

* * *

Чу ҷира шавад бар дилат-бар ҳаво
Ҳаво бугзарад ҳамчу бодӣ ҳаво

Пушаймонӣ ояд ба фарҷом зуд
Ғули орзура нашоӣд насуд

• • •

Чу кажжй кунад мард бечора хон
Чу бешармй орад ситамгора хон

• • •

Хар он кас ки ӯ пеша гирад дурӯғ
Ситамгорае хонамаш бефурӯғ

• • •

Суханчину дурӯғ бекор мард
Дили хушёрон кунад пур за дард

• • •

Хар он кас ки ронад сухан аз газоф
Бувад бар сари анчуман марди лоф

Ба гоҳе ки танҳо бувад дар нухуфт
Пушаймон шавад з он суханхо ки гуфт (8, 438)

Хам андар замон чун кушояд сухан
Ба пеш орад он лофҳои куҳан (8, 439)

• • •

Ба гирди дурӯғ эҷ гуна магард
Чу гардй бувад бахтро рӯй зард

• • •

Дилу мағзро дур дор аз шитоб
Хирад бо шитоб андар ояд ба хоб

• • •

Ба некй гирою ба некй бикӯш
Ба ҳар неку бад панди доно ниш

• • •

Набояд ки гардад ба гирди ту бад
Ки аз бад туро бегумон бад расад

• • •

Хама пок пӯшу хама пок х (в) ар
Хама пандхо ёд гир аз падар (8, 444)

* * *

Чу некӣ намоянд подош кун
Мамон то шавад ранчи некӣ кукун

* * *

Хунармандро шоду наздик дор
Ҷаҳон бар бадандеш торик дор

* * *

Зи некӣ фурумоёро дур дор
Ба бедодгар мард мағзор кор

* * *

Агар панди моро шавӣ корбанд
Хамеша бимонад кулоҳат баланд (8, 445)

* * *

Сутуни бузургист оҳистагӣ
Ҳамон баҳшишу доду шонистагӣ

* * *

Маёмез бо мардуми кажжгӯй
Ки ӯро набошад суҳан чуз ба рӯй

* * *

Зи некӣ мапарҳез ҳаргиз ба ранҷ
Мақун шодмон дил ба бедоду ганҷ (8, 451)

* * *

Камозор бошеду ҳам камзиён
Бадиро мабандед ҳаргиз миён (8, 487)

* * *

Зи сар кинаву ҷангро дур кун
Ба ҳубиманиш бар яке сур кун (8, 539)

* * *

Касе к-ӯ туро нест озармчӯй
Чӣ чӯй чи хоҳӣ аз ӯ обрӯй?! (8, 564)

* * *

Касе к-ӯ харидори некӣ шавад
Нагӯяд бадӣ то бадӣ изшнавад (8, 606)

* * *

Чи гӯям аз ин гуибади тезгард
Ки ҳаргиз наёсояд аз коркард (9, 7)

Якero ҳаме тоҷи шоҳӣ диҳад
Якero ба дарё ба моҳӣ диҳад

Якero бараҳна сару пову суфт
На ором хобу на ҷои нухуфт

Якero диҳад тӯшан шаҳду шир
Бипӯшад ба дебову хаззу ҳарир

Саранҷом ҳар ду ба хок андаранд
Ба торақ ба домн ҳалок андаранд

Агар худ назодӣ хирадманд мард
Набудӣ варо рӯзи нангу набард

* * *

Киро гавҳари тан бувад бо наҷод
Нагӯяд суҳан бо касе ҷуз ба дод

* * *

Хунарманду ҳам мардуми беҳунар
Ба фарҷом ҳам хок дорад ба сар

Валекини зи омӯхтан чора нест
Ки гӯяд ки донову нодон якест?

* * *

Ба дониш бувад нек фарҷоми ту
Ба минӯ диҳад ҷарх ороми ту

Чунон чун танатро хӯриш дастгир
Зи дониш равонро бувад ногузир (9, 11)

* * *

Хар он дил ки аз оз шуд дардманд
Наёяд-ш панди бузургон писанд (9, 20)

* * *

Хар он дев к-ояд замонаш фароз
Забонаш ба гуфтор гардад фароз (9, 25)

* * *

Кӣ гуяд ки кажжӣ бех аз ростӣ
Чаро дил ба кажжӣ биёростӣ

* * *

Ту бемориву панд доруи туст
Бикӯшам ҳаме то шавӣ тандуруст

Хунар беҳтар аз гавҳари номдор
Хунарманд бояд тани шаҳриёр (9, 43)

* * *

Напояд чаҳон эй бародар ба кас
Намонад чуз аз номи некӯву бас (9, 44)

* * *

Падар чун кунад бо писар корзор
Бад-ин орзӯ коми душман маҳор (9, 49)

* * *

Ҳазимат ба хангом беҳтар зи ҷанг
Чу танҳо шудӣ нест ҷои диранг (9, 54)

* * *

Чуни аст онни гардандадаҳр
Ғаҳе нӯш бор оварад гоҳ заҳр

Агар моя ин аст судаиш маҷӯй
Ки дар чустанаш ранҷат ояд ба рӯй! (9, 61)

* * *

Ба киштин вайрон гузаштан бар об
Беҳ ояд ки дар кор кардан шитоб

В-агар чашма хоҳи ки бинӣ ба чашм
Шавӣ хираву боз гардӣ ба хашм

Касеро кучо кӯр буд раҳнамуи
Бимонад ба роҳи дароз задарун

Хар он кас ки гирад ба даст аждаҳо
Шуд ӯ куштаву аждаҳо шуд раҳо (9, 84)

В-агар озмуно касе хӯрд захр
Аз он хӯрданаи дарду марг аст баҳр (9, 85)

* * *

Машав ёвари марди паймоншикан
Ки паймоншикан кас наярзад кафан

* * *

Бар он шоҳ нафрин кунад тоҷу гоҳ
Ки паймоншикан бошаду кинагоҳ

* * *

Чу хоҳи ки дорад-т пирӯз бахт
Чаҳондори бо лашкару тоҷу тахт

Зи чизи касон даст кӯтоҳ кун
Равонро сӯи ростӣ роҳ кун (9, 114)

* * *

Навозандаи мардуми хеш бош
Нигаҳбони кӯшанда дарвеш бош

* * *

Чу бахшанда бошиву фарёдрас
Наёзад ба тоҷу ба тахти ту кас (9, 115)

* * *

Хӯреду диҳед онки доред чиз
Касе к-ӯ надорад хоҳанд низ (9, 184)

* * *

Раҳо нест аз марг паррон уқоб
Чи дар беша шеру чи моҳи дар об (9, 122)

* * *

Хар он кас ки оташ ҳаме барфурӯхт
Шуд андар миён хештавро бисухт (9, 126)

Набинӣ ки Исии Марям чӣ гуфт
Бад-он гаҳ ки букшод роз аз нухуфт?

Ки пероҳанат гар ситонад касе
Маёвез бо ӯ ба тунди басе

В-агар барзанад каф ба рухсори ту
Шавад тира э-он захм дидори ту

Маёвар ту хашму мақун рӯй зард
Бихобон ту чашму мағӯ эҷ сард

* * *

Ба камтар хуриш бас кун аз хурдани
Маҷӯй ар набошад-т густурдани

* * *

Бад-ни сар бадири ба бад машмаред
Беозор аз ин тирагӣ бугзаред (9, 127)

* * *

Ба разм андарун кушта бехтар бувад
Ки бар мо яке банда меҳтар бувад (9, 157)

* * *

Биёбад ҳар он кас ки некӣ бичуст
Мабод онки ӯ дасти бадро бишуст

* * *

Ҳар он кас ки ӯ роҳи яздон гузид
Сар аз носипосӣ бибояд кашид (9, 204)

* * *

Кеху меҳ ҳама хокро зодаем
Ба бечора таи маргро додаем (9, 212)

Чунин аст кори сарои сипанҷ
Чу донӣ ки андар намонӣ маранҷ

* * *

Махӯр андӯху бода хӯр рӯзу шаб
Дилат пур эв ромиш пур аз ханда лаб (9, 228)

* * *

Чунон чуи бикорад фалак бидравем
Бад-ӯ кому ноком мо битравем (9, 271)

• • •

Ҳар онгаҳ ки шуд сол бар шасту шаш
На некӯ бувад мардуми пир каш (9, 309)

* * *

Чаҳон бар кехону меҳон бугзарад
Хирадманд мардум чаро ғам хварад?

* * *

Мабодо ки густох бошӣ ба даҳр
Ки аз пойзаҳраш фузун аст заҳр

* * *

Сарои сипанҷ аст бар роҳрав
Ту гардӣ куҳан дигар оянд нав

Яке андар ояд дигар бугзарад
Замоне ба манзил чамад гар чарад

• • •
Чуз аз доду хубӣ мақун дар ҷаҳон
Чи дар ошкоро чи андар ниҳон (9, 174)

• • •
Маҷӯед кину марезед хун
Мабошед бар кори бад раҳнамун

• • •
Чу бархезад овози табли раҳил
Ба ҳок андар ояд сари мӯру пил (9, 317)

• • •
Ту беранҷӣ аз корхо баргузин
Чу хоҳӣ ки ёбӣ ба дод офарин
Ки неку бад андар ҷаҳон бугзарад
Замона дами мо ҳаме бишмарад

• • •
Агар тахт ёбӣ агар тоҷу ганҷ
В-агар чанд пӯянда бошӣ ба ранҷ
Саранҷом ҷои ту ҳок асту хишт
Ба ҷуз тухми неки набояд-т кишт (9, 319)

• • •
Чу ҳампушт бошед бо ҳам равон
Яке кӯҳ кайдан зи бун бартавон (9, 325)

• • •
Чӣ ҷӯем аз ин гунбади тезгард
Ки ҳаргиз наёсояд аз коркард
Якero ҳаме тоҷи шохӣ диҳад
Якero ба дарё ба моҳӣ диҳад
Якero бараҳна сару пою суфт
На орому хӯрду на ҷои нухуфт
Якero диҳад нӯш аз шаҳду шир
Билӯшад ба лебову хаззу ҳарир

Саранҷом ҳарду ба ҳок андаранд
Ба торикҷои мағок андаранд (9, 335)

* * *

Агар худ назодӣ хирадманд мард
Набудиш андӯхи нангу набард

Надидӣ ҷаҳон аз буна бехбудӣ
Агар кеҳ будӣ мард агар меҳ будӣ (9, 336)

* * *

Ҷавонмардӣ аз корҳо пеша кун
Ҳама некуӣ андар андеша кун

Чу гӯйӣ к-аз ӯ ман расидам ба ком
Нигаҳ кун ки он ком банд асту дом

* * *

Зи бад то тавонӣ ситолиш макун
Аз ин марди донанда бишнавад сухун

* * *

Чу гуфтору кирдор неку кунӣ
Ба гетӣ равонро беоҳу кунӣ (9, 341)

* * *

Чу меҳтар шудӣ кор хушёр кун
Надонӣ ту донандаро ёр кун

* * *

Мабахшӣ бар ҳар ки ранҷат аз ӯст
В-агарҷанд уммеди ганҷат аз ӯст

* * *

Ҳар он кас к-аз ӯ дар ҷаҳон ҷуз газанд
Набизӣ мар ӯро чи бехтар зи банд? (9, 357)

* * *

Намонад кас андар ҷаҳон ромишӣ
Набояд гузидан ҷуз аз хомушӣ (9, 361)

• • •

Чу беганч бошй наёбй сипох
Туро зердастон нахонанд шох

• • •

Саг он беҳ ки хоҳандаи нон бувад
Чу сераш кунй душмани ҷон бувад (9, 362)

• • •

Агар бифканй хира девори боғ
Чи боғу чи дашту чи дарё чи роғ

Ки ҳар к-ӯ силеҳаш ба душман диҳад
Ҳаме хештаиро ба куштан диҳад (9, 363)

• • •

Дуруст аст гуфтори хонандагон
Ҷаҳондидаву покдонандагон

Ки чун бахти бедор гирад нишеб
Зи ҳар гунае дид бояд-нишеб

Чу рӯзи меҳй бар касе бутзаарад
Агар бозхонад надорад хирад (9, 369)

• • •

Мабодо ки густох бошй ба даҳр
Ки захираш фузун омад аз пойзаҳр (9, 375)

• • •

Хирадманд гӯяд наёбад баҳо
Ҳар он кас ки эмин шуд аз аждаҳо

Ҷаҳонро маҳон ҷуз диловар наҳанг
Бихояд ба дандон ҷу гирад ба ҷанг

• • •

Ҳар он кас ки дорад зи гетй умед
Чу ҷўяндахурмост аз шохй бед

* * *

Чавонмардиву ростӣ пеша кун
Ҳама некӯӣӣ андар андеша кун

* * *

Бибахшу бихӯр то тавонӣ дирам
Ки ҷуз ин дигар ҷумла дардасту ғам

* * *

Чӣ некӯтар аз мо вафодор дӯст
Вафодорӣ аз дӯстон бас накуст (9, 381)

* * *

Ба се чиз бошад занонро беҳӣ
Ки бошанд зебон тахти меҳӣ

Яке он ки бо шарму бо хостааст
Ки ҷуфташ бад-ӯ хона ороостааст

Дигар он ки фарруҳ писар зояд ӯӣ
Зи шӯи хучаста бияфзояд ӯӣ

Савум он ки болову рӯяш бувад
Ба пӯшидагӣ низ мӯяш бувад

* * *

Ба гетӣ беҳе бехтар аз гоҳ нест
Баде бадтар аз умри кӯтоҳ нест (9, 391)

* * *

Ба дониш бувад мардро обрӯӣ
Ба бедонишӣ то тавонӣ мапӯӣ

Сухан хуб гӯяд ҷу дорад хирад
Ҷу бошад хирад раста гардад зи бад

* * *

Накӯтар ҳунар мардро бихрадиаст
Ки кори ҷаҳону раҳи эзадиаст

* * *

Ба коре ки зебо набошад касе
Набояд ки ёд оварад з-он бaсе

Ки худро бад-он хира расво кунад
В-агарчанд кирдори воло кунад

Чу аз сар хирад рафту аз чашм шарм
Хамон ному нангу ҳамон сарду гарм

Надорад аз ин ҳеч номард бок
Чи он мард зинда чи дар зери хок

* * *

Хама некӯй пеша кун гар тавон
Ки бар кас намонад ҷаҳон ҷовидон

* * *

Хама мардумӣ бояд онини ту
Хамон родиву ростӣ дини ту (9, 399)

* * *

Ҷуз аз бад набошад мукофоти бад
Ҷунин аз раҳи дод додан сазад

Чи дарвеш бошӣ чи марди дирам
Чи афзуи бувад зиндагонӣ чи кам

Чи бар коми дил комгорӣ бувад
Чи бар орзуи тан ба хорӣ бувад

* * *

Агар марди ганҷӣ в-агар марди ранҷ
На ранҷат бувад ҷовидона на ганҷ

Чи сад сол шоҳӣ бувад чи хазор
Чи шасту чӣ сиву чи даҳ ё чаҳор

Чу шуд испарӣ рӯз харду якест
Гар афзуи бувад сол гар андакест

* * *

Туро ёр кирдорхо боду бас
Ки бошад ба ҳар чот фарёдрас

Раҳо кун зи чапг ни сипанҷи сарой
Ки пурмоятар з-ни туро хаст чой

* * *

Ба омӯхтан гар бубандӣ миён
Зи дониш равӣ бар сипехри равон (9, 409)

* * *

Бихӯр ҳарчи дорӣ ба фардо мапой
Ки фардо магар дигар ояд-ш рой

Ситонад зи ту дигареро диҳад
Дигар кас кулохи кайӣ баривҳад

* * *

Бихӯр ҳарчи дорӣ фузунӣ бидех
Ту ранҷидай баҳри душман манех

Ҳар он гах ки рӯзи ту андар гузашт
Ниҳода ҳама бод гардад ба дашт (9, 413)

Ба душман расад он чи бошад ба ганҷ
Бидех то равонат набошад ба ранҷ

* * *

На рӯзи бузургӣ на рӯзи ниёз
Бимонад ҳаме бар касе бардароз

* * *

Замона замонаст чун бингарӣ
Бад-ни моя бо ӯ мақун доварӣ

Биёрой хону бипаймой чом
Зи тимори гетӣ мабар ҳеч ном

* * *

Агар чархи гардон кашад зини ту
Саранҷом хиштаст болини ту

* * *

Дилатро ба тимор чандин мабанд
Бас эмин машав аз сипехри баланд (9, 414)

Чу бо шеру бо пил бозӣ кунад
Чунон дон ки аз бениёзӣ кунад "

Ту бечон шавӣ ӯ бимонад дароз
Хадисе дароз аст чандин маноз

Ки бар кас намонад ҳаме рӯзи бахт
На ганҷу на дайҳими шоҳи на тахт (9, 415)

* * *

Ҳаме номӣ ҷовид бояд на ком
Бияндоз кому барафроз ном

* * *

Зи ном аст то ҷовидон зинда мард
Ки мурда бувад қолбад эри гард (9, 416)

* * *

Ба кӯшиш мақун ҳеҷ сустӣ ба қор
Ба гетӣ ҷуз ӯ нест парвардигор (9, 422)

* * *

Зи мӯбад шунидастам ин достон
Ки бархонд аз гуфтаи бостон

Ки парҳез аз он қун ки бад қардай
Ки ӯро ба беҳуда озурдай

Бад-он дор уммед к-ӯро ба меҳр
Сар аз нестӣ бурдай бар сипехр

Ба бадғавҳарон-бар бас эмин машав
Ки иро яке достон аст нав

АНДАРЗНОМАН ФИРДАВСИ

Рассом Манучехри Собир
Муҳаррири орош Р. Ахмеров
Муҳаррири техники А. Шашкова

БИ № 3422

Ба матбаа 12.07.91 сукурда шуд. Ба чопаш 08.10.92 иҷозат шуд. Андозан $84 \times 108 \frac{1}{8}$ мм. Қоғаз типографӣ № 2. Хуруфи адабӣ. Чопи барҷаста. Ҷузъи чопи шартӣ 14,28. Ҷузъи рангӣ шартӣ 14,805. Ҷузъи нашрию ҳисобӣ 7,95. Адади нашр 6000. Супориш № 170.

734063. Нашриёти Ирфон, ш. Душанбе Ҳаёбони Айӣ, 126.
Матбааи ҷаҳалӣ Вазорати матбуот ва ахбороти Ҷумҳурии Тоҷикистон. 734025. Душанбе, Ҳаёбони Рӯдакӣ, 37.

* * *

ز نامست تا جاودان زنده مرد
که مرده بود گالبد زیر گرد

(۲۹۶۳، ۹)

* * *

بکوشش مکن هیچ سستی بکار
بگیتی جز او نیست پروردگار

(۲۹۶۸، ۹)

* * *

ز موبد شنیدستم این داستان
که بر خواند از گفته باستان

که پرهیز ازان کن که بد کرده ای
که او را به بیهوده آزرده ای

بدان دار امید گو را بمهر
سر از نیستی برده ای بر سپهر

ببد گوهران بر بس ایمن مشو
که این را یکی داستانست نو

* * *

نه روز بزرگی نه روز نیاز
بماند همی بر کسی بر دراز

* * *

زمانه ز ما نیست چون بنگری
بدین مایه با او مکن داوری

بیا رای خوان و بیمای جام
ز تیمار گیتی مبر هیچ نام

* * *

اگر چرخ گردان کشد زین تو
سر انجام خشتست بالین تو

* * *

دلت را بتیمار چندین میند
بس ایمن مشو از سپهر بلند

چو با شیر و با پیل بازی کند
چنان دان که از بی نیازی کند

تو بی جان شوی او بماند دراز
حدیثی درازست چندین مناز

(۹، ۲۹۶۲)

که بر کس نماند همی روز بخت
نه گنج و نه دیهیم شاهی نه تخت

* * *

همی نام جاوید باید نه کام
بینداز کام و بر افراز نام

چه صد سال شاهی بود چه هزار
چه شصت و چه سی و چه ده یا چهار
چو شد اسبیری روز هر دو یکیست
گر افزون بود سال گر اندکیست

* * *

ترا یار کردار ها باد و بس
که باشد بهر جات فریاد رس
رها کن ز چنگ این سپنجی سرای
که بره‌ایه‌تر زین ترا هست جای

* * *

بآموختن گر ببندی میان
ز دانش روی بر سپهر روان
(۲۹۵۷، ۹)

* * *

بخور هر چه داری بفردا میای
که فردا مگر دیگر آیدش رای
ستاند ز تو دیگری را دهد
دگر کس کلاه کنی بر نهد

* * *

بخور هر چه داری فزونی بده
تو رنجیده ای بهر دشمن منه
هر آنکه که روز تو اندر گذشت
نهاده همه باد گردد بدشت
بدشمن رسد آنچه باشد به گنج
بده تا روانت نباشد برنج

(۲۹۶۱، ۹)

که خود را بدان خیره رسوا کند
و گر چند کردار والا کند

چو از سر خرد رفت و از چشم شرم
همان نام و ننگ و همان سرد و گرم (۹، ۲۹۵۰)

ندارد ازین هیچ نا مرد باك
چه آن مرد زنده چه در زیر خاك

* * *

همه نیکوی پیشه کن گر توان
که بر کس نماند جهان جاودان

* * *

همه مردمی باید آئین تو
همان را دی و راستی دین تو (۹، ۲۹۵۱)

* * *

جز از بد نباشد مکافات بد
چنین از ره داد دادن سزد

چه درویش باشی چه مرد درم
چه افزون بود زندگانی چه کم

چه بر کام دل کامکاری بود
چه بر آرزو تن بخواری بود

* * *

اگر مرد گنجی و گر مرد رنج
نه رنجت بود جاودانه نه گنج

* * *

بسه چیز باشد ز نان را بهی
که باشند زیبای تخت مهی

یکی آنکه با شرم و با خواستست
که جفتش بدو خانه آراستست

دگر آنکه فرخ پسر زاید اوی
ز شوی خجسته بیفزاید اوی

سوم آنکه بالا و رویش بود
بپوشید گی نیز مویش بود

(۲۹۳۹، ۹)

* * *

بگیتی بهی بهتر از گاه نیست
بدی بدتر از عمر کوتاه نیست

(۲۹۴۳، ۹)

* * *

بدانش بود مرد را آبروی
به بیدانشی تا توانی مپوی

سخن خوب گوید چو دارد خرد
چو باشد خرد رسته گردد زبد

* * *

نکو تر هنر مرد را بخردیست
که کار جهان و ره ایزدیست

* * *

بکاری که زیبا نباشد کسی
نباید که یاد آورد زان بسی

چو روز مهی بر کسی بگذرد
اگر باز خواند ندارد خرد
(۲۹۲۸، ۹)

* * *

مبادا که گستاخ باشی بدهر
که زهرش فزون آمد از پای زهر
(۲۹۳۲، ۹)

* * *

خردمند گوید نیابد بهی
هر آنکس که ایمن شد از ازدها

جهان را مخوان جز دلاور نهنگ
بخاید بدنجان چو گیرد بچنگ

* * *

هر آنکس که دارد ز کیتی امید
چو جوینده خرماست از شاخ بید

* * *

جوانمردی و راستی پیشه کن
همه نیکوئی اندر اندیشه کن

* * *

ببخش و بخور تا توانی درم
که جز این دگر جمله در دست و غم

* * *

چه نیکو تر از ما وفادار دوست
وفاداری از دوستان بس نکوست
(۲۹۳۶، ۹)

* * *

هر آنکس کزو در جهان جز گزند
نبینی مر اورا چه بهتر ز بند
(۲۹۱۹، ۹)

* * *

نماند کس اندر جهان رامشی
نباید گزیدن جز از خامشی

* * *

چو بی گنج باشی نیابی سپاه
ترا زیردستان نخوانند شاه

* * *

سگ آن به که خواهند نان بود
چو سیرش کنی دشمن جان بود
(۲۹۲۲، ۹)

* * *

اگر بفکنی خیره دیوار باغ
چه باغ و چه دشت و چه دریا چه راغ

که هر کو سلیحش بدشمن دهد
همی خویشتن را بکشتن دهد
(۲۹۲۳، ۹)

* * *

درستست گفتار خوانندگان
جهان دیده و پاک دانندگان

که چون بخت بیدار گیرد نشیب
ز هر گونه ای دید باید نهیب

سر انجام هر دو بځاك اندرند
بتار يك جاى مځاك اندرند

* * *

اگر خود نژادی خردمند مرد
نبودیش اندوه ننگ و نبرد

ندیدی جهان از بنه بهیدی
(۲۹۰۵، ۹) اگر که بدی مرد اگر مه بدی

* * *

جوانمردی از کارها پیشه کن
همه نیکوی اندر اندیشه کن

* * *

چو کوئی کزو من رسیدم بکام
نگه کن که آن کام بند است و دام

* * *

ز بد تا توانی سگالش مکن
ازین مرد داننده بشنو سخن

* * *

چو گفتار و کردار نیکو کنی
(۲۹۰۸، ۹) بگیتی روان را بی آهو کنی

* * *

چو مهتر شدی کار هشیار کن
ندانی تو داننده را یار گمن

* * *

مبخشای بر هر که رنجت از اوست
و گر چند امید گنجت ازوست

* * *

چو بر خیزد آواز طبل رحیل
بغاک اندر آید سر مور و پیل
(۲۸۹۱، ۹)

* * *

تو بی رنجی از کارها بر گزین
پیو خواهی که یابی بداد آفرین
که نیک و بد اندر جهان بگذرد
زمانه دم ما همی بشمرد

* * *

اگر تخت یابی اگر تاج و گنج
و گر چند پوینده باشی برنج
سرانجام جای تو خاکست و خشت
بجز تخم نیکی نبایدت گشت
(۲۸۹۳، ۹)

* * *

چو هم پشت باشید با همروان
یکی کوه کنند ز بن بر توان
(۲۸۹۸، ۹)

* * *

چه جویم ازین گنبد تیز گرد
که هرگز نیاساید از کار کرد
یکی را همی تاج شاهی دهد
یکی را بدریا براهی دهد
(۲۹۰۴، ۹)

یکی را برهنه سرو پای و سفت
نه آرام و خوردو نه جای نهفت
یکی را دهد نوش از شهد و شیر
بپوشد بدیبا و خز و حریر

* * *

که و مه همه خاک را زاده ایم
ببیچاره تن مرگ را داده ایم
(۲۸۱۷، ۹)

چنینست کار سرای سینه
چو دانی که اندر نمائی مرنج

* * *

مخور اندوه و باده خور روز و شب
دلت پر ز راعش پر از خنده لب
(۲۸۲۹، ۹)

* * *

چنان چون بکارد فلک بد رویم
بدو کام و ناکام ما بگرویم
(۲۸۵۹، ۹)

* * *

هر آنکه که شد سال بر شصت و شش
نه نیکو بود مردم پیر کش

* * *

جهان بر مهان و کهان بگذرد
خردمند مردم چرا غم خورد
(۲۸۸۵، ۹)

* * *

مبادا که گستاخ باشی بدهر
که از پایز هرش فزونست زهر

* * *

مجویید کین و مریزید خون
مباشید بر کار بد و همنون

که پیراهنت گر ستاند کسی
میاویز با او بتندی بسی

و اگر بر زند کف به رخسار تو
شود تیره زان زخم دیدار تو

میاور تو خشم و مکن روئی زرد
بخوابان تو چشم و مگو ایچ سرد

* * *

به کمتر خورش بس کن از خوردنی
مجوی ار نباشدت مستردنی

* * *

بدین سر بدی را به بد مشمرید
بی آزار از این تیرگی بگذرید

(۲۷۹۹، ۹)

سرای سپنجست بر راه رو
تو گردی گهن دیگر آیند نو

یکی اندر آید دگر بگذرد
زمانی بمنزل چمد گر چرد

* * *

بیابد هر آنکس که نیکی بجست
مباد آن که او دست بدرا بشست

* * *

هر آنکس که او راه یزدان گزید
سر از ناسپاسی بیاید کشید

(۲۸۱۲، ۹)

ز چیز کسان دست کوتاه کن
روان را سوی راستی راه کن

* * *

نوازنده مردم خویش باش
نگهبان کوشنده درویش باش

* * *

چو بخشنده باشی و فریاد رس
نیازد بتاج و بتخت تو کس
(۲۷۵۲، ۹)

* * *

خورید و دهید آنکه دارید چیز
کسی کو ندارند خواهند نیز

* * *

رها نیست از مرک پران عقاب
چه در بیشه شیرو چه ماهی در آب
(۲۷۵۷، ۹)

* * *

هر آن کس که آتش همی برفروخت
شد اندر میان خویشتن را بسوخت
(۲۷۶۰، ۹)

* * *

نبینی که عسی مریم چه گفت
بدان گه که بکشاد راز از نهفت

* * *

برزم اندرون کشته بهتر بود
که بر ما یکی بنده مهتر بود
(۲۷۸۱، ۹)

* * *

جز از داد و خوبی مکن در جهان
چه در آشکارا چه اندر نهان
(۲۷۹۲، ۹)

* * *

چنینست آیین گردنده دهر
گاهی نوش بار آورد گاه زهر

اگر مایه اینست سودش مجوی
که در جستش رنجت آید بروی
(۲۷۱۵، ۹)

* * *

بگشتی ویران گذشتن بر آب
به آید که در کار کردن شتاب

و گر چشمه خواهی که بینی بچشم
شوی خیره و باز گردی بخشم

کسی را کجا کور بود رهنمون
بماند براه دراز اندرون

هران کس که گیرد بدست ازدها
شد او کشته و ازدها شد رها

و گر آزمون را کسی خورد زهر
ازان خوردنش درد و مرگست بهر
(۲۷۳۱، ۹)

* * *

مشو یاور مرد پیمان شکن
که پیمان شکن کس نیرزد کفن

* * *

بر آن شاه نفرین کند تاج و گاه
که پیمان شکن باشدو کینه خواه
(۲۷۵۱، ۹)

* * *

چو خواهی که داردت پیروز بخت
جهاندار با لشکر و تاج و تخت

چنان چون تنت را خورش دستگیر
ز دانش روان را بود ناگزیر

* * *

هر آن دل که از آذ شد دردمند
(۲۶۸۷، ۹) نیایدش پند بزرگان پسند

* * *

هر آن دیو کاید زمانش فراز
(۱۶۹۰، ۹) زبانش بگفتار گردد دراز

* * *

که گوید که کزی به از راستی
(۲۶۹۹، ۹) چرا دل بکزی بیاراستی

* * *

تو بیماری و پند داروی تست
(۲۷۰۰، ۹) بکوشم همی تا شوی تن درست

* * *

هنر بهتر از گوهر نامدار
(۲۷۰۳، ۹) هنر مند باید تن شهریار

نیاید جهان ای برادر بکس
نماند جز از نام نیکو و بس

* * *

پدر چون کند با پسر کارزار
(۲۷۰۷، ۹) بدین آرزو کام دشمن مخار

* * *

هزیمت بهنگام بهتر ز جنگ
(۲۷۱۱، ۹) چو تنها شدی نیست جای درنگ

یکی را همی تاج شاهی دهد
یکی را بدریا ب ماهی دهد

یکی را برهنه سرو پای و سفت
نه آرام خواب و نه جای نهفت

یکی را دهد توشه شهد و شیر
بپوشد بدیبا و خز و حریر

سر انجام هر دو ب خاک اندرند
بتارک بدام هلاک اندرند

اگر خود نزادی خردمند مرد
نبودی ورا روز ننگ و نبرد
(۲۶۷۷، ۹)

* * *

کرا گوهر تن بود با نژاد
نگوید سخن با کسی جز بداد
(۲۶۷۸، ۹)

* * *

هنرمند و هم مردم بی هنر
بفرجام هم خاک دارد بسر

ولیکن ز آموختن چاره نیست
که گوید که دانا و نادان یکیست

* * *

بدانش بود نیک فرجام تو
بمینو دهد چرخ آرام تو
(۲۶۸۱، ۹)

* * *

ستون بزرگ‌یست آهستگی
همان بخشش و دادو شایستگی
(۲۵۶۷، ۸)

* * *

میامیز با مردم کز گوی
که اورا نباشد سخن جز بسوی
(۲۵۶۸، ۸)

* * *

ز نیکی میرهیز هرگز به رنج
مکن شادمان دل به بیداد و گنج
(۲۵۶۹، ۸)

* * *

کم آزار باشید و هم کم زیان
بدی را مبتدید هرگز میان
(۲۵۹۲، ۸)

* * *

ز سر کینه و جنگ را دور کن
به خوبی منش بر یکی سور کن
(۲۵۹۸، ۸)

* * *

کسی کو ترا نیست آزر جوی
چه جویی چه خواهی ازو آبروی
(۲۶۴۶، ۸)

* * *

کسی کو خریدار نیکی شود
نگوید بدی تا بدی نشنود
(۲۶۷۵، ۸)

* * *

چه گویم ازین گنبد تیز کرد
که هرگز نیاساید از کار کرد

* * *

به کرد دروغ ایچ گونه مگرد
چو کردی بود بخت را روی زرد

* * *

دل و مغز را دور دار از شتاب
خرد با شتاب اندر آید به خواب

* * *

به نیکی گرای و به نیکی بکوش
به هر نیک و بد پند دانا نبوش

* * *

نباید که گردد به کرد تو بد
که از بد ترا بی گمان بد رسد

* * *

همه پاک پوش و همه پاک خور
همه پندها یاد گیر از پدر

(۲۵۶۱، ۸)

* * *

چو نیکی نمایند پاداش کن
همان تا شود رنج نیکی کهن

* * *

هنرمند را شادو نزدیک دار
جهان بر بد اندیش تاریک دار

* * *

ز نیکی فرومایه را دور دار
به بیدادگر مرد مگذار کار

* * *

اگر پند ما را شوی کار بند
همیشه بماند کلاهی بلند

* * *

هر آنکس که نیکی فرامش کند
خرد را بکوشد که بی هوش کند

* * *

چو چیره شود بر دلت بر هوا
هوا بگذرد همچو باد هوا
(۲۵۵۷، ۸)

* * *

پشیمانی آید بفرجام زود
گل آرزو را نشاید پسود

* * *

چو کزی کند مرد بیچاره خوان
چو بی شرمی آرد ستمگاره خوان

* * *

هر آنکس که او پیشه گیرد دروغ
ستمگاره ای خوانمش بی فروغ

* * *

سخن چین و دو رویه بی کار مرد
دل هوشیاران کند پر ز درد
(۲۵۵۸، ۸)

* * *

هر آنکس که راند سخن از گزاف
بود بر سر انجمن مرد لاف

بگاهی که تنها بود در نهفت
پشیمان شود زان سخن ها که گفت

هم اندر زمان چون گشاید سخن
به پیش آرد آن لافهای کهن
(۲۵۵۹، ۸)

* * *

به کاری نیازی که فرجام اوی
پشیمانی و تندی آرد بروی

(۲۵۴۰، ۸)

* * *

چو سالت شد ای پیر بر شصت و یک
می و جام و آرام شد بی نمک

(۲۵۵۲، ۸)

* * *

باغاز اگر کار خود ننگری
به فرجام ناچار کیفر بری

* * *

مشو شادمان از بدی کرده ای
که آزرده گردی گر آزرده ای

* * *

ز بد کردن آید بحاصل زیان
اگر بد کنی غم بری از جهان

* * *

بیغزای نیکی تو تا ایدری
که گردی ازان شاد چون بگذری

(۲۵۵۳، ۸)

* * *

به دانش بود مرد را ایمنی
ببندد ز بد دست آهرمنی

* * *

ز فرزند باشد پدر شاد دل
ز غمها بدو دارد آزاد دل

* * *

هر آنکس که نیکی فرامش کند
خرد را بکوشد که بی هوش کند

* * *

چو چیره شود بر دلت بر هوا
هوا بگذرد همچو باد هوا
(۲۵۵۷، ۸)

* * *

پشیمانی آید بفرجام زود
گل آرزو را نشاید پسود

* * *

چو کزی کند مرد بیچاره خوان
چو بی شرمی آرد ستمگاره خوان

* * *

هر آنکس که او پیشه گیرد دروغ
ستمگاره ای خوانش بی فروغ

* * *

سخن چین و دو رویه بی کار مرد
دل هوشیاران کند پر ز درد
(۲۵۵۸، ۸)

* * *

هر آنکس که راند سخن از گزاف
بود بر سر انجمن مرد لاف

بگاهی که تنها بود در نهفت
پشیمان شود زان سخن ها که گفت

هم اندر زمان چون گشاید سخن
به پیش آرد آن لافهای کهن
(۲۵۵۹، ۸)

* * *

به کاری نیازی که فرجام اوی
پشیمانی و تندی آرد بروی

(۲۵۴۰، ۸)

* * *

چو سالت شد ای پیر بر شصت و یک
می و جام و آرام شد بی نمک

(۲۵۵۲، ۸)

* * *

باغاز اگر کار خود ننگری
به فرجام ناچار کیفربری

* * *

مشو شادمان از بدی کرده ای
که آزرده گردی گر آزرده ای

* * *

ز بد کردن آید بحاصل زیان
اگر بد کنی غمبری از جهان

* * *

بیغزای نیکی تو تا ایدری
که گردی از آن شاد چون بگذری

(۲۵۵۳، ۸)

* * *

به دانش بود مرد را ایمنی
بیند ز بد دست آهرمنی

* * *

ز فرزندی باشد پدر شاد دل
ز غمها بدو دارد آزاد دل

* * *

چو با مرد بدخواه باید نشست
چنان کن که نکشاید او بر تو دست

* * *

چو جوید کسی راه پیوستگی
هنر باید و شرم و آهستگی

نباید زبان از هنر چیره تر
دروغ از هنر نشمرد دادگر

* * *

ندارد بزرگی کسی را به چیز
نه خواری به ناچیز دارد به نیز

* * *

اگر بدگمانی کشاید زبان
تو تیزی مکن هیچ با بدگمان

و زان پسکه سستی گمانی برد
وز اندازه گفتار او بگذرد

تو پاسخ مر او را باندازه گوی
سخنهای خوب آور و تازه گوی

* * *

چو بی کار باشی مشو رامشی
فکارست بی کار اگر باهشی

* * *

به هر کار کوشا بیاید بدن
به دانش نیوشا بیاید شدن

* * *

چو خواهی ز اندازه بیرون شود
ازان آرزو ل پر از خون بود

(۸، ۲۵۳۱)

* * *

در دانش از گنج نامی ترست
همان نزد دانا گرامی ترست

* * *

سخن ماند از ما همی یادگار
تو با گنج دانش برابر مدار

(۸، ۲۵۳۳)

* * *

نمرد آنکه او نیک کردار مرد
بیاسود و جان را به یزدان سپرد

نیاسود آن کس کزو باز ماند
وزو در زمانه بد آواز ماند

* * *

هر آنکس که در بیم و اندوه زیست
بران زندگانی ببايد گریست

اگر شاه باشی اگر کهتری
ز بیم و ز درد جهان بگنری

(۸، ۲۵۳۶)

* * *

نداری دریغ آنچه داری ز دوست
اگر دیده خواهد اگر مغز و پوست

* * *

اگر دوست با دوست گیرد شمار
نباید که باشد میانجی به کار

و گر کردی اندر جهان ارجمند
ز رنج تن اندیش و درد و گز

نشین * * *
هنر جوی و با پیر دا
چو خواهی که یابی زیور
ستگی بلند * * *

ند
به دانش گرای و بدو شو
چو خواهی که از بد نیابی گز

* * *

(۲۵۲۸، ۸)
گرامی کن آنرا که در پیش تو
سپهر کرد جان بد اندیش تو

* * *

ببخشای بر مردم مستمند
ز بد دور باش و بترس از گزند

* * *

همیشه نهان دل خویش جوی
مکن رادی و داد هرگز به روی

* * *

همان نیز نیکی باندازه کن
ز مرد جهان دیده بشنو سخن

* * *

خزینه باندازه گنج کن
دل از بیش گنج بی رنج کن

* * *

اگر یادگاری کنی در جهان
ز نامت بزرگی نگردد نهان
(۲۵۲۹، ۸)

چو مردم ز نادانی آمد ستوه
گیا چون کلیست و دانش چو کوه (۸، ۲۵۰۳)

* * *

هر آنکس که از مردگان دل بشست
نباشد همان دوستی زان درست (۸، ۲۵۱۹)

* * *

مبادا که باشی تو پیمان شکن
که خاکست پیمان شکن را کفن

* * *

به باد افرة بی گناهان مکوش
به گفتار بدگوی مسپار گوش

* * *

به هر کار فرمان مکن جز به داد
که از داد باشد روان تو شاد

* * *

زبان را مگردان به کرد دروغ
چو خواهی که تخت از تو گیرد فروغ (۸، ۲۵۲۷)

و گر زیردستی بود گنج دار
تو اورا ازین گنج بی رنج دار

که چیز کسان دشمن گنج تست
بدان گنج شو شاد کز رنج تست

* * *

که نیکی کند با تو پاداش کن
ابا دشمن دوست پرخاش کن

همان خوش منش مردم خویشکار
نباشد بچشم خردمند خوار

* * *

بزرگی و افزونی و راستی
همی گیرد از خوی بد کاستی
(۲۴۵۴، ۸)

* * *

خردمند گوید که در يك سرای
چو فرمان دو گردد نماند به جای
(۲۴۷۹، ۸)

* * *

جهانجوی اگر کشته آید بنام
به از زنده دشمن بدو شادکام

* * *

به بیشی نهادست مردم دو چشم
ز کمی بود دل پر از درد و خشم

نه آن ماند ای پیر دانا نه این
ز گیتی همه شادمانی گزین

* * *

اگر چند بفزاید از رنج گنج
همه گنج گیتی نیرزد به رنج
(۲۴۹۳، ۸)

* * *

تن مرده چون مرد بی دانشست
که نادان بهر جای بی رامشست

* * *

به دانش بود بی گمان زنده مرد
خنك رنج بردار پاینده مرد

ز خورشید و از باد و از آب و خاک
نگردد تبه نام و گفتار پاک

پیرین سان بود گردش روزگار
خنک مرد با شرم و پرهیزگار

* * *

بی آزاری و سودمندی گزین
که اینست فرهنگ و آئین و دین

* * *

سخن مشن و از مرد افسون منش
(۸، ۲۴۵۰) که با جان روشن بود بد کنش

چو خست و نیاید بدیگر سرای
(۸، ۲۴۵۱) هم ایدر پراز درد ماند بجای

* * *

کسی کو بود بر خرد پادشاه
(۸، ۲۴۵۰) روان را نراند براه هوا

گهر بی هنر زار و خوارست و سست
بفرهنگ باشد روان تندرست

* * *

خرد چون یکی خلعت ایزد است
از اندیشه دورست و دور از بد است

* * *

هنرمند کز خویشتن در شگفت
بماند هنر زو نباید گرفت

چو گویی که وام خرد تو ختم
همه هر چه بایستم آموختم

یکی نغز بازی کند روزگار
که بنشاندت پیش آموزگار

* * *

جهان را نباید سپردن به بد
که بر بدکنش بی گمان بد رسد
(۲۴۰۸، ۸)

* * *

ندارد نکه راز مردم جهان
همان به که نیکی کنی در نهان

* * *

اگر پیشه دارد دلت راستی
چنان دانکه گیتی تو آراستی
(۲۴۰۹، ۸)

* * *

گرامی تر از خون دل چیز نیست
خردهمند فرزند با دل یکیست
(۲۴۳۰، ۸)

* * *

هر آنکس که دارد ز گردان خرد
تن آسانی و راستی پرورد
(۲۴۳۱، ۸)

* * *

به گیتی دو چیزست جاوید بس
دگر هر چه باشد نماند به کس

سخن گفتن نغزو گفتار نیک
نگردد کهن تا جهانست و ریگ
(۲۴۴۹، ۸)

* * *

چنین هم نگهدار تن در خورش
نباید که بگزایدت پرورش

مخور چیز بیشی که بگزایدت
که گر کم خوری زور بغزایدت

مکن در خورش خویشتن چارسو
چنان خور که نوزت بود آرزو

* * *

میانه گزین در همه کار کرد
به پیوستگی هم به ننگ و نبرد

* * *

مگرد ایچ گونه به گرد بدی
به نیکی بیارای اگر بخردی

ستوده تر آنکس بود در جهان
که نیکش بود آشکار و نهان

* * *

هوارا مبر پیش رای و خرد
کز آن پس خرد سوی تو ننگرد

* * *

چو خواهی که رنج تن آید به بار
مبر تاب تن را ز آموزگار

* * *

میاسای از آموختن يك زمان
ز دانش میفکن دل اندر گمان

چو گویی که وام خرد تو ختم
همه هر چه بایستم آموختم

یکی نغز بازی کند روزگار
که بنشاندت پیش آموزگار

* * *

جهان را نباید سپردن به بد
که بر بد کنش بی گمان بد رسد
(۲۴۰۸، ۸)

* * *

ندارد نکه راز مردم جهان
همان به که نیکی کنی در نهان

* * *

اگر پیشه دارد دلت راستی
چنان دانکه گیتی تو آراستی
(۲۴۰۹، ۸)

* * *

گرامی تر از خون دل چیز نیست
خردمند فرزندی با دل یکیست
(۲۴۳۰، ۸)

* * *

هر آنکس که دارد ز گردان خرد
تن آسانی و راستی پرورد
(۲۴۳۱، ۸)

* * *

به گیتی دو چیزست جاوید بس
دگر هر چه باشد نماند به کس

سخن گفتن نغزو گفتار نیک
نگردد کهن تا جهانست و ریک
(۲۴۴۹، ۸)

* * *

چنین هم نگهدار تن در خورش
نباید که بگزایدت پرورش

مخور چیز بیشی که بگزایدت
که گر کم خوری زور بفزایدت

مکن در خورش خویشتن چارسو
چنان خور که نوزت بود آرزو

* * *

میانه گزین در همه کار کرد
به پیوستگی هم به ننگ و نبرد

* * *

مگرد ایچ گونه به کرد بدی
به نیکی بیارای اگر بخردی

ستوده تر آنکس بود در جهان
که نیکش بود آشکار و نهان

* * *

هوارا مبر پیش رای و خرد
کز آن پس خرد سوی تو ننگرد

* * *

چو خواهی که رنج تن آید به بار
مبر تاب تن را ز آموزگار

* * *

میاسای از آموختن يك زمان
ز دانش میفکن دل اندر گمان

* * *

چو گوی هم آن گو که آموختی
بآموختن در جگر سوختی

* * *

سغن سنج و دینار گنجی مسنج
که بر دانشی مرد خوارست گنج

* * *

زبان در سغن گفتن آزر کن
خرد را کمان و زبان تیر کن

* * *

چو رزم آیدت پیش هشیار باش
تنت را ز دشمن نگهدار باش

* * *

برابر چو بینی یکی هم نبرد
نباید که گردد ترا روی زرد

* * *

تو پیروزی از پیشدستی کنی
سرت پست گردد چو سستی کنی

بدان که که اسپ افکنی گوش دار
(۲۳۹۶، ۸) سلیح هماورد را هوش دار

چو او تیز گردد تو زو بر مگرد
(۲۳۹۷، ۸) هشیوار یاران گزین در نبرد

* * *

چو با دشمن خود نتابی مگوش
به برگشتن از رزم باز آر هوش

• • •

چو کزی کند پیر ناخوش بود
پس از مرک جانش بر آتش بود

• • •

چو کاهل بود مرد برنا به کار
ازو سیر گردد دل روزگار

نماند روان تن درست و جوان
مبادش روان و مبادش زبان
(۲۳۹۳، ۸)

• • •

به خوردو به پوشش به پاکی گرای
بدین دار فرمان یزدان به پای

• • •

گر آیدت روزی به چیزی نیاز
به دست و بکنج بخیلان میاز

• • •

هم از پیشه‌ها آن گزین کندر اوی
ز نامش نگرده نهان آبروی

• • •

همان دوستی با کسی کن بلند
که باشد به سختی ترا یارمند

• • •

تو بر انجمن خامشی بر گزین
چو خواهی که یکسر کنند آفرین

* * *

ز شادی که فرجام او غم بود
خردمند را از آن کم بود

* * *

تن آسایی و کاهلی دور کن
بکوش و زرنج تنت سور کن

که اندر جهان سود بیرنج نیست
هم آنرا که کاهل بود گنج نیست
(۲۳۸۷، ۸)

* * *

به از راستی در جهان کار نیست
ازین به گهر با جهاندار نیست
(۲۳۸۸، ۸)

* * *

همه راستی باید آراستن
ز کژی دل خویش پیراستن

* * *

ز شاه جهاندار جز راستی
نزیبد که دیو آورد کاستی
(۲۳۹۰، ۸)

* * *

توانگر که باشد دلش تنگ و زفت
به زیر زمین بهتر اورا نهفت

* * *

ابر مرد درویش کنداوری
نزیبد نه زیبنده مهتری

* * *

چو با مرد نادانت باشد نشست
زبردست گردد سر زبردست

* * *

به دانش بود جان و دل را فروغ
نگر تا نگر دی بگرد دروغ

* * *

سخنگوی چون بر گشاید سخن
(۸، ۲۳۸۵) بنمان تا بگوید تو تندی مکن

* * *

ز گفتار دانا توانا شوی
بگوی برینسان کزو بشنوی

* * *

ز دانش در بی نیازی بجوی
و گر چند سختیت آید به روی

* * *

زبان را چو با دل بود راستی
(۸، ۲۳۸۶) ببندد ز هر سو در کاستی

* * *

اگر نرم گوید زبان کسی
درشتی بگوشش نیاید بسی

* * *

بدان کز زبان است مردم به رنج
چو رنجش نخواهی سخن را بسنج

چهارم دلت باید و راستی
بشستن دل از کژی و کاستی

به پنجم گرت زورمندی بود
به تن کوشش آری بلندی بود

* * *

چو کوشش نیارد تن زورمند
نیارد سر آرزوها به بند

* * *

چو کوشش ز اندازه اندر گذشت
چنان دان که کوشنده نوید گشت (۸، ۲۳۸۴)

* * *

چو بر انجمن مرد خامش بود
ازان خامشی دل برامش بود

* * *

سپردن به دانای گوینده گوش
به تن توشه یابی بدل رای و هوش

* * *

شنیده سخنها فرامش مکن
که تا جست بر تخت شاهی سخن

* * *

چو خواهی که دانسته آید به بر
به گفتار بکشای بند از گهر

* * *

چو گسترده خواهی بهر جای نام
زبان برکشی چون حسام از نیام

• • •
به گفتار خوب از هنر خواستی
به کردار پیدا کن آن راستی

• • •
فروتن بود هر که دارد خرد
سپهرش همی در خرد پرورد
(۲۳۸۳/۸)

چنین هم بود مردم ساده دل
ز کزیش برگردد آزاده دل

• • •
چو خرسند باشی تن آسان شوی
چو آز آوری زو هراسان شوی

• • •
مکن نیک مردی به روی کسی
که پاداش نیکی نیابی بسی

• • •
کشاده دلان را بود بخت یار
انوشه کسی کو بود بردبار

• • •
هر آنکس که جوید همی برتری
هنرها بپاید بدین داوری

یکی رای و فرهنگ باید نخست
دوم آزمایش بپاید درست!

سوم یار بایدت هنگام کار
ز هر نیک و هر بد گرفتن شمار

* * *

میانہ گزینی بمانی به جای
نباشد جز از نیکیت رهنمای
(۲۳۷۶، ۸)

* * *

چو فرمان پزیرنده باشد پسر
نوازنده باید که باشد پدر
(۲۳۸۲، ۸)

* * *

چو باید که دانش بیفزایدت
سخن یافتن را خرد بایدت
در نام جستن دلیری بود
زمانه ز بد دل بسیری بود

* * *

چو بددل بود مرد بیکام ماند
چو بددل نشد در جهان کام راند

* * *

و گر تخت جویی هنر بایدت
چو سبزی دهد شاخ بر بایدت

* * *

چو پرسند پرسندگان از هنر
نشاید که پاسخ دهی از گهر
گهر بی هنر ناپسندست و خوار
برین داستان زد یکی شهریار
که گر گل نبوید ز رنگش مگوی
کز آتش نجوید کسی آب جوی

* * *

توانگر به بخشش بود شهریار
به گنج نهفته نه ای نامدار

به گفتار اگر خیره شد رای مرد
نگردد کسی چیره در کار کرد

* * *

هر آنکس که دانش فرامش کند
زبان را ز گفتار خامش کند
(۸، ۲۳۷۵)

* * *

خردمند کز دشمنان دور گشت
تن دشمن او را چو مزدور گشت

* * *

چو داد از تن خویشتن داد مرد
چنان دان که پیروز شد در نبرد
(۸، ۲۳۷۶)

* * *

مکو آن سخن کاندرو سود نیست
گزان آشت بهره جز دود نیست

* * *

میندیش از آن کان نشاید بدن
که نتوانی آهن بآب آزدن

* * *

فروتن بود شه که دانا بود
بدانش بزرگ و توانا بود

* * *

هر آنکس که او کرده کردگار
بداند گذشت از بد روزگار

ببرهیزد از هر چه ناکرد نیست
نیازارد آنرا که نازرد نیست

* * *

به نایافت رنجه مکن خویشتن
که تیمار جان باشد و رنج تن

* * *

ز نیرو بود مرد را راستی
و سستی دروغ آید و کاستی

* * *

ز دانش چو جان ترا مایه نیست
به از خامشی هیچ پیرایه نیست

* * *

چو بر دانش خویش مهر آوری
خرد را ز تو بگسلد داوری

* * *

توانگر بود هر کرا از نیست
خنک آن کسی کاوش انباز نیست

* * *

مدارا خرد را برادر بود
خرد بر سر جان چو افسر بود

* * *

چو دانا ترا دشمن جان بود
به از دوست مردی که نادان بود

* * *

توانگر شد آنکس که خرسند شد
ازو آزو تیمار در بند شد

* * *

بآموختن چون فروتن شوی
سخن را ز دانندگان بشنوی

• • •

میازار هرگز روان بسد
اگر چند ازو رنجت آید بسر
(۲۳۶۶ .۸)

• • •

کسی را که مغزش بود باشتاب
فراوان سخن باشد و دیر یاب

• • •

چو گفتار بیهوده بسیار گشت
سخن گوی در مردمان خوار گشت

• • •

هنر جوی و تیمار پیشی مغرور
که گیتی سببجست و ما بر گذر

• • •

به گیتی به از مردمی کار نیست
بدین با تو دانش بییکار نیست
(۲۳۷۴ .۸)

• • •

همه روشنی مردم از راستی است
و تاری و کژی ببايد گریست

• • •

دل هر کسی بنده آرزوست
وزو هر کسی با دگر گونه خوست

• • •

هر آنکس که در کار پیشی کند
بکوشد که آهنگ پیشی کند

خردمند و دانا و خرم نهان
تنش زین جهانست و دل زانجهان

* * *

بدانکه بود رنج و بیم و گزند
که گردون گردان بر آرد بلند
(۲۳۵۹، ۸)

که هر چند فرزند دشمن بود
چو شد کشته بابش به شیون بود
(۲۳۶۳، ۸)

* * *

چه پیچی همی خیره در بند آز
چو دانی که ایدر نمائی دراز

* * *

گذر جوی و چندین جهان را مجوی
گلش زهر دارد به خیره مجوی

مگردان سر از دین و از راستی
که خشم خدا آورد کاستی

* * *

چو ایمن شوی دل ز غم باز کش
هزن بر دلت برز تیمار تش

گرت هست جامی می زرد خواه
به دل خرمی را مدان از گناه

نشاط و طرب جوی و مستی مکن
کزافه میندار مغز سخن

* * *

پدر کز پسر هیچ ناخشنود است
بدان کان پسر تخم و بار بد است

* * *

همه سودمندی ز مردم بود

چو او کم شود نیکوئی کم بود (۲۳۵۱، ۸)

* * *

کسی را که کوتاه باشد خرد

به دین نیاگان خود ننگرد

* * *

پسر آن بود به که دین پدر

بگیرد نیازد به کین پدر (۲۳۵۸، ۸)

بدین داستان زد یکی مهرنوش

پرستار با هوش و پشمینه پوش

که هر کو بمرک پدر گشت شاد

ورا رامش زندگانی مباد!

* * *

تو بی تیرگی روشنایی مجوی

که با آتش آب اندر آید به جوی

* * *

نه آسانیی دید بی رنج کس

که رسم زمانه برینست و بس

* * *

تو با چرخ گردان مکن دوستی

که که مغز یابی و که پوستی

چه جوئی ز کردار او رنگ و بوی

بخواهد ربودن چو بنمود روی؟

* * *

به کزی ترا راه تاريك تر
سوی راستی راه باريك تر

* * *

به کاری که تو پیشدستی کنی
بد آید که کندی و مستی کنی

* * *

اگر جفت گردد زبان با دروغ
نگیری ز تخت سپهری فروغ

* * *

سخن کزی گفتن ز بیچار گيست
به بیچارگان بر ببايد گريست

* * *

اگر شاه با دادو بخشايشست
جهان پر ز خوبی و آرايشست

و گر کزی آرد به رای اندرون
کبستش بود خوردن و آب خون

* * *

هنه مردمی باید و راستی
(۲۳۱۲، ۸) نباید بداد اندرون کاستی

* * *

به بیدادگر بر مرا مهر نیست
(۲۳۱۹، ۸) پلنگ و جفا پیشه مردم یکیست

* * *

جوان بی هنر سخت ناخوش بود
(۲۳۲۴، ۸) و گر چند فرزند آرش بود

* * *

هر آنکس که اندیشه بد کند
به فرجام بد با تن خود کند

(۸، ۲۳۱۱)

* * *

اگر پادشاه بود پیشه داد
شود بی گمان هر کس از داد شاد

* * *

از امروز کاری بفردا ممان
که داند که فردا چه گردد زمان
گلستان که امروز باشد به بار
تو فردا چینی گل نیاید به کار

* * *

پس زندگی یاد کن روز مرگ
چنانیم با مرگ چون باد و برگ

* * *

هر آنکه که در کار سستی کنی
همی رای ناتندرستی کنی

* * *

چو چیره شود بر دل مرد رشك
یکی درد مندی بود بی پزشك

و گر بر خرد چیره گردد هوا
نخواهد به دیوانگی بر گوا

دگر مرد بیکار و بسیار گوی
نماند به نزد کسش آبروی

* * *

ستون خرد بردباری بود
چو تیزی کنی تن به خواری بود

* * *

چو خرسند گشتی به داد خدای
توانگر شوی یکدل و پاكرای

* * *

گر آزاده داری تنت را ز رنج
تن مرد بی آز بهتر ز گنج

* * *

هم آنرا که بخشش بود توشه برد
بمیردش تن نام هرگز نبرد
(۲۲۸۹، ۸)

* * *

نباید که باشد کسی بر فزود
توانگر بود تارو درویش بود

* * *

جهان راست باید که باشد بچیز
فزونی حرامست و ناخوب نیز

* * *

توانا بود هر که دانا بود
به دانش دل پیر برنا بود

* * *

ز گرد آوریدن که یابد بهی
که میرفت باید بدست تهی؟
(۲۳۰۸، ۸)

* * *

نماند برین خاک جاوید کس
ترا توشه از راستی بادو بس
(۲۲۷۴، ۸)

* * *

بزرگ آنکسی کو به گفتار راست
زبان را بیاراست و کژی نخواست

چو بخشایش آرد بخشم اندرون
سر راستان خواندش رهنمون

نهد تخت خشنودی اندر جهان
بیابد به داد آفرین مهان

* * *

دل خویش اگر دور داری ز کین
مهان و کهنانت کنند آفرین

* * *

سخن را ببايد شنیدن نخست
چو دانا بود پاسخ آری درست

* * *

چو داننده مردم بود آزر
همی دانش او نیاید به بر

* * *

هر آنکه که دانا بود پرشتاب
چه دانش مر اورا چه در شوره آب
(۲۲۸۸، ۸)

* * *

چو عیب تن خویش داند کسی
ز عیب کسان بر نگوید بسی

* * *

مر آن چیز کانت نیاید پسند
مکن هیچکس را بدان دردمند

* * *

مدارا خرد را برادر بود
خرد بر سر دانش افسر بود

* * *

به جای کسی گر تو نیکی کنی
هزن بر سرش تا دلش نشکنی

* * *

(۲۲۶۳، ۸) چو نیکی کنش باشی و بردبار
نباشی بچشم خردمند خوار

* * *

(۲۲۶۴، ۸) اگر صد بمانی اگر بیست و پنج
ببایدت رفتن ز جای سپنج

* * *

سر مردمی برد باری بود
سبک سر همیشه به خواری بود

* * *

(۲۲۶۷، ۸) ستون خرد داد و بخشایش است
در بخشش او را چو آرایش است

* * *

نباید که باشد جهانجوی زفت
دل زفت با خاک تیرست جفت

* * *

چو داد و دهش باشد و راستی
بپیچد دل از کزی و کاستی

* * *

ز دلها همه ترس بیرون کنید
(۲۲۴۸، ۷) همه نیکوئیها با فزون کنید

* * *

چو دانا بود شاه و پیروز بخت
(۲۲۴۹، ۷) بنازد برو کشور و تاج و تخت

* * *

چو دی رفت و فردا نیامد هنوز
(۲۲۵۹، ۷) نباشیم از اندیشه امروز کوز

چنینست و این بود تا بود روز
تو دلرا باز فزونی مسوز

* * *

بترسد دل سنگ و آهن ز مرگ
هم ایدر ترا ساختن نیست برگ

* * *

بی آزاری و مردمی بایدت
(۲۲۶۱، ۷) گذشته چو خواهی که نگزایدت

* * *

هر آنکس که دل تیره دارد ز رشک
مر آن درد را دیو باشد پزشک

که رشک آورد آزو کرم و نیاز
دراگاه دیوی بود کینه ساز

رهاند خرد مرد را از بلا
مبادا کسی بر بلا مبتلا

* * *

نخستین نشان خرد آن بود
که از بد همه ساله ترسان بود

بداند تن خویش را در نهان
به چشم خرد جست باید جهان
(۲۲۲۱، ۷)

* * *

خرد افسر شهریاران بود
همان زیور نامداران بود

ز ما باد بر جان آنکس درود
که دادو خرد باشدش تارو بود
(۲۲۲۲، ۷)

* * *

کسی با ستاره نکوشد بجنگ
نه با آسمان جست کس نام و ننگ

* * *

هنر بهتر از گفتن نابکار
که گیرد ترا مرد داننده خوار
(۲۲۲۵، ۷)

* * *

بهین زنان از جهان آن بود
کزو شوی همواره خندان بود
(۲۲۴۲، ۷)

* * *

هر آنکس که خواهد که یابد بهشت
مگردید گرد بدو کار زشت

* * *

تن مردم نادان ز گل خوار تر
به هر نیکوی ناسزاوار تر

* * *

(۲۲۱۵، ۷) به مرگ بدان شاد باشی رواست
چو زاید تن مرد بد مرگراست

(۲۲۱۶، ۷) ازین سودمندی بود زان زیان
خرد را میانجی کن اندر میان

* * *

همه دست پاکی و نیکی بریم
جهان را به کردار بد نسپریم

* * *

همه رای با مرد دانا زنید
دل مردمان جوان مشکنید

* * *

به پیری به مستی میازید دست
نه نیکو بود پیر باده پرست

* * *

(۲۲۱۹، ۷) از اندیشه دیو باشید دور
که جنگ دشمن مجوئید سور

* * *

هر آنکس که او شاد شد از خرد
جهانرا بکردار بد نسپرد

* * *

پشیمان نشد هر که نیکی گزید
که بد زاب دانش نیارد مزید

همان زو بود دین یزدان به پای
جوان را به نیکی بود رهنمای (۲۰۸۴، ۷)

* * *

ز سوراخ چون مار بیرون کشی
همی دامن خویش در خون کشی (۲۱۰۳، ۷)

* * *

لثیمی و کزی ز بیچارگیست
به بیدادگر بر بپاید گریست (۲۱۰۸، ۷)

* * *

حرامست می در جهان سر بسر
اگر پهلوانست اگر پیشه‌ور (۲۱۳۴، ۷)

بر اندازه بر هر کسی می خورید
بانجام و فرجام خود بنگرید

چو میتان به شادی بود رهنمون
بخسپید تا تن نگردد زبون (۲۱۳۶، ۷)

* * *

کنون ای خردمند دانش پذیر
اگر بخردی يك سخن یاد گیر

بخیلی مکن ایچ اگر مردمی
همانا ز تو کم کند خرمی (۲۱۵۳، ۷)

ز بوی زنان موی گردد سپید
سپیدی کند زین جهان نا امید

جوان را شود کوژ بالای راست
ز کار زنان چند گونه بلاست

به يك ماه یکبار از آمیختن
گر افزون کنی خون بود ریختن (۲۱۶۸، ۷)

که بهر تو اینست ازین تیره گوی
هنر جو و راز جهان را مجوی

که گر باز یابی ببیچی ز درد
پژوهش مکن گرد رازش مگرد
(۲۰۷۲، ۷)

* * *

کسی کو ببخشش توانا بود
خردمند و بیدار و دانا بود

نباید که بندد در گنج سخت
بویزه خداوند دیهیم و تخت

و گر چند بخشی ز گنج سخن
بر افشان که دانش بیاید به بن
(۲۰۷۳، ۷)

* * *

بدو نیک ماند ز ما یادگار
تو تخم بدی تا توانی مکار!

* * *

سر راستی دانش آید نخست
خنک آن کز آغاز فرجام جست

* * *

ز اندوه باشد رخ مرد زرد
به رامش فزاید تن رادمرد

* * *

تن خو برخ رامش افزای بس
که زن باشد از درد فریاد رس

به زن گیرد آرام مرد جوان
اگر تا جدوست اگر پهلوان

* * *

اگر دانشی مرد گوید سخن
تو بشنو که دانش نگردد کهن

* * *

دل مرد طامع بود پر ز درد
به گرد طمع تا توانی مگرد

* * *

مکن دوستی با دروغ آزمای
همان نیز با مرد ناپاک رای

* * *

سرشت رد از چار گوهر بود
که با مرد هر چار در خور بود
(۲۰۷۰، ۷)

یکی پرهیز باد با شرم و داد
بآزادگی يك دل و يك نهاد

سوم گو میانه گزینند ز کار
پسند آیدش بخشش روزگار

چهارم نراند سخن از گزاف
ز بی دانشی نام جوید ز لاف

* * *

دو گیتی بیابد دل مرد راد
نباشد دل مردم سفله شاد

بدین گیتی اندر بود نام زشت
بدان گیتی اندر نیابد بهشت
(۲۰۷۱، ۷)

* * *

بساز و بناز و بیاز و مرنج
چه یازی به کین و چه نازی به گنج

* * *
اگر گنجت آباد داری به داد
تو از گنج شادو سپاه تو شاد

* * *
سلیح تن آرایش خویش دار
بود گت شب تیره آید بکار

پس ایمن مشو بر نگهدار خویش
چو ایمن بوی راست کن کار خویش (۲۰۶۷، ۷)

* * *
بدانید کانکس که گوید دروغ
از آن پس نگیرد بر ما فروغ

دروغ آزمایی نباشد ز رای
که از رای ماند بزرگی بجای

* * *
همان مردم سفله را دوست دار
نیایی بباغ اندرون خو مکارا

* * *
کسی را کجا مغز باشد بسی
گوازه نباید زدن بر کسی

* * *
زبان را نگهدار باید بدن
نیاید روان را به زهر آزدن

که بر انجمن مرد بسیارگوی
بکاهد ز گفتار خویش آبروی

هر آن پادشاه کو جز این راه جست
ز گیتی دل و دست بایدش شست

* * *

نکوهیده باشد جفا پیشه مرد
به گرد در آزداران مگرد

* * *

بدان ای برادر که از شهر یار
بجوید خردمند هر گونه کار

یکی آنکه پیروزگر باشد اوی
ز دشمن نتابد که جنگ روی
(۷، ۲۰۶۶)

دگر آنکه لشکر بدارد به داد
بداند فزونی مرد نژاد

کسی کز در پادشاهی بود
نخواهد که مهتر سپاهی بود

سه دیگر که دارد بدل راستی
نیارد به داد اندرون کاستی

چهارم که با زیردستان خویش
همان با کهن در پرستان خویش

ندارد در گنج را بسته سخت
همی بارد از شاخ بار درخت

* * *

نباید در پادشا بی سپاه
سپه را در گنج دارد نگاه

برین و بر آن روز هم بکنود
خردمند مردم چرا غم خورد
(۲۰۶۱، ۷)

* * *

خنك شاه با داد یزدان پرست
کزو شاد باشد دل زیر دست

به داد و ببخشش فزونی کند
جهان را بدین رهنمونی کند

نگه دارد از دشمنان کشورش
با بر اندر آرد سر و افسرش

به دادو بآرام گنج آکند
به بخشش ز دل رنج بپراکند

گناه از گناه کار بگذاشتن
ره مردمی را نگه داشتن

هر آنکس که او این هنرها بجست
خرد باید و حزم و رای درست
(۲۰۶۵، ۷)

* * *

بباید خرد شاه را ناگزیر
هم آموزش مرد برنا و پیر

دل و مغز مردم دو شاه تنند
دگر آلت از تن سپاه تنند

چنین هم چو شد شاه بیدادگر
جهان زو شود پاك زیرو زبر

برو بر پس از هرک نفرین بود
همان نام او شاه بی دین بود

* * *

دلیری ز هشیار بودن بود
دلاور بجای ستودن بود

* * *

هر آنکس که بگریزد از کار کرد
ازو دور شد نام و ننگ نبرد

همان کاهلی مردم از بددلیست
هم آواز با بددلی کاهلیست
(۲۰۲۵، ۷)

* * *

ستایش نیابد سر سفله مرد
بر سفلگان تا توانی مگرد

مزن نیز با مرد بدخواه رای
اگر پند گیری به نیکی گرای

* * *

ستاینده کوبی سپاس است نیز
سزد گر ندارد کس اورا به چیز
(۲۰۲۶، ۷)

* * *

گر از کاهلان یار خواهی بکار
نباشی جهان جوی و مردم شمار

* * *

نگر خویشتن را نداری بزرگ
و گر گاه یابی نگر دی سترگ
(۲۰۲۷، ۷)

* * *

یکی را همه زفتی و ابله‌یست
یکی را خردمندی و فره‌یست

* * *

سراینده باش و فزاینده باش
شب و روز با رامش و خنده باش

* * *

به داد و دهیش گیتی آباد دار
دل زیر دستان خود شاد دار
(۲۰۱۷، ۷)

* * *

سر مردمی برد باری بود
چو تیزی کنی تن به خواری بود

* * *

چو خشنود گردی تن آسان شوی
و گر آز ورزی هراسان شوی
(۲۰۲۰، ۷)

* * *

همه ایمنی باید و راستی
نباید به داد اندرون کاستی

* * *

اگر آز گیرد دلت را به چنگ
بماند روانت بکام نهنگ

* * *

چو خوبی و زشتی ز ما یادگار
بماند تو جز تخم نیکی مکار!
(۲۰۲۲، ۷)

* * *

تو کردار خوب از توانا شناس
خرد نیز نزدیک دانا شناس

* * *

اگر دوست باشد ترا تازه روی
بیفزایدش نازش و رنگ و بوی

* * *

تو با دشمنت رخ پر آژنگ دار
بد اندیش را چهره بی رنگ دار (۷، ۲۰۱۳)

* * *

ز دهقان و از مرد خسرو پرست
به گیتی سوی بد میازید دست (۷، ۲۰۱۵)

* * *

سراسر ببندید دست هوا
هوا را مدارید فرمان روا

* * *

خنك آنكه در خشم هشیارتر
همان بر زمین او بسی آزار تر
که تنگ دستی دلش شاد و راد
جهان بی تن مرد دانا مباد

* * *

ستیزه نه خوب آید از نامجوی
بپرهیز و گرد ستیزه مپوی
ز گفتار نیکو و کردار زشت
ستایش نیابی و خرم بهشت

* * *

همه راست گوئید و نیکی کنید
دل نیکیی مردمان مشکینید (۷، ۲۰۱۶)

* * *

کمان دار دل را زبانت چو تیر
تو این داستان من آسان مگیر
گشاده برت باشد و راست راست
نشانه بنه زان نشان کت هواست

زبان و دلت با خرد راست کن
همی ران از انسان که خواهی سخن

* * *

هر آنکس که اندر سرش مفز بود
همه رای و گفتار او نفز بود

* * *

هر آنکه که باشی تو با رای زن
سخن ها بیارای با انجمن

گرت رای با آزمایش بود
همه روزت اندر فزایش بود

شود جانت از دشمن آذیر تر
دل و مفز و رایت جهانگیر تر

* * *

کسی را کجا پیشرو شد هوا
چنان دان که رایش نگیرد نوا

هوا مرد را خوار و بی بر کند
بگیتیش چون مرغ بی پر کند

نه تیزی نه سستی بکار اندرون
خرد باد جان ترا رهنمون

* * *

ز دشمن مکن دوستی خواستار
وگر چند خواند ترا شهریار

درختی بود سبز و بارش کبست
اگر پای گیری سرآید به دست

* * *

اگر در فرازی و گر در نشیب
نباید نهادن سر اندر فریب

به دل نیز اندیشه بد مدار
بد اندیش را بد بود روزگار

* * *

خرد گیر کارایش کار تست
نگهدار گفتار و کردار تست
(۲۰۱۲، ۷)

* * *

نگر تا نسازی تو با ناز و گنج
که بر تو سرآید سرای سپنج

هر آنکس که او از گنه‌کار چشم
بخوایید و آسان فرو خورد خشم

فزونیش هر روز افزون شود
شتاب آورد دل پر از خون شود

* * *

هر آنکس که از آب دریا نبرد
بجوید نباشد خردمند مرد

* * *

چنان دان که بی شرم و بسیارگوی

ندارد به نزد کسان آبروی (۷، ۲۰۱۱)

* * *

خرد را مه و خشم را بنده دار

مشو تیز با مرد پرهیز کار

* * *

نگر تا نگردد به گرد تو از

که از آورد خشم و بیم و نیاز

* * *

همه بردباری کن و راستی

جدا کن ز دل کژی و کاستی

* * *

بپرهیز تا بد نگرددت نام

که بد نام گیتی نبیند به کام

* * *

ز راه خرد هیچ گونه متاب

پشیمانی آرد دلت را شتاب

* * *

سر بردباران نیاید به خشم

ز نابردنی‌ها بتابند چشم

و گر بردباری ز حد بگذرد

دلاور گمانی به سستی برد

هر آنکس که باشد خداوندگاه

میانجی خرد را کند بر دو راه

* * *

مزن بر کمازار بانگ بلند
چو خواهی که بخت بود یارمند (۷، ۲۰۰۸)

* * *

در آرز باشد دل سفله مرد
بر سفلگان تا توانی مگرد (۷، ۲۰۱۰)

* * *

نگر تا نییچی سر از داد خواه
نبخشی ستمگارگان را گناه

* * *

زبان را مگردان به گرد دروغ
چو خواهی که تاج از تو گیرد فروغ

* * *

روانت خرد بادو دستور شرم
سخن گفتنت خوب و آوازا نرم

* * *

بنه کینه و دور باش از هوا
مبادا هوا بر تو فرمان روا

* * *

سخن چین و بی داتش و چاره گر
نباید که یابند پیشت گذر

* * *

ز نادان نیایی بجز بد تری
نگر سوی بی دانشان ننگری

* * *

بیارای دلدا بدانش که ارز
به دانش بود چون بدانی بورز

* * *

چو بخشنده باشی گرامی شوی
به دانایی و داد نامی شوی

* * *

تو عهد پدر با روانت بدار
به فرزند مان هم چنین یادگار

* * *

بیا تا همه دست نیکی بریم
جهان جهانرا به بد نسپریم

* * *

کرا آرزو بیش تیمار بیش
بکوش و منه میوه آز بیش

(۷، ۱۹۹۹)

* * *

باسایش و نیک نامی گرای
گریزان شو از مرد ناپاک رای

* * *

به چیز گسان دست یازد کسی
که بهره ندارد ز دانش بسی

* * *

به جز دادو نیکی مکن در جهان
پناه گهان باش و فر مهان

* * *

سخن بشنوی بهترین یاد گیر
نگر تا کدام آیدت دلپذیر

* * *

سخن پیش فرهنگیان سخته گوی
به هر کس نوازنده و تازه روی

* * *

مکن خوار خواهنده درویش را
بر تخت نشان بد اندیش را

* * *

هر آنکس که پوزش کند بر گناه
تو بپذیر و کین گذشته مخواه
(۷، ۱۹۹۸)

* * *

همه دادگر باش و پروردگار
خنک مرد بخشنده و برد باد!

* * *

چو دشمن بترسد شود چاپلوس
تو لشکر بیارای و بر بند کوس

* * *

به جنگ آنکهی شو که دشمن ز جنگ
بپرهیزد و سست گرددش جنگ

و گر آشتی جوید و راستی
نبینی به دلش اندرون کاستی

ازو بازستان و کینه مجوی
چنین آر نزدیک او آبروی

• • •

بترس از بد مردم بد نهان
که از بد نهان تنگ باشد جهان

سخن هیچ مسرای با راز دار
که اورا بود نیز انباز و یار

• • •

سخن را تو برکنده دانی همی
به گیتی پراکنده خوانی همی

چو رازت به شهر آشکارا شود
دل بخردت بی مدارا شود

بر آشوبی و سر سبک خواندت
خردمند کان جوش بنشاندت

• • •

تو عیب کسان هیچ گونه مجوی
که عیب آورد بر تو بر عیب گوی

و گر چیره گردد هوا بر خرد
خردمندت از مردمان نشمرد

• • •

کسی کو بود تیزو بر تر منش
نبیچند ز پیغاره و سرزنش

• • •

نباید که باشی فراوان سخن
پروی کسان پارسایی مکن

* * *

چو فرزند باشد بفرهنگ دار
زمانه ز بازی برو تنگ دار

* * *

هر آنکس که با داد و روشن دلید
ز آموزش يك دگر مگسلید

* * *

دل آرام دارید از چار چیز
کزو خوبی و سود مندیست نیز

دگر داد دادن تن خویش را
نگه داشتن دامن کیش را

سه دیگر که پیدا کنی راستی
به دور افکنی کژی و کاستی

چهارم که از رای شاه جهان
نییچی دل از آشکار و نهان
(۱۹۹۱، ۷)

* * *

چنان دانکه بیداد گر شهریار
بود شیر درنده بر مرغزار

همان زیردستی که فرمان شاه
برنج و به کوشش ندارد نگاه

بود زندگانیش با درد و رنج
نگردد کهن در سرای سپنج
(۱۹۹۲، ۷)

* * *

بفردا ممان کار امروز را
بر تخت منشان بد آموز را

دگر آنکه دانش مگیرید خواو
اگر زیر دستید اگر شهریار

سه دیگر بدانی که هرگز سخن
نگردد بر مرد دانا کهن

چهارم چنان دان که بیم گناه
فزون باشد از بندو زندان شاه

به پنجم سخن مردم عیب جوی
نگیرد به نزد کسان آبروی

خنک آنکه آباد دارد جهان
بود آشکارای او چون نهان

دگر آنکه دارد هم آواز نرم
خرد دارد و شرم و گفتار گرم

توانگر شود هر که خرسند گشت
گل نوبهارش برومند گشت

(۷، ۱۹۹۰)

سه دیگر ننازی به ننگ و نبرد
که ننگ و نبرد آورد رنج و درد

چهارم که دل دور داری ز غم
ز ناآمده غم نباشی دژم

به پنجم به کاری که کار تو نیست
نیازی بدان کان شکار تو نیست

* * *

زمانی میاسای از آموختن
اگر جان همی خواهی افروختن

* * *

غنیمت بران بخش کو جنگ جست
به مردی دل از جان شیرین بشست

* * *

هر آن کس که با تو نگوید درست
چنان دان که او دشمن جان تست

* * *

از این بندها هیچ گونه نکرد
چو خواهی که مانی تو بی رنج و درد (۱۹۸۵، ۷)

* * *

چو خواهی که آزاد باشی ز رنج
بی آزارو آکنده بی رنج و گنج
بی آزاری زیردستان گزین
که یابی ز هر کس به داد آفرین (۱۹۸۷، ۷)

* * *

به گیتی ممانید جز نام نیک
هر آنکس که خواهد سرانجام نیک (۱۹۸۸، ۷)

* * *

نباید نهادن دل اندر فریب
که هست از پس هر قراری نشیب

* * *

نهالی همه خاک دارند و خشت
خنک آنکه جز تخم نیکی نکشت (۱۹۸۹، ۷)

* * *

هر آنکس که داند که دادار هست
نباشد مگر پاک یزدان پرست

* * *

جوانان دانای دانش پذیر
سزد گر نشینند بر جای پیر
(۱۹۸۳، ۷)

* * *

به هر منزلی در خورید و دهید
بدان زیردستان سپاسی نهید

* * *

به چیز کسان کس میازید دست
هر آنکس که او هست یزدان پرست

* * *

به دشمن هر آنکس که بنمود پشت
شود ز آن سپس روزگارش درشت

* * *

چو پیروز گردی ز تن خون مریز
چو باشد ز تو بدکنش در گریز
(۱۹۸۴، ۷)

* * *

چو خواهد ز دشمن کسی زنهار
تو زنهارده باش و کینه مدار

* * *

چو تو پشت دشمن ببینی بچیز
متاز و مپرداز هم جای نیز

* * *

نباید که ایمن شوی از کمین
سپه باشد اندر درو دشت کین
هر آنکه که از دشمن ایمن شوی
سخن گفتن کس نگر نشنوی

* * *

نباشد جهان بر کسی پایدار
همه نام نیکی بود یادگار

* * *

سخن ماند اندر جهان یادگار
سخن بهتر از گوهر شاهوار

* * *

کرا یار باشد سپهر بلند
برو بر ز دشمن نیاید گزند
(۱۹۳۵، ۷)

* * *

هر آن بد گز اندیشه بیرون شود
ز بغشش به کوشش گذر چون شود
(۱۹۴۱، ۷)

* * *

چنینست رسم جهان جهان
همی راز خویش از تو دارد نهان
نسازد تو ناچار با او بساز
که روزی نشیبست و روزی فراز
(۱۹۶۱، ۷)

* * *

نباید که مردم فروشی بگنج
که بر کس نماند سرای سپنج

* * *

همه راستی جوی و فرزانی
ز تو دور باد آزو دیوانگی

* * *

اگر کشور آباد داری به داد
بمانی تو آبادو از داد شاد
(۱۹۸۲، ۷)

* * *

همه مرگدائیم تا زنده‌ایم
به بیچارگی دل بدو داده‌ایم
(۱۹۰۸، ۷)

* * *

بپر هیز و خون بزرگان مریز
اگر نفرین بود بر تو تا رستخیز
(۱۹۱۱، ۷)

* * *

تو از مرگ من هیچ غمگین مشو
که اندر زمان این سخن نیست نو
هران کس که زاید ببایدش مرد
اگر شهریارست اگر مرد خرد
(۱۹۱۱، ۷)

* * *

همه نیکوی باید و مردمی
جوانمردی و خوبی و خرمی
سخن به که ویران نگردد سخن
چو از برف و باران سرای کهن
(۱۹۱۸، ۷)

* * *

ستم نامه عزل شاهان بود
چو درد دل بی‌گناهان بود
ستایش نبرد آنکه بیداد بود
به تخت و به گنج مهی شاد بود
(۱۹۲۱، ۷)
بماناد تا جاودان این گهر
هنرمند و با دانش و دادگر

* * *

چنینست رسم سرای سپنج
گاهی شاد باشی ازو که به رنج

* * *

بخور هر چه داری منه باز پس
تو رنجی چرا ماند باید به کس؟ (۷، ۱۸۴۵)

* * *

ببخش و بخور هر چه آید فراز
بدین تاج و گاه سپنجی مناز (۷، ۱۸۴۷)

* * *

جز از آشتی ما نبینیم روی
نه والا بود مردم جنگ جوی (۷، ۱۸۶۷)

* * *

شکبایی از ما نشاید ستد
نه کس را ز دانش رسد نیز بد (۷، ۱۸۷۱)

* * *

برهنه چو زاید ز مادر کسی
نباید که نازد بیوشش بسی

* * *

بباید همان زنده را نیز مرد
یکی رفت و نوبت به دیگر سپرد (۷، ۱۸۷۲)

بپرهیز و تن را به یزدان سپار
به گیتی جز از تخم نیکی مکار

که فرجام هم روزتان بگذرد
زمانه پی ما همی بشمرد

* * *

بیاموز دانش تو تا ایدری
که آنجا همه بر ز دانش خوری (۶، ۱۸۰۷)

* * *

چو خون خداوند ریزد کسی
به گیتی درنگش نباشد بسی (۷، ۱۸۱۲)

* * *

نباشد فراوان خورش تن درست
بزرگ آنکه او تند رستی بجست (۷، ۱۸۳۳)

* * *

بدو گفت کز خفت و خیز زنان
جوان پیر گردد به تن بی گمان (۷، ۱۸۳۴)

خورید و دهید و روان پرورید
به دست خرد پای بد بشکرید

* * *

همی نام باید که ماند نه تنگ
برین مرکز ماه و پرگار تنگ (۷، ۱۸۳۷)

* * *

چو بر تخمه‌ای بگذرد روزگار
نسازند با پند آموزگار

* * *

به گیتی همه تخم زفتی مکار
بترس از گزند و بد روزگار (۷، ۱۸۳۸)

* * *

به گیتی همان کن که کام آیدت
وگر زان سخن فر و نام آیدت (۶، ۱۷۴۹)

* * *

همین پیشه خوانی ز پیشه چه پیش
همیشه ز هر کار پیشست پیش (۶، ۱۷۶۲)

* * *

جز از نیکنامی و فرهنگ و داد
ز رفتار گیتی مگیرید یاد (۶، ۱۸۰۵)

* * *

مدارید بی دیدبان مرز خویش
پدید آورید اندرین ارز خویش

* * *

مدارید بازار بی پاسبان
که راند همی نام ما بر زبان
بدان تا نباشد ز دزدان گزند
بمانید شادان دل و سودمند (۶، ۱۸۰۶)

* * *

دل و پشت بیدادگر بشکنید
همه بیخ و شاخش ز بن برکنید

* * *

به دادو دهش دل توانگر کنید
از آزادگی بر سر افسر کنید (۶، ۱۸۰۷)

* * *

تو تا زنده‌ای سوی نیکی گرای
مگر کام یابی به دیگر سرای

* * *

هر آن کس که او را خورو خواب نیست
غم مرگ باجشن و سورش یکی است

* * *

خردمند را شادو نزدیک دار
جهان بر بدندیش قاریک دار

* * *

همه راستی کن که از راستی
نیاید بکار اندرون کاستی

* * *

بخور هر چه داری و بر بد مکوش
ز گیتی به مرد خرد دار گوش

* * *

به منزل رسید آنکه پوینده بود
بهمی یافت آن کس که جوینده بود

* * *

نگیرد ترا دست جز نیگوی
که از مرد دانا سخن بشنوی
(۶، ۱۷۳۲)

* * *

هر آنکس که او باشد از آب پاک
نیارد سر گوهر اندر عفاک

* * *

ز دانا تو نشنیدی این داستان
که برگوید از گفته باستان

که گر پروری بچه نره شیر
شود تیز دندان و گردد دلیر

چو سر برکشد زود و جوید شکار
نخست اندر آید پروردگار
(۱۷۱۹، ۶)

* * *

ز دشمن نیاید مگر دشمنی
بفرجام اگر چند نیکی کنی
(۱۷۲۵، ۶)

* * *

برادر که اورا ز من شرم نیست
مرا سوی او راه آزم نیست
چه مهتر برادر چه بیگانه
چه فرزانه مردی چه دیوانه
(۱۷۳۲، ۶)

* * *

نگر تا چه گفتست مرد خرد
که هر کس که بد کرد کیفر برد

* * *

چه جوئی همه زین سرای سپنج
که آغاز گنج است و فرجام رنج؟

بریزی ب خاک ار همه آهنی
اگر دین پرستی گر آهر منی

* * *

هر آنکس که دارد روانش خرد
سر مایه کارها بنگرد

* * *

سخن هر چه بر گفتنش روی نست
درختی بود کش برو بوی نیست

* * *

اگر جان تو بسپرد راه آز
شود کار بی سود بر تو دراز

* * *

چو مهتر سراید سخن سخته به
ز گفتار بدکام پردخته به
(۱۶۵۳ ، ۱)

* * *

همان تابش ماه نتوان نهفت
نه روبه توان کرد با شیر جفت

* * *

به هرزه ز دل دور کن خشم و کین
جهان را بچشم جوانی ببین
(۱۶۵۴ ، ۶)

* * *

ندانی که مردان پیمان شکن
ستوده نباشند در انجمن
(۱۶۹۵ ، ۶)

* * *

همه کارهای جهان را در است
مگر مرگ را کان در دیگر است
(۱۷۰۲ ، ۶)

تن آنگه بود بی گمان ارجمند
سزاوار شاهی و تخت بلند
گز انبوه دشمن نترسد بجنگ
بگوه از پلنگ و بآب از نهنگ

به جایی فریب و به جایی نهیب
کهی بر فرازو کهی در نشیب
(۱۶۰۹، ۶)
چنینست کردار گردنده دهر
کهی نوش یابی ازو گاه زهر
(۱۶۱۹، ۶)

چه بندی دل اندر سرای سپنج
چو دانی که ایدر نعمانی مرنج
(۱۶۲۰، ۶)

مبادا ترا پیشه خون ریختن
نه بی کینه با مهتر آویختن

همیشه بزی شاد و به روزگار
روان و خرد بادت آموزگار

ز گیتی همی پند مادر نیوش
به بد تیز مشتاب و بر بد مکوش
(۱۶۴۰، ۶)

هران بر که کاری همان بدروی
سخن هر چه گویی همان بشنوی
(۱۶۴۵، ۶)

* * *

جوانی هنوز این بلندی مجوی
سخن را بسنج و باندازه گوی
(۱۴۴۷، ۶)

* * *

سرمایه مردمی راستیست
ز قاری و کزری بپاید گریست!
(۱۴۷۱، ۶)

* * *

چه ناخوش بود دوستی با کسی
که مایه ندارد ز دانش بسی
(۱۵۰۷، ۶)

* * *

کسی کش بود نام نیکو بسی
سخن گفت بایدهش با هر کسی
(۱۵۰۷، ۶)

* * *

چو بند روان بینی و رنج تن
بکانی که گوهر نیابی مکن

* * *

چو طبعی نداری چو آب روان
میر دست زی نامه خسروان

* * *

دهان گر بماند ز خوردن تهی
اژان به که ناساز خوانی نهی
(۱۵۵۴، ۶)

* * *

برندیشد آنکس که دانا بود
و کاری که بر وی توانا بود
(۱۵۷۳، ۶)

* * *

مکن دیورا آشنا با روان
چو خواهی که بخت بماند جوان

* * *

خردمند باش و بی آزار باش
همیشه زبان را نگهدار باش!
(۱۴۳۲، ۵)

* * *

چه افسر نهی بر سرت بر چه ترک
برو بگذرد چنگ و دندان مرگ

* * *

به نیکی نباید تن آراستن
که نیکی نشاید ز کس خواستن
(۱۴۳۵، ۵)

همه دادجوی و همه داد کن
ز گیتی تن مهتر آزاد کن
(۱۴۳۶، ۵)

* * *

چنین است گیتی فرازو نشیب
یکی شادمان دیگری با نهیب

ازو شادمانی وزو دردمند
بباید گسست از چه و چون و چند
(۱۴۴۴، ۵)

* * *

بسازید وز داد باشید شاد
تن آسان و از کین مگیرید یاد
(۱۴۴۶، ۶)

بداند که گیتی برو بگذرد
نگردد بگرد در بی خرد

(۱۳۶۵، ۵)

* * *

وفا چون درختی بود میوه‌دار
کجا هر زمانی نو آید به بار

(۱۳۸۰، ۵)

* * *

چه جویی بدانی که از کار بد
به فرجام بر بد کنش بد رسد

* * *

چو خواهی که تاج تو ماند بجای
مبادی جز آهسته و پاک رای

* * *

نگه کن که تا تاج با سر چه گفت
که با مغزت ای سر خرد باد جفت

(۱۳۹۶، ۵)

* * *

مکن بد که بینی به فرجام بد
ز بد گردد اندر جهان نام بد

* * *

بدانید کین چرخ ناپایدار
نه پرورده داند نه پروردگار

(۱۴۰۹، ۵)

همی پرورد پیرو برنا بهم
ازو داد بینیم و هم زو ستم

* * *

درستی و هم دردمندی بود
گاهی خوشی و گه نرنندی بود

(۱۴۱۴، ۵)

یکی را همه بهره شهید است و قند
تن آسانی و ناز و تخت بلند

یکی را همه رفتن اندر فریب
گاهی بر فراز و گاهی در نشیب

چنین پروراند همی روزگار
فزون آمد از رنج گل رنج خار
(۱۲۷۶، ۵)

* * *

کسی کو بدانش توانگر بود
ز گفتار کردار بهتر بود

* * *

زبان چرب گویا و دل پر دروغ
بر مرد دانا نگیرد فروغ
(۱۳۳۴، ۵)

* * *

کسی کو بتابد سر از راستی
کژی گیردش کارو هم کاستی
(۱۳۳۶، ۵)

* * *

ز بهر برو بوم و فرزند خویش
همان از پی گنج و پیوند خویش

ببندید با یکدگر دامن
همانید بدخواه پیرامن!
(۱۳۴۰، ۵)

* * *

کسی کو بیفتد ز کام و ز ناز
برو بر ببخشای روز نیاز
(۱۳۴۴، ۵)

* * *

خنک آن کسی کو بود پادشا
کفی راد دارد دلی پارسا
(۱۳۶۴، ۵)

* * *

جهان چون من و چون تو بسیار دید
نخواهد همی با کسی آرمید (۱۲۴۵، ۵)

* * *

کسی کو نجوید سرانجام خویش
نیابد ز گیتی همی کام خویش

* * *

تو چندین به پیش زمانه میوی
که او خود سوی ما نهادهست روی (۱۲۵۶، ۵)

چو آب اندر آمد ببايست نان
به اندوه و شادی نبندد دهان (۱۲۵۸، ۵)

* * *

چنینست کردار گردان سپهر
ببرد ز پرورده خویش مهر (۱۲۵۹، ۵)

چو جویی سرش پای یابی نخست
وگر پای جویی سرش پیش تست (۱۲۶۰، ۵)

که بخت بد است ازدهای دژم
به دام آورد شیر شرزه بدم (۱۲۶۴، ۵)

بمردی نیابد کسی زورها
چنین آمد این تیز چنگ ازدها (۱۲۶۵، ۵)

* * *

یکی را همه ساله رنج است و درد
پشیمانی و درد بایدهش خورد

تو دل را بدین کار خسته مدار
(۱۲۱۳، ۵) روان را بدین بند بسته مدار

دلی کو ز درد برادر شخود
(۱۲۱۴، ۵) دواى پزشکان بدو نیست سود

* * *

کرا گردش روز با کام نیست
(۱۲۱۶، ۵) ورا مرگ با زندگانی یکیست

کسی را کجا پروراند بناز
بر آرد برو روزگار دراز

شببغون کند گاه شادی بدوی
(۱۲۴۲، ۵) همان سختی و خواری آرد به روی

* * *

شنیدستم این داستان از مغان
که هرچند باشی بخرم جهان

سرانجام مرگست و زو چاره نیست
(۱۲۴۴، ۵) به من برترین جای بیغاره نیست

* * *

چنین است خود گردش روزگار
نگیرد همی پند آموزگار

زمانه به زهر آب دادست چنگ
بدرد دل شیرو جرم پلنگ

* * *

ستیزه به جایی رساند سخن
که ویران کند خان و مان کهن
(۱۱۶۷، ۵)

* * *

ندانی که شیر زیان روز جنگ
نیالاید از خون روپاه جنگ
(۱۱۷۰، ۵)

* * *

اگر کاهلی پیشه گیرد جوان
بماند منشی پست و تیره روان
(۱۱۷۵، ۵)

* * *

به کین جستن مرده ناپدید
سر زندگان چند خواهی برید
اگر باز ناید شده روزگار
به گیتی درون تخم کینه مکار

* * *

روانت مرنجان و مگداز تن
ز خون ریختن بازکش خویشتن

* * *

پس از هرک نفرین بود بر کسی
کزو نام زشتی بماند بسی

* * *

هر آنکه که موی سیاه شد سپید
به بودن نماند فراوان امید
(۱۱۹۸، ۵)

* * *

به یکسان نگرود سپهر بلند
گاهی شاد دارد گهی مستمند

مرا مرگ بهتر ازین زندگی
که سالار باشم کنم بندگی

یکی داستان زد برین بر پلنگ
چو با شیر جنگی برآمد به جنگ

بنام از بریزی مرا گفت خون
به از زندگانی به ننگ اندرون
(۱۱۵۴، ۵)

* * *

تو دل را ز مهر کسی بر گسل
کجا نیستش با زبان راست دل
(۱۱۵۵، ۵)

* * *

چو سالار شایسته باشد بجنگ
نترسد سپاه از دلاور نهنگ
(۱۱۵۷، ۵)

* * *

کسی کو بود سوده روزگار
نباید بهر کارش آموزگار
(۱۱۶۱، ۵)

* * *

سبکسار تندی نماید نخست
بفرجام کار انده آرد درست
(۱۱۶۴، ۵)

* * *

زبانی که اندر سرش مغز نیست
اگر در ببارد همان نغز نیست

چو پیروز گشتی بترس از گزند
که یکسان نگردد سپهر بلند
(۱۱۶۷، ۵)

کزین سه گذشتی همه رنج و آز
چه در آز پیچی چه اندر نیاز؟

چو دانی که بر تو نماند جهان
چه رنجانی از آز جان و روان؟

بخور آنچه داری و بیشی مجوی
که از آز گاهد همی آبروی (۵، ۱۱۴۲)

* * *

کسی کو برد آب و آتش بهم
ابر هردو برگرده باشد ستم (۵، ۱۱۴۴)

* * *

سیه مار چون سر برآرد بکوب
ز سوراخ پیچان شود سوی چوب

* * *

چو خسرو به بیداد کارد درخت
بگردد ازو پادشاهی و بخت (۵، ۱۱۴۵)

* * *

کسی کو به جنگت نبندد میان
چنان ساز کز تو نه بیند زیان

* * *

به هر کار با هر کسی داد کن
ز یزدان نیکیدهنش یاد کن (۵، ۱۱۴۸)

* * *

ز بهر درم تا نباشی به درد
بی آزار بهتر دل رادمرد
(۴، ۱۱۳۴)

* * *

چو بستی کمر بر در راه آز
شود کار گیتیت یکسر دواز

* * *

به يك روی جستن بلندی سزااست
اگر در میان دم ازدهاست

* * *

پرستند آزو جویای کین
به گیتی ز کس نشنود آفرین

* * *

چو سرو سہی کز بگردد به باغ
برو بر شود تیره روشن چراغ

* * *

ره دانشی گمرو پس راستی
کزین دو نگیرد کسی کاستی
(۴، ۱۱۴۱)

* * *

سه چیزت ببايد کزو چاره نیست
و زان نیز بر سرت بیفاره نیست

خوری یا بپوشی و یا گستری
سزد گر بدیگر سخن ننگری

* * *

چنین است گردنده گوژ پشت
چو نرهمی نمودی بیابی درشت
(۱۰۸۲، ۴)

* * *

ز دستور پاکیزه راهبر
درخشان شود شاهرا گاه و فر
(۱۰۸۹، ۴)

* * *

خردمند کارد هوارا بزیر
بود داستانش چو شیر دلیر
(۱۱۱۴، ۴)

* * *

هر آنکس که گردد ز راه خرد
سرانجام پیچد ز کردار بد
(۱۱۱۵، ۴)

* * *

چنینست رسم سرای سپنج
گهی نازو نوش و گهی درد و رنج
(۱۱۳۲، ۴)

* * *

یکی داستان زد سوار دلیر
که روبه چه سنجد بچنگال شیر؟
(۱۱۳۳، ۴)

* * *

بدرد دل و گوش غرم سترک
اگر بشنود نام چنگال گرک

* * *

نه روبه شود ز آزمودن دلیر
نه گوران بسایند چنگال شیر

* * *

هر آنکو گزشت از ره مردمی
ز دیوان شمر مشمرش ز آدمی

خرد کو بدین گفتها نگرود
مگر نیک معنیش می نشنود
(۱۰۵۸، ۴)

* * *

به جویی که یکبار بگشت آب
نسازد خردمند از او جای خواب
(۱۰۶۷، ۴)

* * *

جوان ارچه دانا بود با مهر
ابی آزمایش نگیرد هنر
(۱۰۷۰، ۴)

* * *

بدو نیک هرگونه باید کشید
ز هر شور و تلخی ببايد چشید

* * *

به راهی که هرگز نرفتی میوی
بر خلق خیره مبر آب روی
(۱۰۷۰، ۴)

* * *

کسی گو به ره بر کند ژرف چاه
سزد گر کند خویشتن را نگاه
(۱۰۷۳، ۴)

* * *

به مردان ز هر گونه کار آیدا
گهی بزم و گه کارزار آیدا

* * *

کسی کز گزافه سخن راندا
درخت بلارا بجنباندا
(۱۰۸۰، ۴)

زمانی چو آهرمن آید بجنک
زمانی عروسی پر از بوی و رنگ

* * *

بی آزاری و خامشی برگزین
که گوید که نفرین به از آفرین؟
(۴، ۱۰۴۴)

* * *

کسی کش خرد باشد آموزگار
نگه داردش گردش روزگار
(۴، ۱۰۴۷)

* * *

ترا هر چه بر چشم بر بگذرد
بگنجد همی در دلت با خرد

* * *

تو گر سخته ای راه سنجیده پوی
نیاید به بن هرگز این گفتگوی

بیك دم زدن رستی از جان و تن
همی بس بزرگ آیدت خویشتن

همی بگذرد بر تو ایام تو
سرائی جز این باشد آرام تو
(۴، ۱۰۴۹)

* * *

اگر ماندی کس بمردی به پای
زمانه پی او نبردی ز جای

بدان کاینچنین است گردنده دهر
گاهی نوش بار آورد گاه زهر
(۴، ۱۰۵۵)

* * *

چنین بود تا بود گردان سپهر
گهی جنگ و زهر است و گه نوش و مهر (۱۰۰۳، ۴)

* * *

ز بهر برو بوم و فرزند خویش
زن و کودک خرد و پیوند خویش (۱۰۲۶، ۴)

همه سر بسر تن به کشتن دهیم
ازان به که کشور به دشمن دهیم (۱۰۲۷، ۴)

ز بهر برو بوم و فرزند خویش
بگوشیم و از بهر پیوند خویش (۱۰۳۱، ۴)

* * *

گر از دشمنت بد رسد یا ز دوست
بدو نیک را داد دادن نکوست (۱۰۳۸، ۴)

* * *

پلنگ آن زمان پیچد از کین خویش
که نخچیر بیند به بالین خویش

* * *

زمانی همی بار زهر آورد
زمانی ز تریاک بهر آورد

* * *

همه جامه رزم بیرون کنید
همه خوب کاری بافزون کنید (۱۰۴۴، ۴)

چه بندید دل در سرای سپنج
که دارد گهی شاد و گاهی به رنج

* * *

همه کارها کرد باید درست
ز آغاز کینه نبایست جست
(۹۷۹، ۴)

* * *

دل خویش یکباره غمگین مکن
بود کز گمان دیگر آید سخن

* * *

ز ناآمده کار دلرا بغم
سزد گر نداری نباشی دژم
(۹۸۱، ۴)

* * *

هنر مردمی باشد و راستی
ز کزی بود کمی و کاستی
(۹۸۲، ۴)

* * *

سر هایه تست روشن خرد
روانت همی از خرد برخوردار

* * *

ز جنگ آشتی بی گمان بهتر است
نگه کن که گاو بچرم اندرست

* * *

بگویم یکی پیش تو داستان
کنون بشنو از گفته باستان

که از راستی جان بدگوهرا
گریزد چو گردن ز بار گران
(۹۸۳، ۴)

* * *

ترا نام باید که ماند دراز
نمانی همی کار چندین مساز
(۹۹۱، ۴)

* * *

چو چشمه بر ژرف دریا بری
بدیوانگی ماند این داوری (۹۵۸، ۴)

* * *

چنین است رسم سرای فریب
گهی بر فرازو گهی بر نشیب (۹۵۹، ۴)

* * *

چنینست رسم سپهر و زمان
گهی با غم و درد و گه شادمان
همه درد و رنج است و تیمار و غم
بمردی نباشد ترا بیش و کم
به مردی نباید شدن در گمان
که بر تو درازست دست زمان

* * *

همی تا توانی به نیکی گرای
ستایش کن اورا که شد رهنمای (۹۶۰، ۴)

* * *

ز مادر همه مرگش را زاده‌ایم
بناکام گردن بدو داده‌ایم
کس از گردش آسمان نگذرد
وگر بر زمین بیل را بشکرد (۹۶۲، ۴)

* * *

پلنگ این شناسد که بیکار و جنگ
نه خوب است و داند همی گوه و سنگ (۹۷۵، ۴)

جوان کی شکیبد ز جفت جوان
بویژه که باشد ز تخم کیان؟

که مرد از برای زنانش و زن
فزون تر ز مردش بود خواستن (۹۱۴، ۴)

* * *

چو بی جنگتان دشمن آید بچنگ
بزودی چه بایدت کردن درنگ

همان مرگ خوشتر به نام بلند
ازین زیستن با هراس و گزند (۹۱۷، ۴)

* * *

به بد روز چندین چه باید گذاشت
غم و درد بیهوده تیمار داشت؟

* * *

چنین است آغاز و انجام رزم
یکیراست ماتم یکیراست بزم (۹۴۰، ۴)

* * *

چنینست کردار گردان سپهر
گاهی جنگ و زهرست و گه نوش و مهر (۹۴۱، ۴)

* * *

چنان رفت باید که آید زمان
مشو تیز با گردش آسمان (۹۴۲، ۴)

* * *

مشو غره زاب هنرهای خویش
نگه دار برجایکه پای خویش (۹۵۷، ۴)

* * *

ز برگشتن دشمن ایمن مشو
(۳، ۸۶۹) زمان تا زمان آگهی خواه شو

* * *

چنین است انجام و فرجام جنگ
(۴، ۸۷۴) یکی تاج یابد یکی کور تنگ

* * *

چنان دان که کس بی‌زمانه نمرد
(۴، ۸۷۳) دل‌ترا بدین غم نباید سپرد

* * *

اگر مرگ باشد همی بی‌گمان
(۴، ۸۸۵) باوردگه به که آید زمان

مرا مرگ نامی‌تر از سرزنش
بهر جای بی‌غاره بدگنش

چنینست گتی برآزار و درد
از او تا توان گرد بیشی مگرد

فزونیش یگروز بگزایدت
(۴، ۸۹۴) به بودن زمانی نیفزایدت

* * *

چنین است فرجام آوردگاه
(۴، ۹۰۴) یکی خاک یابد یکی فرو جا

* * *

اگر بشنوی پند و اندرز من
تو دانی که تشکیب از شوی زن

که تیزی نه کار سپهبد بود
(۳، ۸۲۵) سپهبد که تیزی کند بد بود

* * *

هنر با خرد در دل مرد تند
چو تیغی که گردد به زنگار کند

* * *

چنین است هر چند مانیم دیر
نه پیل سرافراز ماند نه شیر

دل سنگ و سندان بترسد ز مرک
رهائی نیابد ازو بیخ و برگ

همه مرک را نیم پیرو جوان
که مرکست چون شیر و ما آهوان

نمانند اندر سرای سپنج
چه با شادمانی چه با درد و رنج

چو دانی که ناچار بایدت رفت
همان به که کاری بسازی به تفت
(۳، ۸۲۶)

* * *

چنین آمد این گنبد تیزگرد
گهی شادمانی دهد گاه درد
(۳، ۸۴۲)

* * *

اگر دو برادر نهد پشت پشت
تن کومرا خاک ماند به هشت
(۳، ۸۵۲)

* * *

همان به که با جام گیتی فروز
همی بگذرانیم روزی بروز
(۳، ۸۶۸)

* * *

یکی داستان زد برین بر خرد
که از خوی بد مرد کیفر برد
(۸۱۰، ۳)

* * *

سرانجام هر زنده مردن بود
خود این زندگی دم شمردن بود
(۸۲۰، ۳)

* * *

به بازیگری ماند این چرخ مست
که بازی بر آرد بهفتاد دست

زمانی به بادو زمانی به میغ
زمانی به خنجر زمانی به تیغ

زمانی بدست یکی ناسزا
زمانی خود آرد ز سختی رها

زمانی دهد تخت و گنج و کلاه
زمانی غم و خواری و بند و چاه

اگر خود نژادی خردمند مرد
ندیدی بگیتی همی گرم و سرد
(۸۲۳، ۳)

به بد بس درازست دست سپهر
به بیدادگر برنگردد به مهر
(۸۲۴، ۳)

چو تندی پشیمانی آردت بار
تو در بوستان تخم تندی مکار

* * *

نگیری تو بدخواه را خیره خوار
که نر ازدها گردد او وقت کار

بکش آتش خرد پیش از گزند
که گیتی بسوزد چو گردد بلند

به کس راز مگشای در بر بسیج
بداندیش را خوار مشمر تو هیچ
(۷۹۰، ۳)

* * *

بدو نیک بر ما همی بگذرد
خردمند مردم چرا غم خورد؟
(۷۹۱، ۳)

* * *

کسی را کش از بن نباشد خرد
خردمندش از مردمان نشمرد
(۷۹۲، ۳)

* * *

نباید نمودن به بی رنج رنج
که بر کس نماند سرای سپنج
(۷۹۴، ۳)

* * *

از افراز چون کژ بگردد سپهر
نه تندی بکار آید از بن نه مهر

* * *

جوانی که جانش بخواهد پرید
کجا می تواند به پیری رسید؟
(۸۰۰، ۳)

* * *

سخن نرم گوی ای جهان دیده مرد
میالای لپرا بگفتار سرد
(۸۰۴، ۳)

ز تو نام باید که ماند بلند
مگر دل نداری ز گیتی نزنند

به خیره میازار جان کسی
نباید که بیچی ز افرا بسی

چنان رو که پرسدت روز شمار
نبیچی سر از شرم پروردگار

نخستین به نرمی سخن گوی باش
به دادو به کوشش بی آهوی باش

چو کارت به نرمی نگرود نکوی
درشتی کن آنگاه و پس رزم جوی

همه کارها را سرانجام بین
چو بدخواه چینه نهد دام بین (۷۸۹، ۳)

منه نورهی کان نه آیین بود
که تا ماند او بر تو نفرین بود

در داد بر دادخواهان مینند
ز سو کنند مکنز نکه دار بند

چو نیکی نمایندت کیهان خدای
تو با هر کسی نیز نیکی نمای (۷۹۰، ۳)

هنر کی بود تا نباشد گهر
نژاده کسی دیده‌ای بی هنر

نژاد آنکه باشد ز تخم پدر
سرزد کاید از تخم پاکیزه بر
(۷۶۵، ۳)

هنر آنکه آموزی از هر کسی
بکوشی و پیچی ز رنجش بسی
چو این هرسه یابی خرد بایدت
شناسند نیک و بد بایدت

چو این چار با یکتا آید بهم
بیاساید از آزو از رنج و غم
(۷۶۶، ۳)

* * *

بهر جایکه یار درویش باش
همی راد بر مردم خویش باش

* * *

ببین نیک تا دوستدار تو کیست
خرده‌مندو اندوه‌گسار تو کیست؟

* * *

ببخش و بیاسای و فردا مگوی
چه دانی که فردا چه آید به روی!

* * *

مشو در جوانی خریدار گنج
به بی رنج کس هیچ منمای رنج

* * *

مکن ایمنی در سرای فسوس
که گه سندروس است و گه آبنوس

چو گردن به اندیشه زیر آوری
ز هستی مکن پرش و باوری

نشاید خور و خواب با او نشست
که هستی نباشد به یزدان که هست؟

دلت کور باشد سرت بی‌خرد
خردمندش از مردمان نشمرد

ز هستی نشان هست بر آب و خاک
ز دانش مکن خویشتن در مغاک

* * *

اگر دل توان داشتن شادمان
جز از شادمانی مکن تا توان

* * *

به خوبی بیارای و بیشی به بخش
مکن روز را بر دل خویش بخش

بخور هر چه داری فزونی بده
تورنجیده ای بهر دشمن منه!

* * *

هنر با نژادست و با گوهرست
سه چیزست و هر سه به بند اندرست (۷۶۴، ۳)

* * *

چو دانی که ایدر نمائی دراز
بتارک چرا بر نهی تاج آرز؟

همان آزرا زیر خاک آوری
سرش با سر اندر مغاک آوری

* * *

ترا زین جهان شادمانی بس است
کجا رنج تو بهر دیگر کس است؟

تو رنجی و آسان دگر کس خورد
سوی گورو تابوت تو ننکرد

برو نیز شادی برآید همی
سرش زیر گرد اندرآید همی

* * *

به نیکی گرای و میازار کس
ره رستگاری همین است و بس
(۷۱۴، ۳)

منه هیچ دل بر جهنده جهان
که با تو نماند همی جاودان

اگر چند مانی ببايد شدن
پس آن شدن نیست باز آمدن

کنون ای خردمند بیدار دل
مشو در گمان پای برکش ز گل

* * *

چو بدخواه پیش آیدت گشته به
گر آواره از جنگ برگشته به

* * *

چو فرزند باید که داری به ناز
ز رنج ایمن از خواسته بی نیاز

تو بیرنج را رنج منمای هیچ
همه مردی و داد دادن بسیج
(۷۰۴، ۳)

* * *

هنر بهتر از گوهر نامدار
هنرمند را گوهر آید به کار

* * *

ترا با هنر گوهر است و خرد
روانت همی از تو رامش برد

* * *

همه داد کن تو به گیتی درون
که از داد هرگز نشد کس نگون
(۷۰۵، ۳)

* * *

گرت دل نه با رای آهرمنست
سوی آز منگر که او دشمنست
(۷۰۸، ۳)

برنجست و با رنج نامست و گنج
همانا که نامت برآید ز رنج

* * *

اگر جاودانه نمائی بجای
همان نام به زمین سپنجی سرای
(۷۱۱، ۳)

* * *

تفو باد بر این گزند جهان
بتر ز آشکارا مر اورا نهان
(۳، ۶۷۲)

مباشید گستاخ با این جهان
که او بدتری دارد اندر نهان

ازو تو بجز شادمانی مجوی
به باغ جهان برک اندوه مجوی
اگر تاج داری اگر کفش تنگ
نبینی همی روزگار درنگ
هر نجان روان کین سرای تو نیست
بجز تنگ تابوت جای تو نیست
نهادن چه باید بخوردن نشین
بر امید گنج جهان آفرین

* * *

ز گیتی ترا شادمانیست بس
که او هیچ مهتری ندارد به کس
یکی را سرش بر کشد تا به ماه
فراز آورد راستش زیر چاه
چنین است کردار چرخ برین
گهی این بر آن و گهی آن برین
(۳، ۶۷۹)

* * *

سگ کاردیده بگیرد پلنگ
ز روبه رمد شیر نادیده جنگ
(۳، ۶۹۰)

* * *

از آتش نه بینی جز افروختن
جهانی چو پیش آیدش سوختن
(۳، ۶۹۲)

* * *

ز دانا شنیدم یکی داستان
خرد شد بدین گونه همداستان

که آهسته دل کی پشیمان شود
(۶۵۷، ۳) هم آشفته را هوش درمان شود

شتاب و بدی کار آهر منست
(۶۵۸، ۳) پشیمانی و رنج جان و تنست

مگر خود نیازت نباشد بدین
مگستر به گیتی چنین فرش کین

* * *

زدی دام و دشمن گرفتی بدوی
(۶۵۹، ۳) بکش تیزو خیره مبر آب روی

* * *

خردمند و هم مردم بدگمان
(۶۶۰، ۳) نداند کسی چاره آسمان

یکی بد کند نیک پیش آیدش
جهان بنده و بخت خویش آیدش

یکی جز به نیکی زمین نسپرد
(۶۶۴، ۳) همی از نژندی فرو پژمرد

که ناپایدار است و ناسازگار
چنین بود تا بود این روزگار

یکی دان ازو هرچه آید همی
(۶۶۵، ۳) چو جاوید با تو نیاید همی

* * *

ندیدست کس خفته با پیل شیر
نه آتش دمان از برو آب زیر

* * *

اگر بچه شیر ناخورده شیر
بپوشد کسی در میان حریر
دهد نوش او را ز شیر و شکر
همیشه و را پروراند ببر
به گوهر شود باز چون شد بزرگ
نترسد ز آهنگ پیل سترگ

* * *

ستوده نباشد سر بادیار
برین داستان زد یکی هوشیار
سبکسار مردم نه والا بود
اگر چه گو سرو بالا بود

(۳، ۶۴۰)

* * *

هر آنجا که روشن شود راستی
فروغ دروغ آورد کاستی

(۳، ۶۴۴)

* * *

به پای اندر آتش نباید شدن
نه بر موج دریا بر ایمن بدن

(۳، ۶۴۶)

چنین است کردار چرخ بلند
گاهی شاد دارد گهی مستمند

(۳، ۶۵۱)

* * *

به هنگام شادی درختی مکار
که زهر آورد بار او روزگار

* * *

بیا تا بشادی دهیم و خوریم
چو گاه گذشتن رسد بگذریم

چه بندی دل اندر سرای سپنج
چه نازی بگنج و چه نالی ز رنج؟

کز آن گنج دیگر کسی برخوردار
جهاندار دشمن چرا پرورد؟ (۳، ۶۲۳)

* * *

ز دد تیزدندانتر از شیر نیست
که اندر دلش بیم شمشیر نیست

اگر بچه او شود دردمند
کند مرغزاری تباه از گزند

* * *

هر آنکه که بیگانه شد خویش تو
بدانست راز کم و بیش تو

برین داستان زد یکی رهنمون
که بادیکه از خانه آید برون

نه بینی ازو جز همه درد و رنج
پراکندن دوده و نام و گنج (۳، ۶۳۸)

نه دانی که پروردگار پلنگ
نبیند ز پرورده جز درد و جنگ (۳، ۶۳۹)

* * *

کسی کز پدر کژی و خوی بد
نگیرد ازو بدخویی کی سرزد
(۵۸۸، ۳)

* * *

که دشمن همی دوست بایست کرد
ز آتش کجا بردهد باد سرد

* * *

ز دشمن نیاید بجز دشمنی
به فرجام هرچند نیکی کنی
(۵۹۱، ۳)

* * *

تو ای دایه بچه شیر نر
چه رنجی که هم جان نیاری ببر
بکوشی و اورا کنی برهنر
تو بی بر شوی چون وی آید به بر
نخستین که آیدش نیروی جنگ
همان پروراننده آرد به جنگ

چرا کشت باید درختی به دست
که بارش بود زهرو برکش کبست
(۶۱۰، ۳)

* * *

ز خاکیم و باید شدن سوی خاک
همه جای ترسست و تیمارو باک

* * *

جهان سر بسر حکمت و عبرتست
چرا بهره ما همه غفلتست؟

* * *

چو شد سال بر شصت و شش چاره جوی
ز بیشی و از رنج برتاب روی
(۶۱۸، ۳)

و دیگر که پیمان شکستن ز شاه
نباشد پسندیده نیک خواه

* * *

همه یافتی جنگ خیره مجوی
دل روشنت ز آب تیره مشوی
(۵۷۷، ۳)

* * *

ز فرزند پیمان شکستن مخواه
هگو آنچه اندر خورد با گناه
(۵۷۸، ۳)

* * *

هکن بخت فرزند خود را دزم
ببینی دل خویش زین پس به غم

* * *

هنه از جوانی سر اندر فریب
گر از چرخ گردان نخواهی نهیب

* * *

در بی نیازی به شمشیر جوی
بکشور بود شامرا آبروی
(۵۸۰، ۳)

چه باید همی خیره خون ریختن
چنین دل به کین اندر آویختن؟

* * *

سری کشت نباشد ز مغز آگهی
نه از بدتری باز داند بهی
(۵۸۲، ۳)

که چون بچه شیر نر پروری
چو دندان کند تیز کیفر بری

چو با زور و با جنگ برخیزد اوی
به پروردگار اندر آویزد اوی

* * *

زبان دیگر و دلش جای دگر
ازو پای یابی که جویی تو سر (۳، ۵۵۵)

* * *

به رای و باندیشه نابکار
کجا باز گردد بد روزگار (۳، ۵۵۷)

* * *

چنین است کردار گردنده دهر
گاهی نوش بار آورد گاه زهر (۳، ۵۵۹)

* * *

کسی کو نبیند سرنجام بد
ز کردار بد باز گشتن سزد

* * *

دلی کز خرد گردد آراسته
چو گنجی بود پرزرو خواسته

* * *

اگر زیر نوش اندرون زهر نیست
دل ترا ز رنج و زیان بهر نیست

* * *

نباشد جز از راستی در میان
نباید بدن چون پلنگ زیان (۳، ۵۷۲)

* * *

کسی کاشتی جوید و سورو بزم
نه نیکو بود تیز رفتن به رزم

همی خویشتن را چلیپا کند
به پیش خردمند رسوا کند

ولیکن نبیند کس آهوی خویش
ترا روشن آید همی خوی خویش

* * *

اگر داد باید که ماند بجای
بیارای زانیس به دانا نمای

* * *

تو چندان که باشی سخن گوی باش
خردمند باش و نکو خوی باش

* * *

نگر تا چه کاری همان بدروی
سخن هر چه گویی همان بشنوی

درشتی ز کس نشنود نرم گوی
سخن تا توانی بازرم گوی
(۳، ۵۲۴)

* * *

هر آنکس که زاد او ز مادر بمرد
ز دست اجل هیچکس جان نبرد
(۳، ۵۳۱)

* * *

چو فرزندی شایسته آمد پدید
ز مهر زنان دل ببايد برید

اگر آسمان بر زمین برزنیم
وگر آتش اندر جهان درزنیم

نیایی همان رفته را باز جای
روانش کهن دان به دیگر سرای (۵۱۳، ۲)

• • •

یکی دایره آمده چنبری
فراوان درین دایره داوری (۵۱۳، ۲)

نه هر پادشاه و نه هر بنده را
شناسد نه دانا نه داننده را (۵۱۳، ۲)

جهان سرگذشت است از هر کسی
چنین گونه گون بازی آرد بسی

• • •

کرا در جهان هست هوش و خرد
کجا او فریب زمانه خورد؟ (۵۱۶، ۲)

• • •

دل اندر سرای سپنجی میند
سپنجی نباشد بسی سودمند (۵۲۰، ۲)

• • •

سخن چون برابر شود با خرد
روان سراینده رامش برد

• • •

کسی را که اندیشه ناخوش بود
بدان ناخوشی رای او کش بود

چو آیدش هنگام بیرون کنند
وز آن پس ندانیم تا چون کنند

ز مرک ای سپهبد بی اندوه کیست
همی خویشتن را ببايد گریست

دراز است راهش و گر کوتاه است
پراکندگانیم اگر همراه است
(۵۰۸، ۲)

* * *

کسی دشمن خویشتن پرورد
به گیتی درون نام بد گسترده
(۵۰۹، ۲)

* * *

چنینست کردار چرخ بلند
به دستی کلاه و به دیگر کمند

چو شادان نشیند کسی با کلاه
به خم کمندش رباید ز گاه

* * *

چرا مهر باید همی بر جهان
چو باید خرامید با همراهان

چو اندیشه ای بود گردد دراز
همی گشت باید سوی خاک باز

اگر چرخ را هست ازین آکهی
همانا که گشتست مغزش تهی

چنان دان که از گردش آگاه نیست
به چون و چرا سوی او راه نیست
(۵۱۲، ۲)

یکی زود سازد یکی دیرتر
سرانجام بر مرک باشد گذر

• • •

جهانا شگفتی ز کردار تست
شکسته هم از تو هم از تو درست

همی بچه را باز داند ستور
چه ماهی بدریا چه در دشت گور

نداند همی مردم از رنج و آزار
(۴۸۹، ۲) میکی دشمنی را ز فرزند باز

در هر گشرا آن بگوید که پای
باسپ اندر آرد بجنبد ز جای

اگر سال گردد فزون از هزار
(۴۹۶، ۲) همین است راه و همین است کار

همه مر گرانیم پیرو جوان
(۴۹۷، ۲) به گیتی نماند کسی جاودان

• • •

یکی داستان زد بدین شهریار
(۵۰۰، ۲) که دشمن مدار از چه خردست خوار

• • •

هر آنکه که تو تشنه گشتی بخون
بیالودی این خنجر آبگون

زمانه بخون تو تشنه شود
بر اندام تو موی دشنه شود

• • •

شکاریم یکسر همه بیش هر گ
سر زیر تاج و سر زیر ترک

* * *
دم مرگ چون آتش هولناک
ندارد ز برناو فرتوت باک

جوان را چه باید بگیتی طرب
که نی مرگ را هست پیری سبب

درین جای رفتن نه جای درنگ
بر اسب قضا گر کشد مرگ تنگ
(۴۳۳، ۲)

چنان دان که داد است بیداد نیست
جو داد آمدت بانگ و فریاد چیست؟

* * *
بلی عشق پنهان نماند که راز
به مردم نماید همی اشک باز

غم جان برآورد خروش از درون
اگر چند عاشق بود ذو فنون
(۴۵۷، ۲)

* * *
کسی خسته مهر دلبر بود
که او از زور زور لاغر بود

* * *
هر آنکس که شد کامران در جهان
پرستش کنندش کهان و مهان
(۴۵۹، ۲)

* * *
جو دریا بموج اندر آید ز جای
ندارد دم آتش تیز پای
(۴۶۴، ۲)

خرد باید اندر سر شهریار
که تیزی و تندی نیاید به کار
(۴۷۰، ۲)

زمانه چو آید بتنگی فراز
همانا نگردد به پرهیز باز

چو همراه کنی مرگ را با خرد
دلیرت ز جنگ آوران نشمرد

* * *

برین و بر آن روز هم بگذرد
خردمند مردم چرا غم خورد؟

اگر تندبادی برآید ز کنج
بغاک افکند نارسیده ترج

ستم کاره خوانمش ار دادگر
هنرمند گویمش ار بی هنر؟

* * *

اگر مرگ دادست بیداد چیست
ز داد این همه باتک و فریاد چیست؟

ازین راز جان تو آگاه نیست
بدین پرده اندر ترا راه نیست

* * *

همه تا در آرزو رفته فراز
بکس وا نشد این در آرز باز

اگر مرگ کس را نیوباردی
ز پیرو جوان خاک بسپاردی

اگر آتشی گاه افروختن
بسوزد عجب نیست زو سوختن

بسوزد چو در سوزش آید درست
چو شاخ نو از بیخ کهنه برست

ز نادوستی راز پیدا کند
(۳۸۹، ۲) همان کو دروغست رسوا کند

چنین است رسم سرای سپنج
همه از پی از بادر دو رنج

سرانجام نیک و بدش بگذرد
(۳۹۱، ۲) شکارست و مرگش همی بشکرد

* * *

فزونی مجو ار شدی بی نیاز
که زود آردت پیش رنج دراز

* * *

پلنگ ژیان گرچه باشد دلیر
نیارد شدن پیش چنگال شیر

چنین گفت شیر ژیان با پلنگ
(۴۰۴، ۲) که بر غرم چون روز شد تارو تنگ

به نیک و به بد کار خود ننگرد
بیاید دمان پیش ما بگذرد

چه گفت آن سراینده مرد دلیر
که ناگه بر آویخت با نره شیر

که گر نام مردی بجویی همی
به خون تیغ هندی بشویی همی

ز بدها نبایدت پرهیز کرد
چو پیش آیدت روزگار نبرد

• • •

اگر دادگر باشی و پاکدین
ز هر کس نیایی جز از آفرین

وگر بدنهان باشی و بدکنش
ز چرخ بلند آیدت سرزنش

جهاندار اگر دادگر باشدی
ز فرمان او کی گذر باشدی

(۳۵۸، ۲)

• • •

یکی داستان برزد آن شهریار
ز کار خودو گردش روزگار

کرا در پس پرده دختر بود
اگر تاج دارد بداختر بود

(۳۸۶، ۲)

چو پیوسته خون نباشد کسی
نباید برو بودن ایمن بسی

بود نیز پیوسته خونی که مهر
ببرد ز تو تا بگردش چهر

• • •

چو مهر کسی را بخواهی بسود
بباید بسودو زیان آزمود

بود کو بجاه از تو کمتر بود
هم از رشك مهر تو لاغر بود

• • •

چنین است کیهان ناپاک رای
بهر باد خیره بجنبد ز جای

اگر کاهلی پیشه گیرد دلیر
نگردد ز آسودن و گاه سیر

وگر بددلی پیشه گیرد جوان
بماند منش پست و تیره روان
(۳۱۷، ۲)

* * *

اگر بردباری سر مرد نیست
به نابرد باران ببايد گريست

* * *

خردهمند پیروز با هنگ و سنگ
به نيك و بد خود شناسد درنگ

به هوش و باندیشه و هنگ و رای
در آرد زمین و زمان زیر پای

* * *

یکی بند دیگر بگویم ترا
ز دل تیرگی ها بشویم ترا

ترا باد خوبی و شادی و کام
ز گیتی به نیکی بر آورده نام

نه هرگز از تن خویش بتوان سپوخت
نه چشم زمان کس به سوزن بدوخت
(۳۲۴، ۲)

نخواهد همی ماند ایدر کسی
ببايد شد ارچند ماند بسی

* * *

کسی کو جهانرا بنام بلند
بگیرد برفتن نباشد نژند
(۳۳۳، ۲)

درخت برومند چون شد بلند
گر ایدون که آید برو بر گزند

شود برگ پژمرده و بیخ سست
سرش سوی پستی گراید نخست
(۳۱۵، ۲)

چو از جایگاه بگسلد پای خویش
بشاخ نوآیین دهد جای خویش

مر اورا سپارد گل و برگ و باغ
بهاری بکردار روشن چراغ
(۳۱۶، ۲)

اگر شاخ بد خیزد از بیخ نیک
تو با بیخ تندی میاغاز ریک

پدر چون بفرزند ماند جهان
کند آشکارا بر او بر نهان

گر او بفکند فرو نام پدر
تو بیگانه خوانش مخوانش پسر
(۳۲۶، ۲)

اگر کم کند راه آموزگار
سزد کو جفا بیند از روزگار

چنین است رسم سرای کهن
سرش هیچ پیدا نه بینی ز بن

چو رسم بدش باز یابد کسی
سزد گر بگیتی نماند بسی
(۳۱۶، ۲)

* * *

ایا دانشی مرد بسیار هوش
(۲۷۲، ۱) همه چادر آزمندی مپوش

ز مادر همه مرگرا زاده ایم
(۲۷۴، ۱) برینیم و گردن ورا داده ایم

بدانش نیاید سر جنگجوی
بیابد به جنگ اندرون آبروی

* * *

سر مرد جنگی خرد نسپرد
(۲۷۷، ۱) که هرگز نیامیخت کین با خرد

* * *

هر آن نامور کو نباشدش رای
(۲۷۹، ۱) به تخت و بزرگی نباشد سرای

* * *

تو گر دادگر باشی و پاک رای
همی مزد یابی بدیگر سرای

و گر آز گیرد سر ترا بدام
بر آری یکی تیغ نیز از نیام

بدان خویشتن رنجه داری همی
(۳۱۴، ۲) پس آنرا بدشمن سپاری همی

در آنجای جای تو آتش بود
به دنیا دلت تلخ و ناخوش بود

* * *

جهانرا چنین است رسم و نهاد
بیارد ز خاک و دهدشان به باد

* * *

درختی که تلخ آورد بارو برک
نیرزد همی زندگانش مرک
(۲۴۱، ۱)

* * *

ترا کارهای درشتست پیش
گاهی کرک باید بدن گاه میش
(۲۴۲، ۱)

* * *

چو از دامن ابر چنین کم شود
بیابان ز باران پر از نم شود
(۲۵۰، ۱)

* * *

به هر کار هنگام جستن نکوست
زدن رای با مرد هشیار دوست

* * *

چو کاهل شود مرد هنگام کار
از او پس نیابد چنان روزگار
(۲۵۲، ۱)

جهانرا چنینست آیین و سان
یکی روز شادی و دیگر غمان
(۲۵۶، ۱)

* * *

بکن شیری آنجا که شیری سزد
که از شهریاران دلیری سزد
(۲۶۱، ۱)

که گیتی یکی نغز بازیگرست
که هر دم ورا بازی دیگرست
(۲۶۴، ۱)

* * *

سرت گر بساید برابر سیاه
سرانجام خاک است ازو جایگاه

* * *

زمانه به مردم شد آراسته
وزو ارج گیرد همه خواسته

* * *

اگر نیستی جفتی اندر جهان
بماندی توانایی اندر نهان (۱، ۱۶۸)

یکی اندر آید دگر بگذرد
که دیدی که چرخش همی نشکرد؟

* * *

به تنگی دل غم نکردد دگر
برین نیست پیگار با دادگر (۱، ۱۸۰)

* * *

پسر کو ز راه پدر بگذرد
دلیرش ز پشت پدر نشمرد (۱، ۱۸۱)

* * *

هر آن که که بیگانه شد خویش تو
بود تیره روی بداندیش تو

به بازو کند شیر همواره کار
هر آنجا که باشد بیابد شکار (۱، ۱۹۴)

چنان دان که بر کس نماند جهان
یکی بایدت آشکارو نهان (۱، ۲۴۰)

برین پند من باش و مکنر ازین
بجز بر ره راست مسیر زمین (۱، ۲۴۰)

هم از بدخونی هم ز کردار بد
(۱۲۷، ۱) بروی جوانان چنین بد رسد

* * *

اخنك آن كز و نيكونی یادگار
(۱۲۸، ۱) بماند اگر بنده گر شهریار

* * *

بیا موزو بشنو ز هر دانشی
بیا بی زهر دانشی رامشی

* * *

ز خوردو ز بخشش میاسای هیچ
(۱۴۷، ۱) همه دانش و داد دادن بسیج

* * *

به گل ننگرد آنکه او گل خورست
(۱۵۵، ۱) اگر چه گل از گل ستوده ترست

کرا سر که دارو بود بر جگر
(۱۵۵، ۱) شود ز انگبین درد او بیشتر

* * *

به پیوستگی چون جهان رای کرد
(۱۵۸، ۱) دل هر کسی مهر را جای کرد

چو خواهد گسستن نپایدش گفت
(۱۵۸، ۱) ببرد سبك جفترا او ز جفت

گسستنش پیدا و بستن نهان
(۱۵۸، ۱) به این و به آن است خوی جهان

* * *

میازار موری که دانه کشست
(۹۰، ۱) که جان دارد و جان شیرین خوشست

* * *

مهر خود ز مهر زمانه گمان
(۹۲، ۱) نه نیکو بود راستی در گمان

هر آن کس که تخم جفارا بکشت
(۱۰۰، ۱) نه خوش روز بیند نه خرم بهشت

* * *

شکیبا و با هوش و رای و خرد
(۱۰۵، ۱) هر بر زیان را بدام آورد

* * *

زمانه بیک سان ندارد درنگ
(۱۱۱، ۱) گهی شهود نوش است و گاهی شرنک

که فرزندان هر چند پیچد ز دین
(۱۱۵، ۱) بسوزد بمرگش پدر همچنین

* * *

چنین گفت با بچه جنگی پلنگ
(۱۱۷، ۱) که ای پرهیز بچه تیزچنگ

ندانسته در کار تندی مکن
(۱۱۸، ۱) بیندیش و بنگر ز سر تا به بن

بگفتار شیرین بیگانه مرد
بویژه بهنگام ننگ و نبرد

پژوهش نمای و بترس از کمین
(۱۱۸، ۱) سخن هر چه باشد به زرفی ببین

* * *

نباشد همی نیک و بد پایدار
همان به که نیکی بود یادگار
(۶۲، ۱)

* * *

جهانا چه بد مهر و بد گوهری
که خود پرورانی و خود بشکری
(۶۲، ۱)

* * *

که شیرین تر از جان و فرزند و چیز
همانا که چیزی نباشد بنیز
(۶۶، ۱)

* * *

گرامی تر از دیده آنرا شناس
که دیده بدیدنش دارد سیاس
(۶۶، ۱)

* * *

خرد یافته مرد نیکی سگال
همی دوستی را بجوید همال
(۶۶، ۱)

* * *

چو خرم بمردم بود روزگار
نه نیکو بود بی سبه شهریار
(۶۶، ۱)

چو فرزند باشد بآئین و فر
گرامی بدل بر چه ماده چه نر؟
(۷۴، ۱)

چو آنرا بود روز پیری امید
نگردد سیه موی گشته سپید
(۸۰، ۱)

* * *

بزرگی که فرجام او تیرگیست
بدان برتری بر نباید گریست
(۸۹، ۱)

* * *

جهان سر بسر چون فسانست و بس
(۱۷، ۱) نماند بدو نیک بر هیچ کس

* * *

جهانا می‌رور چو خواهی درود
(۲۲، ۱) چو می بدروی پروریدن چه سود؟

* * *

که فرزندی بد گر بود نره شیر
(۴۰، ۱) بخون پدر هم نباشد دلیر

* * *

که هر کو نبید جوانی چشید
(۴۴، ۱) بگیتی جز از خویشتن را ندید

* * *

بیا تا جهان را به بد نسیریم
(۶۱، ۱) بگوشش همه دست نیکی بریم

سعی ورزیده است که روح خودشناسی هموعانرا بیدار
نماید، آنها را به شاهراه آدمیت رهسپار سازد.
هنگام مطالعه شاهنامه - این خردنامه استاد بزرگ چه در
کنار روشنائی روز و چه در آغوش شبان سر بر سر اندیشه
های او گذاشته به عالمی پهناور، زیبا و پرشکوه و عظمت
و نهایت حیرت افزا وارد میشویم، دنیائی را سیر میکنیم
که دیدنی، دوست داشتنی، آموزنده و سراسر پند و حکمت
میباشد. بوی گلهای گردشگاهها، رسته ها و خیابانهای
دماغ عقل و هوش را معطر داشته، شبنم روی گلبرگ های
چمنزارانش به دامن ذوق و اندیشه درهای ناب میریزد.
در انبای سیر و گشت بر روان این سخن سرای بی همال
رستم و خشن سخن استاد ابوالقاسم فردوسی درود میفرستیم
و در شنایش سنائی وار بی اختیار میگوئیم:

ای ز تو مشکین هوای شعر چون از مشک جیب
ای ز تو رنگین بساط نظم چون از گل چمن
گوهر از نظم تو میبارد چو باران از سحاب
حکمت از شعر تو برزاید چو از پستیان لیل

قنغر احراری

پدر و مادر، سالمندان، حفظ آبرو و قدرو مرتبه انسانی، جوانمردی، سخا و کرم، عشق و محبت، صفای باطن، شناخت حد و مرتبه خویش و دیگران، اندازة خواب و خورش، آداب محفل، مراعات قاعده‌های بزم و رزم، گفتار، کردار و پندار نیک، یاری به هموعان، خاصه به بیچاره‌گان و بی‌نویان، عدل و داد، سخن، آداب و موقع سخن، خیر خواهی و خیراندیشی و امثال اینان گفتارهای حکیمانه سودبخش دارد.

ما چون شناسنامه بعضی ابیات تربیوی - اخلاقی این آموزگار بزرگوار یادآور شده بقیه‌را به قضاوت مستقیم خواننده‌گان کرامی وا گذاشته‌ایم.

در اینجا همین نکته‌را تکراراً خاطر نشان باید کرد که شاهنامه تنها کتاب بره و رزم، دلاوری و قهرمانی، روایات و افسانه نیست، بلکه در برابر این همه پندنامه، اخلاق نامه و دستور آموزش خلق و اطوار حسنه، خصلت و خصوصیات نیک آدمی میباشد. جد بزرگوار در این بخش شاهنامه چون معلم اخلاق، تربیتگر معنوی هموعان، محافظ شأن و شرف و نام و مقام والای انسانی سر برداشته است. او سعی فرموده است که انسان‌را از خطا و خلل گمراهی، از انحراف از جاده راست و هموار آدمیت نجات بخشد. والاترین آرمان فردوسی انسان کامل، انسان جویا و پویا، انسان رزمنده و پیروز و بدین وسیله سرنوشت ساز میباشد.

فردوسی هم چون دیگر سرامدان ادب پیشین بر این عقیده است که انسان زبده آفرینش و سرور همه مخلوقات است. پس باید تن او، روان او پاک، شریف، سرپای وجودش با زیور نکوئی‌ها، مردمی‌ها آراسته و پیراسته باشد. انسان باید با دانش و بینش صحیح، فضل و ادب، اخلاق نیکو و شناخت رسالت تاریخی خویش مقام والایش‌را در زندگی اشغال کرده تواند.

ازینجاست که با پند و اندرزها، نصیحت و رهنمائیها

مینمود و ازان خلاصه‌های عبرت بخش و آموزنده میبرآورد.
او حرس و طمع را که از خصلت‌های زشت آدمی و یکی از
واسطه‌ها و عامل‌های کاهش عزت نفس، شأن و شرف
انسانی، مایه سر زدن جنک و کشمه‌کش‌های خونین
میباشد، مذمت مینماید. بنده مال و زر شدن، آبرو و هستی
خود را در گرو گذاشتن خلاف شأن آدمی و نام بلند آن
میباشد. ازین رو به انسان خطاب نموده گفته است:

ز بهر درم تند و بدخو میاش
تو باید که باشی درم گو میاش

از فشار بار سنگین آزو طمع، تشویش اندوختن
ثروت سبک‌دوش زیستن را این آزادمرد دانا مایه وقت
خوش و فراغت خاطر دانسته است:

کسی کو به گنج و گهر ننگرد
همه روز او پر خوشی بگذرد

حکیم مردم‌شناس به مسئله صبر و سکن، بردباری که
با تیزی و تندى و شتابزدگی مقابل گذاشته شده است، توجه
خاصی مبذول داشته در ردیف دیگر صفات و خصلت و
خصوصیات حسنه، آنرا از عامل‌های اساسی آدمیت به قلم
داده است. او بی‌آزاری را به بردباری پیوند کرده در ابیات
ذیل پندآموز چنین خلاصه نموده است:

سر مردمی بردباری بود
چو تیزی کنی تن به خواری بود
که آزاری و بردباری گزین
که این است آئین و فرهنگ و دین

فردوسی، چنانکه از مجموعه اندرزهایش پیداست،
علاوه بر موضوع و مسائل ذکر شده، در باب جنگ و صلح،
برتری صلح بر جنگ، ضرر و زیان‌های مادی و جانی جنگ،
حمایت وطن، برخورد صواب با اسیران، گرفتاران، احترام

در نظر دارد، هیچ چیز، حتی دیده و مغزو پوست را، یعنی همه هستی را دریغ نباید داشت. این خود گواه آن است که فردوسی دوستی را نعمت بزرگ زندگی، دست آورد بی نظیر معنوی انسان می‌شمارد و به آن ارزش و قیمت و اهمیت زیاد قائل می‌باشد:

نداری دریغ آنچه داری ز دوست
اگر دیده خواهد اگر مغز و پوست

هر کس لایق دوستی و هر دوستنمایی شایسته دوستداری نمی‌باشد. دوست آن است که در سختی‌ها دشواری‌ها و پیش آمدهای ناگوار روحی و جسمانی در عهد دوستی استوار، برجا و همدوش و همراه، در ضرورت یاری رسان باشد. با چنین دوست باید دوست و وفادار بود. حلقه وفای او را در گوش جان باید داشت:

همان دوستی با کسی کن بلند
که باشد به سختی ترا یارمند

دوست باید هنرمند، با شرم و حیاء، آرام و بردبار باشد. هرآنکه میل به دوستی کند و با این عزم و نیت پیش آید، باید همین نشانه‌ها را در او جستجو داشت و در صورت موجودیت، دست دوستی میتوان به سویش دراز کرد. در عکس حال هر کس به راه خود، به فکر نیای بزرگ همه چیز دنیا پیری و زوال دارد، اما دوستی بی‌زوال و جاودانیست:

همه چیز پیری پذیرد بدان
مگر دوستی گان بود جاودان

فردوسی خود مردی قانع، نظر بلند و از قید تعلقات مال و زر آزاد بود. بندگان زرو مال را بدبختترین مخلوق روی زمین می‌پنداشت، ضرر و زیان آرزو حرص و طمع را که زولانه پا و گردن زراندوزان بود، دیده و مشاهده

تنبلی و کاهلی در هر سن و سال خصلتی بد و افعالی
زشت و ناپسند میباشد، این خصلت نه شایسته جوان است
و نه لایق پیر. پیر کاهل هم در چشم همه ممنوعان خوار
و هدف ملامت و سرزنش است:

هم آن پیر مردیکه بیکار گشت
به چشم گرانمایه گان خوار گشت

شاعر بزرگ، چنانکه در هر کاری و شغل و پیشه‌ای
حدود معینی شناخته و مقرر داشته است، درین ساحه هم به
همان عقیده است. کوشش هم به درجه رفع احتیاج و به
قدر اعتدال باید باشد:

نه کوشیدنی گان قن آرد به رنج
روانرا بیچانی از بهر گنج
چو کوشش ز اندازه اندر گذشت
چنان دانکه جوینده نوعید گشت

فردوسی تعلیم میدهد که در کارها میانه گزین باید
بود، زیرا این حال باعث آرامی، ایمنی شخص و سبب
محبوبیت و اعتبار آن در میان خلق خواهد شد:

هر آنکس که باشد خداوندگاه
میانجی خرد را کند بر دو راه
نه تیزی نه سستی به کار اندرون
خرد باد جان ترا رهنمون
ز کار زمانه میانه گزین
چو خواهی که یابی ز خلق آفرین
کسی کو میانه گزیند ز کار
پسند آیدش گردش روزگار

این سخنان بی‌مرک و انوشه در تعلیمات اخلاقی خود
در باب دوستی، پیوندهای دوستانه میان ممنوعان، شرطاً
های دوستی، چگونه‌گی دوست فکر و عقیده‌های جالب
دارد. از دوست، بی‌شک دوست حقیقی، صادق و وفادار را

و مشورت هرروزه فعال، کوشا و پویا میباشند. رودابه،
سندخت، منیژه، مهرک، گردآفرید و غیره‌ها از شمار چنین
زنانند.

اعتقاد و نظر حکیم فرزانه در باره سعی و کوشش
چون عامل اساسی رسیدن به آرزوها، پیروزی‌ها و کامیابی
ها و بدین وسیله گذاشتن آثار خیر و نام نیک در بسیار
ابیات و قطعات شاهنامه انعکاس یافته است.

تأثیر سعی و کوشش در حیات مادی و معنوی انسان
نهایت بزرگ است. مثلاً، در تربیه بدنی، تحصیل آرزو
و تمناها، جمع مال، کسب جاه، امید به حیات، آسایش
جان و تن - تأسیس خانواده، فرزندان صالح و امثال این -
فردوسی مقام سعی و کوشش را نهایت بلند دانسته
پروردگار انسانش خوانده است:

ز کوشش مکن ایچ سستی به کار
به گیتی جز او نیست پروردگار

به عقیده شاعر و حقیقت زندگی واقعی، بهبود حیات
آدمی، به دست آوردن مواد ضروری زندگی وابسته به
کوشش و محصول جدو جهد میباشد. بی رنج گنج میسر
نخواهد شد. ازین جهت کس باید سعی و کوشش بخرج
داده از کاهلی و تنبلی، خواب و تن‌پروری کناره جوید:

به رنج اندر است ای خردمند گنج
نیابد کسی گنج نابرده رنج
تناسانی و کاهلی دور کن
بکوش وز رنج تنت سور کن

کاهلی، تناسانی و بی‌کاری و بی‌عملی خصوصاً در
جوانی که فصل کار، سعی و تلاش، دانش و هنر است،
خیلی ضررناک و بدفرجام خواهد بود:

چو کاهل بود مرد برنا به کار
ازو سیر گردد دل روزگار

نباشد همی نیک و بد پایدار
همان به که نیکی بود یادگار

نکوئی در هر باب، در هر مورد، همه جا و همیشه دستگیر
انسان است:

نگیرد ترا دست جز نیکوئی
گر از مرد دانا سخن بشنوی

بدی و بداندیشی عاقبت‌های بد، زیان و ضررهای
زیادی دارد که آن ضرر و زیان پیش از همه به خود کس
خواهد رسید:

هرآنکس که اندیشه بد کند
به فرجام بد با تن خود کند

یا خود:

مکن بد که بینی به فرجام بد
ز بد گردد اندر جهان نام بد

مسئله نیکی و بدی، نور و ظلمت، پیروزی نیکی بر
بدی و غلبه نور بر ظلمت در تعلیمات قبل از اسلامی مردمان
ما مقام مرکزی داشت. در تعلیمات زردشت، مانی و مزدک
هم به این موضوع توجه خاصی ظاهر داشته‌اند
در میان افکار تریبوی - اخلاقی فردوسی، موضوع
کوشش و کار، سعی و عمل، نسبتاً جای وسیعتری را اشغال
نموده، شرح و بیان آن در بخش‌های گوناگون شاهنامه
زیاد دچار می‌آید. هیئت اشتراکچیان اثر همه در زندگی
هرروزه، خواه در رزم، خواه در بزم، خواه در دیگر جبهه
های زندگی همیشه در سعی و کوشش، جدو جهد و کار و
فعالیت می‌باشند. زنان نیز همین صفات مردان را دارند.
اکثر زنان هم در جاده عشق و محبت، قربیه اطفال، در
بزم و رزم، برخورد با حوادث گوناگون، حتی حل و فصل
مسائل دینی و مذهبی، رای و اصول مملکتداری، مصلحت

ازین رو با نظر داشت اهمیت حیله‌ای علم و دانش،
تعلیم میدهد که همواره در جستجوی دانش باید بود و
لحظه‌ای از آموختن و فرا گرفتن و اندوختن این گنج بی‌بها
فارغ نباید زیست:

میاسای از آموختن يك زمان
ز دانش میفکن دل اندر گمان

یا خود:

ز هر دانشی چون مغان بشنوی
ز آموختن يك زمان نغری

دانشمند بزرگ خود در اثر سعی و کوشش پیگیر
وجود خویش را، به قول خودش جان و دل را از پرتو دانش
آراسته و پیراسته و روشن و صاف داشته، جاده‌های تاریک
و پرفراز و فرود زندگی را با شعله‌های آن روشن و آسانگرد
مینمود. از چراغ دانش عصای محکمی در دست داشت.
فردوسی از میان خصلت‌های آدمی نکوئی و نکوکاری
و نکونامی را نهایت مهم و ارجمند می‌شمارد:

به نیکی گرای و به نیکی بکوش
به هر نیک و بد پند دانا نبوش

او سراسر شاهنامه این عقیده را تبلیغ و تشریح نموده
در مقابل آن بدی، بدکرداری و بداندیشی را زیر تازیانه
تنقید میکشد، عاقبت‌های بد بدی را در زندگی نشان میدهد
و چون دیگر صفات و افعال ناشایسته و خلاف مقام بلند
آدمی، ازین پرهیز و اجتناب میفرماید. به عقیده او انسان
را در صفحه کتاب بزرگ زندگی از نکوئی و نکوکاری
نام ثبت و زنده و محترم خواهد ماند. در همه داستان‌های
شاهنامه غایه نیکی و بدی تأکید شده است:

بیا تا جهان را به بد نسیریم
به کوشش همه دست نیکی بریم

و واقعه‌های زمان، کارو کردار افراد جامعه، طبقه‌های گوناگون اهالی می‌باشد. در افکار اخلاقی او قبل از همه و بیش از همه خرد-عقل و هوش در مقام حمد و ثنا آمده است. شاعر با این نیروی بزرگ دریافت و ادراک خوب و زشت اعمال، شناخت نیک و بد زندگی اهمیت خاصی قائل بوده در باره آن نهایت حکیمانه توقف نموده است. سراسر شاهنامه این موضوع ادامه دارد. بی‌سبب نیست که فردوسی پس از حمد مختصر آفریدگار از خرد سخن به میان می‌آورد و می‌فرماید:

خرد بهتر از هر چه ایزد داد
ستایش خرد را به از راه داد
خرد ره‌نما و خرد دلکشای
خرد دست گیرد به هر دو سرای
ازو شادمانی ازویت غم است
ازویت فزونی ازویت کم است
کسی کو خرد را ندارد ز پیش
دلش گردد از کرده خویش ریش
خرد چشم جان است چون بنگری
تو بی چشم شادان جهان نسپری
نخست آفرینش خرد را شناس
نگهبان جان است و آن سپاس

خرد و عقل و هوش در اثر آموختن علم و دانش، مشاهده دقیق گذشت زندگی، جریان واقعه و حادثه‌های هرروزه، کارو کردار مردمان تکمیل خواهد یافت و به نیروی حقیقی تبدیل خواهد شد. ازین رو حکیم بزرگ مقام بلند علم و دانش، اهمیت و ضرورت آنرا در زندگی بشری جا جای شاهنامه گوشرس ساخته بدین وسیله همگانرا به فرا گرفتن آن تشویق نموده است. توانائی انسان و جوانی - نیرومندی دل و روان آدمی را، حتی سالمندانرا هم در دانش و با دانش دیده و دانسته است:

توانا بود هر که دانا بود
ز دانش دل پیر برتا بود

شاهی، اصول تدبیر صحیح مملکتداری، رعیت پروری، سپاهداری، وطن دوستی، وطن پروری، حمایت وطن و تأمین استقلال آن، قهرمانی و دلاوری، آزادی و آزاده زیستن، دین و آئین، عشق و محبت، ورزش، طب، تجارت، کشاورزی، هنرمندی، کسب و کاسبی، موسیقی، خنیاگری، جنگ و صلح، شناخت حق و باطل، مرگ و زندگی، نبرد نور و ظلمت، پیروزی نور بر ظلمت، زبان، آداب گفت و شنو، مسائل دپلماتی، مردم شناسی، پیدایش عالم و آدم، آفتاب و ماه، ستاره گان، اجتماع و تضادهای اجتماعی، زن، مادر و خواهر، نقش فعال زن در امور اداری و حل و فصل مسائل بین دولت ها، اختلاف دینی - مذهبی، آداب بزم، جوانمردی، جود و سخا، قدردانی سالمندان، بزرگان، شناخت حق و حقوق دیگران، دوستی و رفاقت، چگونگی فرزند و امثال اینها. در جریان مطالعه شاهنامه در ردیف دیگر موضوع و مسائل مهم زندگی جامعه آنوقت، یعنی عهد زندگی فردوسی، موضوع و مسائل تربیوی - اخلاقی هم وسیع دچار میشوند که هر یکی مقام شایسته داشته، جزو ترکیبی اثر را تشکیل نموده است. این خود گواه آنست که فردوسی نه تنها شاعر حماسه سرا، بلکه حکیمی آموزگار، معلمی غمخوار و استادی در مقام والای استادی میباشد.

هدف او از پیشنهاد مسائل گوناگون اخلاقی، تشویق و تبلیغ خصلت های نیک انسانی، صفات والای آدمی، چون دیگر پیشاهنگان نامآور ادبیات، همانا تربیه معنوی انسان است.

باید خاطر نشان ساخت که تا حکیم طوس و بعد از آن هم این وظیفه دشوار، ولی پرافتخار را سرامدان علم و ادب دوره های مختلف گذشته ما به دوش طبع و اندیشه داشته اند. تعلیمات اخلاقی شاعر از یک طرف جمع بست و استفاده وسیع افکار اخلاقی پیشینیان و از طرف دیگر خلاصه های مستقل و مستقیم مشاعده های هر روزه او از جریان حادثه

و چهره‌هائی هم پیوند دارد که با گذشت روزگاران جلا و درخش تازه‌تری یافته مقام و مرتبه‌اشان والا تر، قیمت و محبوبیت‌شان نزد هموعان بیشتر میگردد و تارفت مردمان را به روزگار، آثار و افکار و اندیشه‌های ایشان نیازی زائد الوصف پدید می‌آید.

حکیم ابوالقاسم فردوسی، خداوند شاهنامه بی زوال، معمار کاخ بلند نظم ناب دری یکی از آن شمار است، یکی از آن ابرمردان فرهنگ ماست که نامش در ردیف بزرگترین سخنوران جهان در کتاب تمدن بشری با خط زر ثبت می‌باشد. شاهنامه کتاب خلق است. مردم این یادگار عزیز و گرانبها، این قرآن عجم خود را در کنار ذوق، اخلاص و اعتقاد و احترام خویش از گزند حوادث مخوف روزگاران محفوظ داشته از نسل به نسل میراث گذاشته‌اند. در شاهنامه یافته‌اند بازتاب آرزو و آرمان‌های خود را، آداب، آئین سنت و طرز زیست و زندگی نیاکان را، علم نبرد و پیروزی را، سبق وطن‌دوستی و وطن پروری را، درس آدمیت و انسانیت حقیقی را. این کتاب همه است، کتاب دوستداشته همه خلق و ملیت‌ها.

محبوبیت شاهنامه، شهرت، آوازه و تأثیر آن سراسر جهان را فرا گرفته، دانشمندان هر ملک و سرزمین را در پیشگاه شکوه معنوی خویش به زانوی مطالعه و تحقیق ترجمه و نشر نشانده است. قسمت‌های جداگانه آن به زبان‌های گوناگون ترجمه و نشر شده دسترس دایره وسیع خوانندگان گردیده است. فردوسی و شاهنامه در همه گوشه و کنار عالم وطن، خویش و پیوندان، آشنایان و هواداران زیادی دارند که میان آنها نهایت عزیز و محترم می‌باشند. ظاهراً چنان به نظر میرسد که شاهنامه مجموع داستان‌های جنگی، عشقی و نقل و روایات گوناگون معمولیست اما در اصل کتاب تاریخ خلق‌های ایرانی نژاد، سنت و عنعنات پسندیده مردم، داستان فلسفه و حکمت، تربیت و اخلاق، آداب و زیست و زندگی، زندگی‌سازی، آئین

حکیم آموزگار

هزار سال گذشت
بنای کاخ سخرا که بر کشید بلند
نیافت هیچ ز باران و آفتاب گزند
نه گوهریست که ارجش به کاستی اند
نه آتشی است که خاکسترش ببوشاند
هزار سال دگر صد هزار سال دگر
شکوه شعرش خون در بدن بجوشاند

(فریدون مشیری)

عصرها و سالها پی هم سپری میشود، حادثه و واقعه
های تازه به تازه، نامهای گوناگون فلان ابن فلان در
صحنه هستی عرض وجود مینماید و به حکم قضاء قانون
زندگی، با مرور زمان اکثر رو به نیستی مینهد و آخر الامر
به آغوش باد فراموشی می افتد. اما در آن سلسله نامها

محرر (ویراستار) رحمن رحیمی

اندرزنامه فردوسی

تهیه و تدوین از ظاهر احراری و کمال عینی بخشیده به
هزاره شاهنامه.

مرتبان بار نخست سخن به خرج داده‌اند که ابیات و
پاره‌های علیحدّه پند و اندرزآمیز شاهنامه را در شکل کتاب
جداگانه جمع‌آوری و تحت یک مقوا درآوردند.

کتاب با حروف عربی و سریلیک به
مناسبت جشن هزاره شاهنامه برای علاقمندان شعر و ادب
پارسی پیشکش میگردد.

© به زبان فارسی تاجیکی، نشریات «عرفان»، ۱۹۹۲

اندیشه ساز

دوشنبه
عرفان ۱۹۹۲

